

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Олена Ігорівна Ковальчук

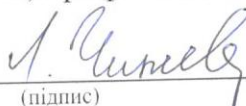
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

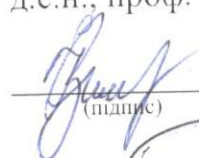
**«Організація та методика бухгалтерського обліку і аналізу
надання інтернет-послуг»**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник
д.е.н., проф. Людмила ЧИЖЕВСЬКА

(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Ірина ЗАМУЛА

(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК

(підпис)

Житомир
2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ	7
1.1. Концептуальні засади бухгалтерського обліку у сфері телекомунікацій та інтернет-послуг	7
1.2. Нормативно-правова база регулювання обліку в сфері телекомунікацій: ієрархія, особливості застосування та вплив на облікову політику операторів .	21
1.3. Регуляторна трансформація обліку в телекомунікаційній галузі України	30
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ	40
2.1. Облік операцій із продажу інтернет-послуг.....	40
2.2. Облік витрат на підтримку мережевих систем і технічне обслуговування	51
2.3. Первинні облікові документи та їх роль у документообігу оператора інтернет-послуг.....	60
Висновки до розділу 2.....	70
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РИЗИКІВ ОПЕРАТОРІВ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ	72
3.1. Інструменти оцінки ефективності, стійкості та структури бізнес-процесів телеком операторів.....	72
3.2. Ризики в обліку та фінансовій звітності операторів інтернет-послуг ..	80
Висновки до розділу 3	90
РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»	92
4.1. Інституційний базис та еволюція освітніх стандартів	92
4.2. Етичне лідерство як фактори конкурентоспроможності на ринку праці	98
Висновки до розділу 4.....	102
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	106

ВСТУП

Сфера телекомунікацій та інтернет-послуг є фундаментальним елементом цифрової економіки та критично важливою інфраструктурою для функціонування держави, особливо в умовах воєнного стану. Вона забезпечує безперервність бізнес-процесів, соціальну комунікацію та доступ до інформаційних ресурсів. У сучасних умовах євроінтеграції та технологічної конвергенції особливого значення набуває адаптація системи бухгалтерського обліку до нових бізнес-моделей та регуляторних вимог, що дозволяє забезпечити прозорість фінансової звітності та ефективність управлінських рішень.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю гармонізації облікових процедур із вимогами МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» та МСФЗ 16 «Оренда», а також впровадженням специфічних вимог національного регулятора (НКЕК) щодо роздільного обліку та калькулювання витрат. Складність ідентифікації зобов'язань у пакетних послугах, специфіка обліку інфраструктурних активів та необхідність управління ризиками в умовах нестабільності потребують глибокого аналізу та вдосконалення методичних підходів.

У дослідженні розглядаються як теоретичні засади обліку інтернет-послуг, так і практичні аспекти визнання доходів, розподілу витрат на утримання мережі, фінансового аналізу діяльності операторів та трансформації професійних компетентностей фахівців з обліку. Особлива увага приділена впливу цифровізації та концепції сталого розвитку на формування професійного профілю бухгалтера в телекомунікаційній галузі.

Питання обліку та аналізу діяльності у сфері телекомунікацій та інтернет-послуг досліджували багато вітчизняних науковців. Значний внесок у розвиток цієї тематики, зокрема щодо класифікації послуг, обліку активів та витрат, зробили такі дослідники, як Проскуріна Н.М., Конєва А.В., Радченко М.А., Корягін М.В., Плотніченко І.Б., Єремян О., Ярошенко А. та інші. Однак стрімкі

зміни у нормативно-правовому полі та технологічному середовищі вимагають подальших розвідок.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики та організації бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в сфері надання інтернет-послуг.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- визначити економічну сутність та здійснити класифікацію інтернет-послуг для цілей бухгалтерського обліку;
- проаналізувати нормативно-правову базу та вплив галузевого регулювання на облікову політику операторів;
- дослідити методику обліку операцій із продажу інтернет-послуг;
- визначити особливості обліку витрат на підтримку мережевих систем, розмежовуючи поточні витрати та капітальні інвестиції;
- удосконалити документальне оформлення операцій та графік документообігу в умовах цифровізації;
- провести фінансовий аналіз ефективності та стійкості бізнес-процесів телеком-операторів;
- ідентифікувати ключові ризики в обліку та звітності операторів інтернет-послуг;
- обґрунтувати напрями формування професійної компетентності фахівців з обліку з урахуванням міжнародних стандартів освіти та вимог сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є процес організаційного та методичного забезпечення ведення бухгалтерського обліку та аналізу діяльності підприємств сфери телекомунікацій.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні й організаційні аспекти обліку, аналізу та контролю операцій з надання інтернет-послуг та експлуатації мережевої інфраструктури.

Інформаційною базою дослідження є Закони України (зокрема «Про електронні комунікації», «Про бухгалтерський облік»), Міжнародні стандарти фінансової звітності, нормативні акти НКЕК, фінансова звітність провідних

операторів ринку, публікації міжнародних професійних організацій, праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використані загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез (для класифікації послуг), порівняння (для зіставлення вимог НП(С)БО та МСФЗ), метод коефіцієнтів (для фінансового аналізу), групування та систематизація (для оцінки ризиків), моделювання (для розробки методики розподілу витрат).

Магістерська робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Магістерська робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст викладено на сторінках друкованого тексту, робота містить ілюстративний матеріал у вигляді таблиць та рисунків, що наведені у відповідних розділах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ- ПОСЛУГ

1.1. Концептуальні засади бухгалтерського обліку у сфері телекомунікацій та інтернет-послуг

Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобальної мережі Інтернет зумовив формування принципово нового сегменту ринку послуг – сфери інтернет-послуг, яка потребує чіткого концептуального визначення з позицій економічної теорії та бухгалтерського обліку. Дослідження сутності інтернет-послуг як об'єкта обліку набуває особливої актуальності в контексті адаптації національних систем бухгалтерського обліку до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності та специфіки діяльності операторів телекомунікацій.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування категорії «інтернет-послуга». Згідно з Законом України «Про електронну комерцію», електронна комерція визначається як відносини, що виникають під час вчинення правочинів дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [74]. Проте це визначення охоплює лише комерційний аспект використання мережі Інтернет, залишаючи поза увагою технологічну та економічну природу послуг.

З позицій економічної теорії інтернет-послуги можна визначити як специфічний вид нематеріальних послуг, що надаються споживачам через інформаційно-телекомунікаційні мережі та характеризуються високим рівнем технологічності, віртуальністю процесу надання та миттєвістю споживання. Дослідники Проскуріна Н.М. та Конєва А.В. наголошують, що інтернет-послуги мають низку специфічних характеристик, серед яких: клієнтоорієнтований

характер, висока технологічність, складність забезпечення якості та нематеріальність результату [84, с. 191].

З точки зору бухгалтерського обліку, інтернет-послуги являють собою об'єкт обліку, що поєднує характеристики як послуг, так і нематеріальних активів, використовуваних для їх надання. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», витрати на надання послуг включають прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці та інші прямі витрати, а також змінні та постійні загальновиробничі витрати [68]. Однак специфіка інтернет-послуг полягає в тому, що основну частку витрат становлять витрати на створення та підтримку інфраструктури (мережеве обладнання, сервери, програмне забезпечення), які мають характер капітальних інвестицій.

Особливу увагу привертає проблема кваліфікації веб-сайтів та інтернет-магазинів як об'єктів бухгалтерського обліку. Як зазначає Радченко М.А., веб-сайт відноситься до об'єктів авторського права або суміжних прав згідно з чинним законодавством України і може визнаватися нематеріальним активом за умови відповідності критеріям, встановленим П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [85, с. 232]. Зокрема, для визнання веб-сайту нематеріальним активом необхідна наявність вірогідності отримання майбутніх економічних вигод та можливість достовірного визначення його вартості.

Міжнародний досвід обліку інтернет-послуг базується на положеннях МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами», який встановлює єдину комплексну модель обліку доходу від договорів з клієнтами. Згідно з цим стандартом, дохід визнається, коли контроль над товарами чи послугами переходить до клієнта, що в контексті інтернет-послуг означає момент надання доступу до послуги або передачі результату виконаних робіт [55]. Проте застосування цього принципу до безперервних послуг (таких як хостинг або доступ до Інтернету) створює додаткові методологічні виклики.

Специфічність інтернет-послуг як об'єкта обліку визначається низкою факторів (рис. 1.1).

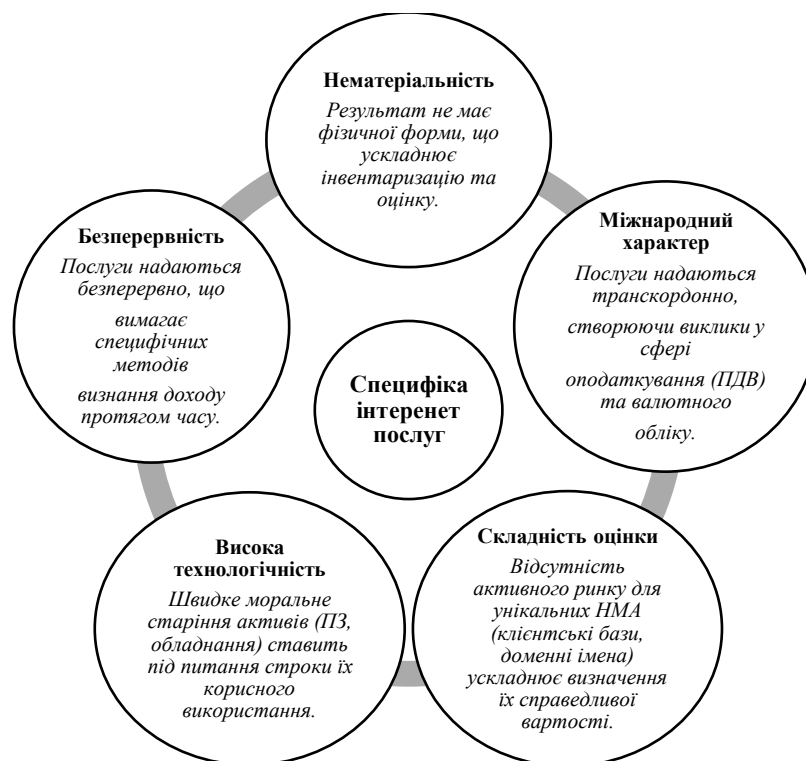

Рис. 1.1. Специфічні характеристики інтернет-послуг в обліку

По-перше, нематеріальність результату – на відміну від традиційних товарів, інтернет-послуги не мають фізичної форми, що ускладнює їх інвентаризацію та оцінку залишків незавершеного виробництва. Як зазначають Корягін М.В. та Плотніченко І.Б., доходи, витрати і фінансові результати при їх відображенні в обліку не розподіляються за сферами комерційної діяльності (онлайн та офлайн), що спричиняє нестачу інформації для прийняття управлінських рішень [50, с. 24].

По-друге, безперервність надання – більшість інтернет-послуг (провайдерські послуги, хостинг, хмарні сервіси) надаються безперервно протягом певного періоду, що вимагає особливих підходів до визнання доходу та розподілу витрат між звітними періодами. Відповідно до П(С)БО 15 «Дохід», дохід від надання послуг визнається виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції [67].

По-третє, висока швидкість технологічних змін – інтернет-технології еволюціонують значно швидше, ніж традиційні галузі економіки, що призводить

до швидкого морального старіння обладнання та програмного забезпечення. Це створює проблему визначення строків корисного використання нематеріальних активів, використовуваних для надання інтернет-послуг.

По-четверте, складність оцінки вартості – багато компонентів інтернет-послуг (доменні імені, веб-сайти, клієнтські бази) не мають активного ринку, що ускладнює визначення їх справедливої вартості. При цьому, як показує практика, внутрішньо розроблені нематеріальні активи можуть становити значну частку активів інтернет-компаній.

По-п'яте, міжнародний характер надання – більшість інтернет-послуг можуть надаватися споживачам, розташованим у різних країнах, що створює додаткові виклики у сфері оподаткування (зокрема, проблему визначення місця надання послуги для цілей ПДВ) та валютного обліку.

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив – це ідентифікований немонетарний актив, який не має фізичної форми [54]. Веб-сайти, програмне забезпечення та інші компоненти інфраструктури для надання інтернет-послуг відповідають цьому визначенню за умови, що вони контролюються підприємством, від них очікується надходження майбутніх економічних вигод та їх вартість може бути достовірно оцінена.

Окремої уваги заслуговує питання обліку витрат на створення інтернет-магазинів. Як зазначається в Тлумаченні ПКТ 32 «Нематеріальні активи: витрати на сторінку в Інтернеті», розробка та функціонування власного веб-сайту організації для доступу через Інтернет відбувається на етапах планування, розробки програм, створення графічного дизайну, змістовного наповнення та експлуатації [50]. При цьому витрати етапу планування підлягають визнанню витратами періоду, тоді як витрати етапу розробки за певних умов можуть капіталізуватися.

Таким чином, інтернет-послуги як об'єкт бухгалтерського обліку характеризуються високим рівнем складності та специфічності, що вимагає розробки спеціальних методологічних підходів до їх обліку. Відсутність чітких

нормативних рекомендацій щодо обліку операцій у сфері інтернет-послуг створює ризики неадекватного відображення фінансового стану та результатів діяльності підприємств галузі.

Технологічні та організаційні особливості надання інтернет-послуг суттєво впливають на методологію та методику їх бухгалтерського обліку. Розуміння цих особливостей є необхідною передумовою для розробки адекватної системи обліку та звітності у сфері телекомунікацій та інтернет-бізнесу.

Договірні форми надання інтернет-послуг характеризуються значним різноманіттям, що безпосередньо впливає на порядок визнання доходу. Можна виділити наступні основні моделі:

1. Передплатна модель (subscription model) – клієнт сплачує фіксовану суму за певний період користування послугою (місяць, рік). Ця модель є найпоширенішою для послуг доступу до Інтернету, хостингу, хмарних сервісів. З точки зору обліку, отримана передоплата визнається доходом майбутніх періодів і рівномірно розподіляється на дохід протягом періоду надання послуги.

2. Оплата за використання (pay-per-use) – клієнт сплачує за фактичний обсяг спожитих ресурсів (трафік, час використання, кількість транзакцій). Згідно з МСФЗ 15, дохід у цьому випадку визнається в міру надання послуги, що вимагає організації детального обліку обсягів наданих послуг кожному клієнту.

3. Пакетні послуги (bundling) – надання комплексу різних послуг за єдиною ціною. Наприклад, провайдер може пропонувати пакет, що включає доступ до Інтернету, хостинг, електронну пошту та антивірусний захист. Відповідно до МСФЗ 15, ціна операції має бути розподілена між різними зобов'язаннями до виконання пропорційно до їх окремих цін продажу [55].

4. Freemium-модель – базові послуги надаються безкоштовно, а розширений функціонал – за плату. Ця модель створює особливі облікові виклики, оскільки витрати на надання безкоштовних послуг мають розглядатися як витрати на залучення клієнтів.

Процес надання інтернет-послуг, як правило, є багатоетапним і включає наступні бізнес-процеси: підготовку, переговори, проектування, створення,

впровадження та підтримання [85, с. 3]. Кожен етап характеризується специфічним складом витрат та різним ступенем завершеності надання послуги, що має враховуватися при визнанні доходу.

Вплив на визнання доходу є центральним питанням обліку інтернет-послуг. МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» встановлює п'ятиетапну модель визнання доходу (рис. 1.2).

Рис. 1.2. П'ятиетапна модель МСФЗ 15

Етап 1. Ідентифікація договору з клієнтом. В контексті інтернет-послуг договори часто укладаються в електронній формі шляхом прийняття оферти на веб-сайті. Згідно із Законом України «Про електронну комерцію», електронний договір має таку ж юридичну силу, як і договір, укладений у письмовій формі [8]. Проте виникає питання моменту укладення договору – чи є ним момент реєстрації користувача, чи момент першої оплати, чи момент початку надання послуги.

Етап 2. Ідентифікація зобов'язань до виконання. Для пакетних послуг необхідно визначити, чи є кожна послуга окремим зобов'язанням до виконання. Зобов'язання до виконання є окремим, якщо клієнт може отримати вигоду від

товару або послуги самостійно або разом з іншими ресурсами, які є легко доступними для клієнта.

Етап 3. Визначення ціни операції. Для інтернет-послуг це може включати не тільки фіксовану плату, але й змінне відшкодування (наприклад, залежно від обсягу трафіку), знижки, бонуси та інші елементи.

Етап 4. Розподіл ціни операції між зобов'язаннями до виконання. Розподіл здійснюється на основі відносних окремих цін продажу кожного зобов'язання до виконання. Якщо окремі ціни не є безпосередньо спостережуваними, їх необхідно оцінити.

Етап 5. Визнання доходу при (або в міру) задоволенні зобов'язання до виконання. Згідно з МСФЗ 15, дохід визнається, коли контроль над товаром або послугою переходить до клієнта. Для безперервних послуг (таких як хостинг або доступ до Інтернету) контроль переходить протягом часу, і дохід визнається рівномірно протягом періоду надання послуги або на основі обсягу наданих послуг.

Проскуріна Н.М. та Конєва А.В. наголошують, що суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють реалізацію своїх товарів (послуг) через мережу Інтернет, мають бути зареєстровані як платник податку на додану вартість та сплачувати податки за загальною системою оподаткування [84, с. 195]. Це створює додаткові вимоги до організації обліку, зокрема щодо ведення розрахунків з покупцями та своєчасного відображення податкових зобов'язань.

Облік витрат на надання інтернет-послуг характеризується низкою особливостей:

1. Високі початкові капітальні витрати – створення інфраструктури для надання інтернет-послуг потребує значних інвестицій у мережеве обладнання, сервери, програмне забезпечення. Ці витрати мають капіталізуватися як основні засоби або нематеріальні активи та амортизуватися протягом строку корисного використання.

2. Незначні змінні витрати на обслуговування кожного додаткового клієнта – після створення інфраструктури витрати на підключення додаткових

користувачів є відносно невеликими. Це створює ефект масштабу та ускладнює калькулювання собівартості одиниці послуги.

3. Значні витрати на залучення клієнтів (Customer Acquisition Costs) – включають витрати на маркетинг, рекламу, комісійні агентам. Згідно з МСФЗ 15, витрати на отримання договору (такі як комісійні за продаж) визнаються як актив, якщо підприємство очікує їх відшкодувати [55]. Цей актив амортизується систематичним способом, що узгоджується з переходом до клієнта товарів або послуг, до яких відноситься цей актив.

4. Витрати на створення та підтримку веб-сайтів – як зазначає Радченко М.А., витрати на створення веб-сайту можуть включатися до первісної вартості нематеріального активу, тоді як витрати на його поточне обслуговування (хостинг, підтримання, оновлення контенту) списуються на витрати періоду [85, с. 233].

Єремян О. та Ярошенко А. у своєму дослідженні методичних аспектів обліку витрат у сфері ІТ-послуг пропонують виділяти такі статті витрат на виконання ІТ-проектів: прямі матеріальні витрати (витратні матеріали та комплектуючі), прямі витрати на оплату праці (заробітна плата програмістів, проект-менеджерів, інших спеціалістів) та загальновиробничі витрати (заробітна плата керівників, амортизація обладнання, послуги сторонніх організацій) [45, с. 32]. Автори наголошують, що найадекватнішим характеру ІТ-послуг є позамовний (проектний) метод обліку з деталізацією витрат за замовниками, ІТ-проектами та видами послуг.

Облік амортизації нематеріальних активів у сфері інтернет-послуг має свої особливості. Відповідно до МСБО 38, строк корисного використання нематеріального активу визначається виходячи з очікуваного періоду отримання економічних вигод [54]. Враховуючи високу швидкість технологічних змін у сфері інтернет-технологій, строк корисного використання веб-сайтів, програмного забезпечення та інших нематеріальних активів, як правило, є коротшим, ніж для нематеріальних активів традиційних галузей. Радченко М.А.

рекомендує встановлювати строк корисного використання веб-сайту на рівні 2 років, враховуючи швидкість його морального зносу [85, с. 233].

Витрати на удосконалення (модернізацію) веб-сайтів вимагають особливої уваги. Відповідно до П(С)БО 8, витрати, що призводять до збільшення очікуваних економічних вигод від використання нематеріального активу, збільшують його первісну вартість [68]. Проте витрати на просування веб-сайту в пошукових системах та його поточне підтримання слід відносити на витрати періоду.

Облік послуг хостингу, колокації та реєстрації доменних імен також має свою специфіку. Як зазначається в дослідженні Радченко М.А., хостинг являє собою послугу з фізичного розміщення веб-сайту на сервері з постійним підключенням до Інтернету [85, с. 233]. Витрати на хостинг не включаються до первісної вартості веб-сайту, а списуються на витрати періоду. Однак витрати на первинну реєстрацію доменного імені можуть включатися до первісної вартості веб-сайту, тоді як витрати на продовження реєстрації домену слід поетапно списувати на витрати через рахунок витрат майбутніх періодів.

Таким чином, особливості надання інтернет-послуг створюють комплекс облікових викликів, пов'язаних з визнанням доходу, калькулюванням собівартості, обліком нематеріальних активів та розподілом витрат між періодами. Адекватна організація обліку потребує глибокого розуміння як технологічних процесів надання послуг, так і вимог міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку.

Ефективна організація бухгалтерського обліку інтернет-послуг потребує їх науково обґрунтованої класифікації, яка враховувала б як технологічні особливості послуг, так і специфіку їх відображення в обліку. Відсутність єдиної загальноприйнятої класифікації інтернет-послуг у науковій літературі та нормативно-правових актах створює труднощі при організації обліково-аналітичної роботи на підприємствах галузі.

На основі аналізу наукових досліджень та практики діяльності підприємств сфери інтернет-послуг можна запропонувати багатокритеріальну класифікацію інтернет-послуг для цілей бухгалтерського обліку.

За типом послуги інтернет-послуги можна класифікувати на:

1. Послуги доступу до Інтернету (Internet Access Services) – надання користувачам можливості підключення до глобальної мережі. Ця категорія включає послуги інтернет-провайдерів з надання широкосмугового доступу, мобільного інтернету, спеціалізованих каналів зв'язку. З точки зору обліку, ці послуги характеризуються безперервністю надання та, як правило, передплатною моделлю оплати. Дохід визнається рівномірно протягом періоду надання послуги.

2. Хостинг-послуги (Hosting Services) – надання дискового простору та обчислювальних потужностей для розміщення веб-сайтів, додатків та даних клієнтів. До цієї категорії належать послуги віртуального хостингу, виділеного сервера (dedicated server), колокації (розміщення обладнання клієнта у дата-центрі постачальника послуг). Як зазначає Радченко М.А., послуга хостингу не може вважатися доведенням веб-сайту до стану, придатного для використання, у зв'язку з чим витрати на її придбання не включаються до первісної вартості веб-сайту, а списуються до складу витрат звітного періоду [4, с. 233].

3. Хмарні сервіси (Cloud Services) – надання обчислювальних ресурсів, платформ або програмного забезпечення через Інтернет на основі моделі «as-a-Service». Розрізняють:

- IaaS (Infrastructure as a Service) – надання віртуалізованих обчислювальних ресурсів (віртуальні сервери, мережі, сховища даних);
- PaaS (Platform as a Service) – надання платформи для розробки, тестування та розгортання додатків;
- SaaS (Software as a Service) – надання доступу до програмного забезпечення через Інтернет без необхідності встановлення на комп'ютері користувача.

Облікові особливості хмарних сервісів пов'язані з необхідністю точного обліку обсягів наданих ресурсів кожному клієнту для коректного визнання доходу, що вимагає інтеграції системи бухгалтерського обліку з технічними системами моніторингу.

4. Послуги електронної комерції – створення та супровід інтернет-магазинів, електронних торгових площадок. Корягін М.В. та Плотніченко І.Б. зазначають, що підприємства сфери електронної комерції повинні розглядати таку діяльність з позицій її місця в загальній структурі діяльності: як основний та єдиний вид діяльності, як основний вид діяльності в поєднанні з іншими, або як другорядний чи додатковий вид [50, с. 26]. Це має значення для організації аналітичного обліку доходів та витрат.

5. Контент-послуги (Content Services) – надання доступу до цифрового контенту (музика, відео, електронні книги, онлайн-курси, ігри). Особливість обліку цих послуг полягає в необхідності розмежування власного контенту (витрати на створення якого капіталізуються як нематеріальні активи) та ліцензованого контенту (витрати на придбання ліцензій на який визнаються витратами періоду або розподіляються на кілька періодів).

6. ІТ-аутсорсинг та консалтингові послуги – надання послуг з розробки програмного забезпечення, системної інтеграції, консультування з питань інформаційних технологій. Єремян О. та Ярошенко А. досліджували особливості калькулювання собівартості ІТ-послуг і дійшли висновку, що найадекватнішим характеру ІТ-послуг та особливостям технології їх надання є позамовний (проектний) метод обліку з деталізацією виробничих витрат за замовниками, ІТ-проектами та видами послуг [45, с. 27].

За характером споживання інтернет-послуги поділяються на:

- Безперервні послуги – надаються протягом певного періоду часу (доступ до Інтернету, хостинг, хмарні сервіси). Дохід від таких послуг визнається рівномірно протягом періоду надання послуги.

- Дискретні (одноразові) послуги – надаються одноразово з конкретним результатом (розробка веб-сайту, реєстрація доменного імені, консультація).

Дохід від таких послуг визнається в момент завершення виконання послуги або передачі результату клієнту.

- Змішані послуги – поєднують безперервні та одноразові елементи (наприклад, послуга з розробки та подальшого супроводу веб-сайту).

За моделлю ціноутворення можна виділити:

- Послуги з фіксованою ціною (fixed price) – передплатні послуги за фіксовану суму;
- Послуги з оплатою за використання (usage-based pricing) – ціна залежить від обсягу спожитих ресурсів;
- Послуги з рівневим ціноутворенням (tiered pricing) – різні рівні послуг за різними цінами;
- Freemium-послуги – базовий рівень безкоштовний, розширений функціонал – платний.

Кожна модель ціноутворення вимагає специфічного підходу до визнання доходу та організації аналітичного обліку розрахунків з клієнтами.

Специфіка відображення різних класів послуг у фінансовій звітності:

У Балансі (Звіті про фінансовий стан) специфіка інтернет-послуг відображається через наступні елементи:

1. Нематеріальні активи – веб-сайти, програмне забезпечення, клієнтські бази, доменні імені. Радченко М.А. наголошує, що веб-сайт включається до складу нематеріальних активів з відображенням по дебету субрахунку 125 «Авторське право та суміжні з ним права» [85, с. 233]. Оцінка цих активів здійснюється за первісною вартістю за вирахуванням накопиченої амортизації.

2. Необоротні активи в процесі створення – витрати на створення веб-сайтів та іншого програмного забезпечення, які ще не введені в експлуатацію, відображаються по дебету субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів».

3. Дохід майбутніх періодів – передплата за інтернет-послуги, отримана від клієнтів, але що відноситься до майбутніх звітних періодів.

Проскуріна Н.М. та Конєва А.В. зазначають, що отримана передоплата за інтернет-послуги відображається за кредитом рахунку 70 «Дохід від реалізації» з одночасним відображенням податкових зобов'язань з ПДВ [84, с. 194].

4. Витрати майбутніх періодів – витрати на продовження реєстрації доменних імен, передплату хостинг-послуг, які слід поетапно списувати на витрати протягом періоду, до якого вони відносяться.

5. Активи за договором (Contract Assets) – згідно з МСФЗ 15, якщо підприємство виконало роботу для клієнта, але ще не має безумовного права на оплату, слід визнавати актив за договором [55].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про прибутки та збитки та інший сукупний дохід) специфіка проявляється через:

1. Структуру доходів – доцільно забезпечити розкриття інформації про доходи в розрізі категорій послуг та географічних регіонів.

2. Структуру витрат – основними статтями витрат підприємств сфери інтернет-послуг є витрати на оплату праці (як правило, 40-60% від загальних витрат), амортизація обладнання та програмного забезпечення, витрати на телекомунікаційні послуги, витрати на залучення клієнтів.

Ключові проблемні аспекти обліку інтернет-послуг:

1. Оцінка справедливої вартості нематеріальних активів є складною через відсутність активного ринку для багатьох унікальних компонентів (клієнтські бази, власні технологічні розробки). Це особливо актуально при об'єднанні бізнесу, коли необхідно розподілити вартість придбання між ідентифікованими активами, зобов'язаннями та гудвілом.

2. Капіталізація витрат на розробку програмного забезпечення – необхідність розмежування етапу досліджень (витрати визнаються в періоді виникнення) та етапу розробки (витрати за певних умов капіталізуються). Відповідно до МСБО 38, витрати на етапі розробки капіталізуються, якщо підприємство може продемонструвати технічну здійсненність завершення нематеріального активу, намір та здатність завершити його та використовувати

або продати, очікувані майбутні економічні вигоди та можливість достовірного визначення витрат [54].

3. Облік незавершеного надання послуг – для проектних ІТ-послуг необхідно визначати ступінь завершеності на дату балансу та відповідним чином визнавати дохід.

4. Облік авансів від клієнтів – отримані аванси не повинні визнаватися доходом до моменту надання послуги, що вимагає організації детального обліку розрахунків з покупцями та замовниками.

5. Розподіл ціни операції між зобов'язаннями до виконання при наданні пакетних послуг – вимагає встановлення окремих цін продажу для кожного компонента пакету, що може бути складним при відсутності практики їх окремого продажу.

6. Облік витрат на залучення клієнтів – згідно з МСФЗ 15, витрати на отримання договору визнаються як актив і амортизуються систематичним способом, що узгоджується з переходом до клієнта послуг [55]. Проте визначення періоду амортизації може бути складним, оскільки воно залежить від очікуваного періоду утримання клієнта.

Таким чином, класифікація інтернет-послуг для цілей бухгалтерського обліку повинна враховувати технологічні особливості послуг, моделі їх надання та ціноутворення, характер споживання. Специфіка відображення інтернет-послуг у фінансовій звітності пов'язана з високою часткою нематеріальних активів, особливостями визнання доходу від безперервних та проектних послуг, необхідністю детального обліку розрахунків з клієнтами. Вирішення проблемних аспектів обліку вимагає подальшого розвитку методології та методики обліку з урахуванням положень міжнародних стандартів фінансової звітності та специфіки діяльності підприємств галузі.

1.2. Нормативно-правова база регулювання обліку в сфері телекомунікацій: ієрархія, особливості застосування та вплив на облікову політику операторів

Облікове середовище операторів електронних комунікацій в Україні формується в умовах дуалістичної системи регулювання, де міжнародні стандарти фінансової звітності виступають фундаментальною основою для підприємств, зобов'язаних або добровільно обравших складання звітності за МСФЗ. Відповідно до статті 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV [72], підприємства, цінні папери яких допущені до біржових торгів, банки, страховики та підприємства, що становлять значний суспільний інтерес, зобов'язані застосовувати МСФЗ. Ця вимога є критично значущою для галузі телекомунікацій, де більшість великих операторів є публічними компаніями або входять до складу міжнародних холдингів.

Ключовим стандартом для обліку доходів операторів зв'язку є МСФЗ 15 «Виручка від договорів з клієнтами» (Revenue from Contracts with Customers), який набрав чинності з 1 січня 2018 року та замінив МСБО 18 «Дохід» та МСБО 11 «Договори на будівництво». Згідно з офіційним текстом стандарту, опублікованим Міністерством фінансів України [55], МСФЗ 15 встановлює єдину комплексну модель, що ґрунтується на п'ятикроковому підході: (1) ідентифікація договору з клієнтом; (2) виокремлення зобов'язань щодо виконання; (3) визначення ціни операції; (4) розподіл ціни операції на зобов'язання щодо виконання; (5) визнання доходу в міру виконання зобов'язань.

Особливої актуальності набуває застосування МСФЗ 15 в контексті пакетних пропозицій операторів електронних комунікацій, де клієнт отримує комбінацію послуг та обладнання. Як зазначає Гузеєва В.О. у дослідженні нової концепції обліку доходу [43], телекомунікаційні компанії часто надають споживачам послуги зв'язку з одночасним продажем мобільних телефонів зі знижкою. Згідно з параграфом 22 МСФЗ 15 [55], суб'єкт господарювання

повинен ідентифікувати кожне окреме зобов'язання щодо виконання, яке є відокремлюваним.

Практичний приклад, наведений компанією «Audit Optim» [15], демонструє суттєву зміну в часовому розподілі визнання доходу: якщо клієнт отримує телефон за 100 грошових одиниць та зобов'язується протягом 24 місяців сплачувати 60 грошових одиниць щомісяця за послуги зв'язку, автономна ціна телефону становить 600, а послуг зв'язку – 60 на місяць, то за МСФЗ 15 вартість телефону (600) розподіляється на загальну ціну операції ($100 + 24 \times 60 = 1540$) пропорційно, що призводить до визнання більшого доходу від продажу обладнання на початку договору та меншого від послуг зв'язку протягом строку дії контракту. Це суттєво відрізняється від попередньої практики, коли весь дохід від продажу телефону міг визнаватися одразу.

МСФЗ 16 «Оренда» кардинально змінив облік у орендарів телекомунікаційних підприємств [56]. Стандарт скасував класифікацію оренди на фінансову та операційну для орендарів та запровадив єдину модель обліку, згідно з якою практично всі договори оренди відображаються в балансі як актив у формі права користування та відповідне зобов'язання з оренди. Для телекомунікаційних операторів, які активно використовують орендовані приміщення для базових станцій, офіси, канали зв'язку та вежі радіозв'язку, вплив МСФЗ 16 є значним. Параграф 22 стандарту визначає, що орендар визнає актив у формі права користування та зобов'язання з оренди на дату початку оренди [56].

За даними PwC Україна [57], при переході на МСФЗ 16 компанії зіткнулися з необхідністю аналізу близько 30 параметрів, що містяться в договорах оренди. Особливої уваги потребує визначення строку оренди, оскільки саме цей параметр є ключовим для розрахунку зобов'язання з оренди. Параграфи 18-19 МСФЗ 16 встановлюють, що строк оренди включає невідмовний період оренди разом з періодами, охопленими можливістю продовження оренди, якщо орендар має обґрунтовану впевненість у тому, що він скористається такою можливістю [56, 70]. Для операторів зв'язку, які орендують приміщення для обладнання в

стратегічно важливих локаціях, питання обґрунтованої впевненості у продовженні оренди може суттєво впливати на балансову вартість активів та зобов'язань.

Стандарт МСБО 38 «Нематеріальні активи» регулює облік ліцензій на надання телекомунікаційних послуг та прав на використання радіочастотного спектру – критично важливих активів галузі [54]. Параграф 44 МСБО 38 передбачає особливий порядок обліку нематеріальних активів, отриманих за рахунок державних грантів: коли держава передає або розподіляє суб'єктові господарювання нематеріальні активи, такі як ліцензії на роботу радіо- чи телестанцій, імпорتنі ліцензії чи права доступу до інших обмежених ресурсів [54, 63]. Відповідно до МСБО 20 «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу», суб'єкт господарювання може обрати первісне визнання за справедливою вартістю як для нематеріального активу, так і для гранту, або за номінальною вартістю плюс будь-які видатки, що прямо відносяться до підготовки активу до використання.

Оператори телекомунікацій в Україні отримують ліцензії на користування радіочастотним ресурсом на конкурсній основі або шляхом прямого призначення. Вартість таких ліцензій може становити сотні мільйонів гривень. Згідно з параграфом 97 МСБО 38, якщо строк корисного використання нематеріального активу є визначеним, він амортизується протягом цього строку [54]. Ліцензії на телекомунікаційну діяльність зазвичай видаються на строк 10-15 років, що і визначає період амортизації. Важливо, що параграф 94 МСБО 38 вимагає регулярного перегляду строку корисного використання та методу амортизації принаймні на кінець кожного фінансового року [54].

Застосування МСФЗ операторами електронних комунікацій створює суттєві переваги з точки зору прозорості фінансової звітності та порівнянності даних на міжнародному рівні. Проте виникають і виклики, пов'язані з необхідністю використання професійного судження при визначенні окремих зобов'язань щодо виконання (МСФЗ 15), оцінці обґрунтованої впевненості у продовженні оренди (МСФЗ 16) та визначенні ознак знецінення ліцензій (МСБО 38). Це вимагає від

фахівців облікових служб високого рівня кваліфікації та глибокого розуміння як технічних аспектів телекомунікаційного бізнесу, так і вимог міжнародних стандартів.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку становлять альтернативну систему регулювання для операторів телекомунікацій, які не зобов'язані застосовувати МСФЗ. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [58], національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку – це нормативно-правовий акт, яким визначаються принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємствами, розроблений на основі міжнародних стандартів фінансової звітності і законодавства Європейського Союзу у сфері бухгалтерського обліку.

Для операторів електронних комунікацій малого та середнього бізнесу – провайдерів місцевого зв'язку, операторів кабельного телебачення, невеликих інтернет-провайдерів – НП(С)БО залишаються основною системою обліку. Система НП(С)БО включає 34 стандарти, серед яких для телекомунікаційних підприємств найбільш релевантними є НП(С)БО 7 «Основні засоби» (наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92), НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [61], НП(С)БО 14 «Оренда» [59] та НП(С)БО 15 «Дохід» [60].

Облік доходів за НП(С)БО 15 суттєво відрізняється від підходу МСФЗ 15. НП(С)БО 15 визнає дохід від надання послуг виходячи з ступеня завершеності операції на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції [60]. Проте стандарт не містить детальних настанов щодо ідентифікації окремих зобов'язань щодо виконання в пакетних договорах. Це означає, що оператор телекомунікацій, який застосовує НП(С)БО, може визнавати дохід від продажу обладнання зі знижкою в складі пакета одразу повністю, не розподіляючи загальну ціну операції на окремі компоненти. Така практика призводить до концентрації доходу на початку договору та не відображає економічної сутності багатокomпонентних угод.

НП(С)БО 14 "Оренда" базується на старому МСБО 17 та зберігає класифікацію оренди на фінансову та операційну. Згідно з параграфом 4

НП(С)БО 14, фінансова оренда – це оренда, за якої передаються всі ризики та винагороди, пов’язані з правом власності на актив [59]. Операційна оренда – це оренда, відмінна від фінансової. Для орендаря, який обліковує за НП(С)БО, операційна оренда не відображається в балансі – орендні платежі визнаються витратами в періодах, до яких вони відносяться. Це створює суттєву різницю порівняно з МСФЗ 16, за яким практично всі договори оренди капіталізуються. Для телекомунікаційного оператора, який орендує численні приміщення для базових станцій за договорами операційної оренди, застосування НП(С)БО призведе до значно менших балансових сум активів та зобов’язань порівняно з МСФЗ.

Облік нематеріальних активів регулюється НП(С)БО 8, яке в цілому відповідає основним принципам МСБО 38, проте з певними відмінностями в деталізації [61]. НП(С)БО 8 визначає нематеріальний актив як немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Ліцензії на телекомунікаційну діяльність та права на використання радіочастот відповідають цьому визначенню. Нематеріальний актив амортизується протягом строку його корисного використання, який не може перевищувати строк діяльності підприємства. Ліцензії операторів амортизуються протягом строку їх чинності.

Ключові відмінності між НП(С)БО та МСФЗ у контексті обліку телекомунікаційних активів та операцій можна систематизувати в таких аспектах (табл. 1.1)

**Порівняльна характеристика НП(С)БО та МСФЗ у контексті обліку
телекомунікаційних активів та операцій**

Критерій порівняння	МСФЗ	НП(С)БО	Наслідки для телекомунікаційних операторів
1. Концептуальна основа	Чітко визначена Концептуальна основа фінансової звітності, орієнтована на інвесторів та кредиторів як первинних користувачів	Переважаючі орієнтовані на задоволення потреб державних органів, зокрема податкових	Різний підхід до розкриття інформації та пріоритети в обліковій політиці
2. Оцінка активів	Широке використання концепції справедливої вартості для подальшої оцінки активів (модель переоцінки в МСБО 16, МСБО 38)	Традиційне ґрунтування на історичній вартості як основі оцінки; переоцінка основних засобів дозволена НП(С)БО 7	Вибір методу оцінки впливає на реалістичність відображення фінансового стану телекомунікаційного обладнання, вартість якого суттєво змінюється через технологічне старіння
3. Визнання доходів від комплексних договорів	МСФЗ 15 вимагає детального аналізу багатокomпонентних договорів та розподілу ціни операції між окремими зобов'язаннями щодо виконання на основі відносної автономної ціни продажу	НП(С)БО 15 не містить детального настанов щодо ідентифікації окремих зобов'язань у пакетних договорах	Різний часовий розподіл визнання доходу від ідентичних операцій (напр., пакети "обладнання + послуги зв'язку")
4. Облік оренди	Єдина модель обліку (МСФЗ 16): всі договори оренди відображаються в балансі як актив у формі права користування та зобов'язання з оренди	Дуальна модель (НП(С)БО 14): класифікація на фінансову та операційну оренду; операційна оренда не відображається в балансі	Суттєва різниця для операторів, які активно орендують інфраструктуру: за НП(С)БО – позабалансові зобов'язання, за МСФЗ – всі зобов'язання в балансі
5. Деталізація розкриття інформації	Значно більший обсяг розкриття інформації в примітках до фінансової звітності: чутливість до змін ключових припущень, використання професійного судження, аналіз за сегментами	Менш деталізовані вимоги до розкриття інформації	Різний рівень прозорості та обсяг інформації для користувачів звітності

Вибір між МСФЗ та НП(С)БО для оператора електронних комунікацій має стратегічне значення. Якщо підприємство планує залучення міжнародних інвестицій, кредитування у великих банках або лістинг цінних паперів, застосування МСФЗ стає необхідністю для забезпечення порівнянності та зрозумілості звітності. Для локальних операторів, орієнтованих на внутрішній ринок, НП(С)БО можуть бути оптимальним вибором через простішу методологію та меншу витратність підготовки звітності. Водночас триваюча конвергенція НП(С)БО до МСФЗ поступово зменшує відмінності між цими системами.

Галузеве законодавство формує специфічне регуляторне середовище, яке безпосередньо впливає на облікову політику операторів електронних комунікацій. Фундаментальним нормативним актом є Закон України «Про електронні комунікації» [73], який набрав чинності 1 січня 2022 року та замінив застарілий Закон «Про телекомунікації». Цей закон імплементує положення Європейського кодексу електронних комунікацій та встановлює сучасні принципи регулювання галузі.

Стаття 58 Закону «Про електронні комунікації» встановлює особливу вимогу до постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг щодо ведення окремого (роздільного) бухгалтерського обліку [73]. Згідно з частиною 1 цієї статті, постачальники електронних комунікаційних мереж та/або послуг зобов'язані вести окремий бухгалтерський облік діяльності, пов'язаної з наданням електронних комунікаційних мереж та послуг, підстав та методів, що використовуються для їх розрахунку, зокрема деталізовану розбивку основних засобів та структурних витрат згідно із законодавством про фінансовий та бухгалтерський облік. Як зазначають експерти МК «Legal Service» [71], ця вимога стосується навіть суб'єктів підприємницької діяльності на спрощеній системі оподаткування, які раніше могли не вести детального бухгалтерського обліку.

Вимога роздільного обліку має декілька цілей: (1) забезпечення прозорості для регуляторного органу – Національної комісії, що здійснює державне

регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ); (2) запобігання перехресному субсидіюванню між різними видами послуг; (3) створення бази для регулювання тарифів на послуги операторів зі значною ринковою владою. Для впровадження цієї вимоги оператори повинні розробити детальну методологію розподілу спільних витрат (наприклад, витрат на утримання мережі, яка використовується для надання різних послуг) між окремими видами діяльності.

Також Закон встановлює, що до користувача радіочастотного ресурсу, яким є оператор електронних комунікацій, застосовуються вимоги щодо сплати плати за користування радіочастотним ресурсом України відповідно до Податкового кодексу України [73]. Розмір та порядок сплати цієї плати встановлюється статтею 268 ПКУ. Ця плата є суттєвою складовою витрат операторів і відображається в обліку як поточні операційні витрати (рахунок 92 «Адміністративні витрати» або 93 «Витрати на збут» залежно від облікової політики).

Стаття 104 Закону «Про електронні комунікації» визначає поняття універсальної послуги – доступного усім споживачам на всій території України мінімального набору електронних комунікаційних послуг визначеної якості, надання яких забезпечується за доступними цінами незалежно від географічного розташування [73]. Оператори, визначені постачальниками універсальної послуги, мають право на компенсацію чистих витрат від надання таких послуг за рахунок Фонду універсальної послуги. Облік операцій, пов'язаних з наданням універсальної послуги та отриманням компенсації, потребує окремого обліку доходів та витрат для визначення чистих витрат.

Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за порушення вимог законодавства, які можуть мати фінансові наслідки для операторів [49]. Стаття 147 КУпАП передбачає відповідальність за порушення правил охорони телекомунікаційних мереж або пошкодження телекомунікаційної мережі, технічних засобів телекомунікації чи споруд електрозв'язку у вигляді штрафу на громадян від 100 до 200 неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян (далі – н.м.д.г.) і на посадових осіб – від 300 до 400 н.м.д.г [49].

З облікової точки зору, штрафи та фінансові санкції, накладені згідно з КУпАП або рішеннями НКРЗІ, відображаються в обліку як інші операційні витрати (рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності») в періоді, коли виникає обов'язок їх сплати, тобто коли рішення про накладення штрафу набуває чинності. Якщо оператор оскаржує рішення про накладення штрафу і існує значна невизначеність щодо результату оскарження, може виникнути питання визнання забезпечення на майбутні витрати відповідно до МСБО 37 "Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи" (для підприємств, що застосовують МСФЗ) або НП(С)БО 11 «Зобов'язання».

Окремо Закон «Про електронні комунікації» встановлює загальну норму про відповідальність за порушення законодавства: особи, винні у порушенні цього Закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом [73]. Стаття 127 передбачає можливість застосування НКРЗІ адміністративно-господарських санкцій до постачальників, які допустили порушення вимог законодавства, ліцензійних умов або індивідуальних зобов'язань [73]. Розмір таких санкцій може становити від 0,01% до 3% доходу постачальника за попередній рік, що для великих операторів може становити десятки мільйонів гривень.

Вплив галузевого законодавства на облікову політику операторів проявляється у необхідності: (1) організації системи роздільного обліку за видами послуг та видами діяльності; (2) створення окремих аналітичних рахунків для обліку витрат на користування радіочастотним ресурсом; (3) обліку операцій з надання універсальних послуг та отримання компенсацій; (4) формування резервів під потенційні штрафні санкції; (5) забезпечення прозорості та доступності фінансової інформації для регуляторних органів. Ці вимоги мають бути відображені в наказі про облікову політику підприємства та послідовно застосовуватися протягом звітних періодів.

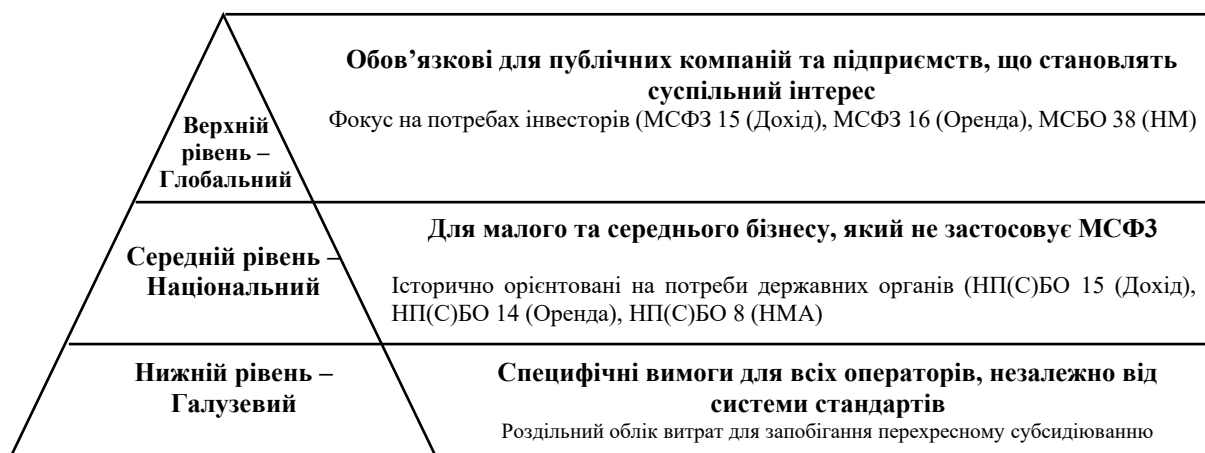

Рис. 1.3. Рівні нормативного регулювання обліку інтернет-послуг

Таким чином, облікове середовище операторів електронних комунікацій в Україні формується під впливом трирівневої системи регулювання: міжнародних стандартів фінансової звітності (для великих публічних компаній), національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (для малих та середніх операторів) та галузевого законодавства, яке встановлює специфічні вимоги до обліку та звітності. Гармонійне поєднання цих регуляторних рівнів, адаптація методології обліку до особливостей бізнес-моделей телекомунікаційних підприємств та дотримання вимог щодо розкриття інформації є необхідними умовами для формування достовірної, прозорої та корисної фінансової звітності операторів, здатної задовольнити інформаційні потреби широкого кола зацікавлених користувачів – від інвесторів і кредиторів до регуляторних органів і споживачів послуг.

1.3. Регуляторна трансформація обліку в телекомунікаційній галузі України

Телекомунікаційна галузь України переживає період фундаментальних структурних зрушень, зумовлених двома потужними векторами впливу: євроінтеграційними процесами, що вимагають імплементації норм

Європейського кодексу електронних комунікацій, та безпрецедентними викликами, пов'язаними з повномасштабною війною та руйнуванням інфраструктури. У центрі цих трансформацій знаходиться зміна регуляторної парадигми — перехід повноважень від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), до новоствореного регулятора — НКЕК. Ця інституційна реформа, закріплена Законом України «Про електронні комунікації», кардинально змінила вимоги до прозорості, деталізації та методики ведення обліку операторами зв'язку.

Організація бухгалтерського обліку в телекомунікаціях перестала бути суто фіскальною або внутрішньокорпоративною функцією. Сьогодні облікова система оператора виступає ключовим джерелом даних для регуляторного моніторингу, визначення ринкової сили, розрахунку собівартості доступу до мереж та обґрунтування тарифної політики. Невідповідність облікових процедур вимогам регулятора може призвести не лише до штрафних санкцій, але й до накладення жорстких регуляторних зобов'язань (*ex-ante regulation*), що безпосередньо впливає на прибутковість бізнесу.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розробки адаптивних облікових моделей, які б дозволяли операторам одночасно задовольняти вимоги фінансової звітності (згідно з МСФЗ або НП(С)БО) та специфічні вимоги регуляторного обліку, зокрема в частині калькулювання довгострокових приростних витрат (LRIC) та роздільного обліку активів.

Реформа регуляторного середовища створила нову екосистему взаємодії між державою та бізнесом, яка базується на принципах цифровізації та електронного документообігу. Це вимагає від облікових служб операторів не лише зміни форм звітності, але й перегляду бізнес-процесів збору та верифікації первинних даних.

Створення НКЕК стало відповіддю на потребу в незалежному, професійному регуляторі, здатному імплементувати складні економічні моделі регулювання, притаманні ринкам ЄС. На відміну від попередника, НКЕК

фокусується не на тотальному контролі, а на аналізі ринків та виявленні постачальників зі значним ринковим впливом (ЗРВ/SMP) [73].

Для бухгалтерського обліку це означає зміщення акценту з формального дотримання ліцензійних умов на економічне обґрунтування витрат. Якщо раніше ключовим було правильне відображення доходів для нарахування зборів, то тепер критичним стає розподіл витрат (cost allocation) між регульованими та нерегульованими видами діяльності.

Револьюційним кроком у адмініструванні галузі стало впровадження Електронної регуляторної платформи. Це автоматизована інформаційно-аналітична система, яка забезпечує повний цикл взаємодії суб'єктів ринку з регулятором [79].

Відповідно до Положення про Платформу, затвердженого постановою НКЕК від 01.05.2024 № 236, всі звіти, заяви та повідомлення подаються виключно в електронній формі через особистий кабінет із застосуванням кваліфікованого електронного підпису (КЕП/ЕЦП) [79].

Вплив на організацію обліку:

1. Автоматизація та інтеграція: Бухгалтерські системи (ERP) операторів повинні бути інтегровані або мати шлюзи експорту даних у формати, сумісні з Платформою (XML, JSON). Ручне введення даних стає джерелом ризиків та помилок, які система автоматично відхиляє на етапі валідації.

2. Верифікація підписантів: Використання КЕП вимагає чіткого розмежування повноважень та відповідальності за подання звітності всередині компанії. Головний бухгалтер та керівник несуть персональну відповідальність, закріплену криптографічним підписом.

3. Моніторинг у реальному часі: Платформа дозволяє регулятору здійснювати моніторинг тарифів та якості послуг у динаміці, що вимагає від операторів підтримки актуальності облікових баз даних "день у день", а не лише на звітну дату [79].

Стаття 34 Закону України «Про електронні комунікації» зобов'язує операторів надавати інформацію про інфраструктуру, тарифи та фінансові

показники на запит регулятора [73]. Важливим аспектом є право операторів на захист комерційної таємниці, проте це право не є абсолютним, коли йдеться про регуляторну звітність, необхідну для аналізу ринків.

Оператори зобов'язані вести облік таким чином, щоб на першу вимогу надати деталізовану інформацію про:

- Собівартість конкретних елементів мережі (наприклад, "остання миля", порти доступу).
- Наявність вільної ємності в кабельній каналізації.
- Структуру тарифних планів та доходів від них.

Це вимагає впровадження систем управлінського обліку, які б забезпечували глибину аналітики до рівня окремого інвентарного об'єкта або абонента.

Роздільний облік є фундаментом сучасного регулювання телекомунікацій. Він являє собою систему правил та процедур, які забезпечують розподіл доходів, витрат, активів та зобов'язань оператора між різними видами діяльності так, ніби вони здійснювалися окремими незалежними підприємствами (рис. 1.4)

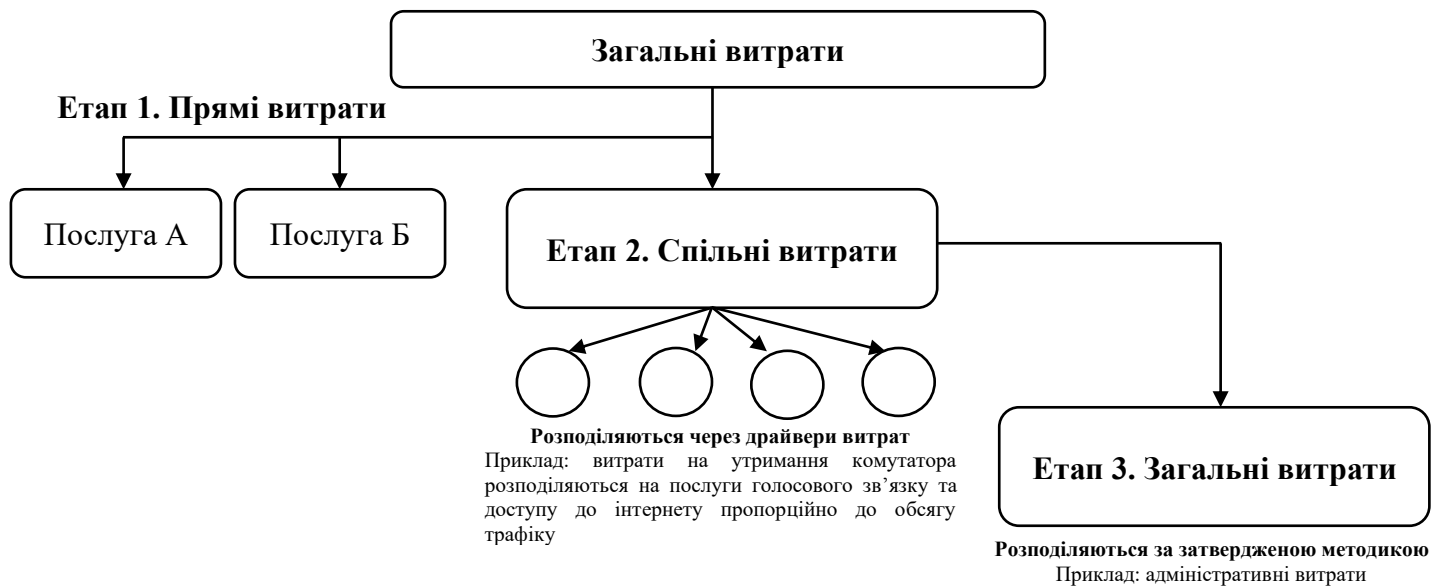

Рис. 1.4. Механізм роздільного обліку

Основною метою роздільного обліку є створення інформаційної бази для запобігання антиконкурентним практикам, насамперед перехресному субсидіюванню та ціновому тиску [81].

Перехресне субсидіювання виникає, коли вертикально інтегрований оператор (який володіє магістральною мережею та надає роздрібні послуги) використовує надприбутки від монопольного сегмента (наприклад, доступ до ККЕ) для покриття збитків у конкурентному сегменті (наприклад, домашній інтернет), штучно занижуючи ціни та витісняючи конкурентів.

Вимоги НКЕК до роздільного обліку:

Згідно з Порядком ведення роздільного обліку доходів і витрат, оператори із ЗРВ зобов'язані [81]:

- Розробити та затвердити Методику розподілу витрат.
- Вести облік окремо для кожного визначеного ринку (наприклад, ринок термінації голосового трафіку, ринок доступу до інфраструктури).
- Забезпечити аудит результатів роздільного обліку незалежним аудитором.

Історично український бухгалтерський облік базувався на методі повного розподілу витрат, де всі накладні витрати розподілялися на собівартість послуг пропорційно певній базі (зарплата, прямі витрати). Однак FDC має суттєвий недолік: він переносить на собівартість послуг неефективність оператора, наприклад, застаріле обладнання, роздутий штат.

У відповідності до європейських практик та рекомендацій ITU, НКЕК впроваджує моделі, засновані на довгострокових додаткових витратах (Long Run Incremental Costs) [30].

Порівняльний аналіз моделей обліку витрат

Характеристика	Метод повного розподілу витрат	Довгострокові додаткові витрати (LRIC)
База активів	Історична вартість за вирахуванням амортизації.	Поточна вартість (Current Cost Accounting - CCA) активів ефективного оператора (Modern Equivalent Asset - MEA).
Розподіл накладних витрат	Повний розподіл усіх загальногосподарських витрат.	Включаються лише витрати, що є інкрементальними (приростними) для даної послуги у довгостроковій перспективі.
Ефективність	Відображає реальну (часто низьку) ефективність оператора.	Моделює витрати гіпотетичного "ефективного оператора".
Вплив на тарифи	Сприяє завищенню тарифів за рахунок перенесення фіксованих витрат.	Сприяє встановленню тарифів на рівні, близькому до граничних витрат, стимулюючи конкуренцію.

Для бухгалтера впровадження LRIC означає необхідність ведення паралельного обліку. Фінансова звітність (Форма 2) складається на основі історичної собівартості (згідно з НП(С)БО 16 "Витрати"), тоді як регуляторна звітність вимагає перерахунку амортизації та вартості капіталу на основі поточної вартості заміщення активів.

Процес розподілу витрат у регуляторному обліку є багаторівневим каскадом (cascade allocation) [22]:

1. Ідентифікація прямих витрат (Direct Costs): Витрати, які можна однозначно віднести до конкретної послуги (наприклад, плата за термінацію трафіку партнеру).

2. Групування спільних витрат (Joint Costs): Витрати на ресурси, що використовуються для надання групи послуг (наприклад, комутатор, що обробляє і голос, і дані).

3. Визначення драйверів витрат (Cost Drivers): Ключовий етап. Необхідно обрати фізичний або логічний параметр, який найкраще відображає споживання ресурсу.

◦ *Приклад:* Витрати на електроенергію базової станції розподіляються на основі обсягу переданих даних (Payload) або часу зайняття каналу (Erlang).

4. Алокація загальних витрат (Common Costs): Витрати на управління (CEO, HR, Фінанси). У моделі Pure LRIC ці витрати часто не включаються у вартість послуги термінації, але можуть включатися у вартість доступу (LRIC+) [12].

Найбільш жорстке регулювання стосується оптових ринків, де оператори надають послуги один одному. Ціна цих послуг (MTR, FTR) є базою для формування роздрібних тарифів.

НКЕК затвердила графік зниження ставок термінації трафіку на 2024-2025 роки, наближаючи їх до собівартості «ефективного оператора» [82].

Ставки термінації (без ПДВ):

- Мобільний трафік (MTR): 0,075 грн/хв (на 2024-2025 роки).
- Фіксований трафік (FTR): 0,06 грн/хв (2024 рік) -> 0,055 грн/хв (2025 рік) [62].

Оператор Lifecell висловлював зауваження щодо розрахунків моделі ефективного оператора, зазначаючи, що вона не повною мірою враховує реалії воєнного часу (витрати на генератори, Starlink, відновлення мереж), які суттєво підвищують ОРЕХ [16]. Проте регулятор та найбільший оператор Київстар підтримують курс на зниження ставок як євроінтеграційний крок [88].

Доступ до ККЕ є критичним для розгортання мереж широкосмугового доступу (ШСД). Власники ККЕ (переважно АТ "Укртелеком") зобов'язані надавати доступ на недискримінаційних засадах за регульованими тарифами [73].

Методика розрахунку тарифів на ККЕ передбачає покриття економічно обґрунтованих витрат на утримання каналізації (ремонт, огляд, паспортизація) та отримання нормативного прибутку [77].

- *Проблема індексації*: Асоціації провайдерів (ІнаУ, ТелПУ) виступають проти автоматичної індексації тарифів на рівень інфляції без підтвердження реального зростання витрат власника ККЕ.¹⁶

- *Обліковий виклик*: Власник ККЕ повинен вести окремий аналітичний облік витрат на кожен сегмент каналізації, щоб довести регулятору обґрунтованість підвищення тарифів. Це вимагає детальної паспортизації основних засобів (субрахунок 103 "Будинки та споруди") та прив'язки витрат на ремонти до конкретних об'єктів.

Закон визначає універсальні послуги (доступ до інтернету та голосовий зв'язок у фіксованому місці) як такі, що мають бути доступні кожному громадянину. Це покладає на операторів соціальні зобов'язання, виконання яких може бути збитковим у комерційно непривабливих районах [73].

Держава гарантує компенсацію збитків постачальнику універсальних послуг, якщо він доведе, що надання цих послуг створює "несправедливий тягар" (unfair burden).

Методика розрахунку компенсації ("Net Cost"):

Розрахунок базується на різниці між фінансовим результатом оператора за сценарієм виконання зобов'язань та сценарієм без таких зобов'язань.

Формула враховує:

- Прямі доходи та витрати від універсальних послуг.
- «Втрачені» доходи від супутніх послуг.
- Нематеріальні вигоди: Це специфічний елемент обліку. Оператор повинен оцінити у грошовому вимірі вигоди від статусу постачальника універсальної послуги (підвищення впізнаваності бренду, ефект масштабу, лояльність клієнтів).

НКЕК розробляє механізми моніторингу цін на універсальні послуги для оцінки їх доступності [75]. Це вимагає від операторів ведення статистики доходів у розрізі соціальних груп абонентів. Бухгалтерія повинна забезпечити кодування тарифних планів у білінговій системі таким чином, щоб можна було автоматично генерувати звіти про середній чек для "соціальних" тарифів.

Якщо оператор отримує компенсацію з бюджету, він стає розпорядником або одержувачем бюджетних коштів. Це накладає додаткові зобов'язання згідно з Бюджетним кодексом та вимагає відкриття рахунків у Казначействі. В обліку такі кошти відображаються як цільове фінансування (рахунок 48), доходи від якого визнаються в періоді понесення відповідних витрат (рахунок 718 "Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів" або 745 "Дохід від безоплатно одержаних активів").

Якість послуг стає економічною категорією. Президент підписав закон, що робить швидкість інтернету обов'язковим показником якості [95], а НКЕК затвердила параметри якості [76].

Для забезпечення постійного вимірювання параметрів якості (швидкість, затримка, джитер) оператори впроваджують апаратно-програмні комплекси.

Бухгалтерська класифікація витрат складається з [19]:

- Апаратна частина (Hardware): Сервери, датчики — обліковуються як основні засоби (Рахунок 104 "Машини та обладнання").
- Програмне забезпечення (Software): Ліцензії на ПЗ для аналізу трафіку — обліковуються як нематеріальні активи (Рахунок 127 "Інші нематеріальні активи"), якщо термін використання > 1 року.
- Витрати на впровадження: Витрати на налаштування та тестування системи (етап Application Development) капіталізуються та збільшують первісну вартість активу.
- Операційні витрати (Maintenance): Періодичні платежі за оновлення баз даних, технічну підтримку та хмарні ресурси — відносяться до витрат періоду (Рахунок 91, 92 або 93 залежно від призначення).

Подальший розвиток системи обліку в галузі буде пов'язаний з повною автоматизацією збору даних з мережевих пристроїв (Network Telemetry) та їх прямою інтеграцією в системи регуляторної звітності, що мінімізує можливості для маніпуляцій та підвищить довіру між регулятором та ринком.

Висновки до розділу 1

У першому розділі узагальнено теоретико-методологічні та нормативно-правові засади бухгалтерського обліку у сфері телекомунікацій та інтернет-послуг. Встановлено, що сучасна архітектура обліку формується під впливом технологічної конвергенції, переходу на моделі МСФЗ 15 та МСФЗ 16, а також жорстких вимог галузевого регулятора щодо впровадження роздільного обліку та калькулювання витрат за моделями LRIC.

Розроблено багатокритеріальну класифікацію інтернет-послуг для цілей бухгалтерського обліку, яка, на відміну від існуючих, інтегрує технологічні параметри, характер споживання та моделі ціноутворення, що дозволяє уніфікувати підходи до визнання доходу та розподілу витрат.

Визначено концептуальну дуалістичність облікового середовища операторів, де фінансова звітність орієнтована на інвесторів та кредиторів, тоді як регуляторний облік, що базується на роздільному обліку активів та витрат, слугує інструментом антимонопольного контролю та тарифоутворення, вимагаючи паралельного ведення баз даних.

Обґрунтовано методичні особливості трансформації обліку витрат від методу повного розподілу до методу довгострокових додаткових витрат, що передбачає оцінку активів за поточною вартістю заміщення та включення до собівартості лише інкрементальних витрат «ефективного оператора», що є необхідним для євроінтеграції галузі.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ- ПОСЛУГ

2.1. Облік операцій із продажу інтернет-послуг

Облік операцій із надання інтернет-послуг базується на абонентських договорах, які укладаються між провайдером (оператором телекомунікацій) та кінцевим споживачем (абонентом). Кожний такий договір за МСФЗ 15 розглядається як контракт з клієнтом, що створює зобов'язання постачальника забезпечити обумовлені послуги та право отримати компенсацію [40]. Із 2018 року українські телеком-компанії перейшли на нові принципи визнання доходів згідно МСФЗ (IFRS) 15 «Дохід від договорів з клієнтами», що замінив попередні стандарти (наприклад, П(С)БО 15, МСБО 18) [52]. Впровадження МСФЗ 15 ознаменувало перехід до *договірного підходу* в обліку виручки – дохід визнається на підставі змін активів та зобов'язань, які виникають, коли підприємство стає стороною договору і виконує свої зобов'язання за ним [52]. Це означає, що бухгалтерський облік інтернет-послуг ведеться в розрізі кожного абонентського договору або їх груп (портфелів), із відстеженням виконання зобов'язань (наданого обсягу послуг) та відповідного права на виручку.

Абонентські договори на інтернет-послуги зазвичай передбачають періодичне надання доступу до мережі (постійний доступ або певний трафік) згідно тарифного плану. Постачальник зобов'язаний вести детальний облік наданих послуг кожному абоненту. Зокрема, договори-оферти українських провайдерів містять вимоги щодо організації обліку: оператор повинен забезпечувати точний облік обсягу та вартості послуг, наданих абоненту, а також контроль за своєчасністю і повнотою оплати з боку абонента. Для цього використовуються автоматизовані білінгові системи, що реєструють трафік, час користування, додаткові послуги тощо по кожному договору. Дані білінгу

інтегруються в бухгалтерський облік, дозволяючи формувати доходи, зобов'язання та дебіторську заборгованість по кожному абоненту.

Типові договори вимагають від оператора вести облік абонентів, наданих послуг та розрахунків з ними, а також забезпечувати правильність застосування тарифів до кожної операції. Такий підхід гарантує прозорість і контроль за виконанням умов договорів та розрахунків із клієнтами.

Важливо, що МСФЗ 15 дозволяє застосовувати портфельний підхід до подібних договорів, якщо очікується, що результат не відрізнятиметься від індивідуального обліку контрактів. Це спрощує облік для телеком-компаній з сотнями тисяч абонентів, дозволяючи оцінювати виручку і зобов'язання на основі груп однотипних договорів замість кожного окремо (за умови дотримання критеріїв однорідності контрактів) [25]. Проте навіть при такому узагальненні, компанія повинна належним чином враховувати особливі умови окремих договорів – наприклад, наявність декількох зобов'язань щодо виконання (як-от надання обладнання абоненту).

Якщо в межах договору з інтернет-послугами оператор надає додаткові товари чи послуги (наприклад, Wi-Fi маршрутизатор або монтажні роботи), то згідно з МСФЗ 15 це розглядається як окрема *виконувана зобов'язання*. Постачальник мусить розподілити загальну плату за договором між усіма складовими зобов'язаннями на основі відносної незалежної ціни кожного компонента [52]. Внаслідок цього виручка від продажу, наприклад, «безкоштовного» обладнання відображається не протягом всього строку договору, а частково визнається одразу при переданні обладнання абоненту (на початку дії договору) [52]. Такий метод запобігає заниженню доходів від реалізації товарів, що раніше субсидувалися за рахунок послуг. Отже, облік абонентських договорів інтернет-послуг сьогодні базується на принципах, що забезпечують відображення економічної сутності операцій: дохід визнається відповідно до виконання зобов'язань перед клієнтом, а всі платежі та послуги ретельно документуються на рівні кожного контракту.

Крім визнання доходів, абонентський договір впливає і на облік витрат, пов'язаних з залученням та обслуговуванням клієнта. Витрати на укладення договору (такі як агентські комісійні дилерам чи вартість підключення абонента) відповідно до МСФЗ 15 можуть капіталізуватися як *витрати на отримання контракту* за умови, що вони є прямо пов'язаними з конкретним договором і мають бути відшкодовані в майбутньому [25]. Такі капіталізовані витрати відображаються як актив (наприклад, відстрочені витрати) і амортизуються на систематичній основі протягом періоду, впродовж якого очікується отримувати економічну вигоду від відповідного договору (зазвичай це строк договору або довший період, якщо клієнт може його продовжити). Наприклад, комісію посереднику за підключення клієнта на 2-річний контракт інтернет-послуг доцільно розподілити на 24 місяці, відображаючи щомісячно у витратах частку цієї суми. Витрати на виконання договору (наприклад, інсталяція мережевого обладнання в приміщенні клієнта, якщо такі витрати не підпадають під інші стандарти) також можуть капіталізуватися і амортизуватися протягом періоду надання послуг. Такий підхід узгоджується з принципом відповідності доходів і витрат та забезпечує більш точне визначення фінансового результату за договором. Таким чином, облік абонентських договорів в телекомунікаціях має як методичний (стандарти МСФЗ) аспект, так і організаційний – побудову систем обліку, що відслідковують кожного абонента, його використання послуг та фінансові розрахунки за договором.

Методологія визнання доходів від інтернет-послуг ґрунтується на принципі нарахування: дохід відображається тоді, коли послуга надана, незалежно від того, коли отримано гроші. В індустрії телекомунікацій існують дві основні моделі розрахунків з клієнтами: передплата (авансові платежі) та постфактум (оплата за фактом споживання, зазвичай щомісячна після отримання послуг). Хоча грошові потоки за цими моделями різняться, підхід до визнання виручки за МСФЗ є послідовним – виручка визнається протягом періоду надання послуги, оскільки саме в цей період компанія виконує зобов'язання перед клієнтом [25].

За умов передплати абонент здійснює платіж наперед (наприклад, вносить абонентську плату на початку місяця або купує інтернет-карту поповнення). Отримана передплата спочатку відображається у обліку оператора як доходи майбутніх періодів (згідно з національними стандартами) або як контрактне зобов'язання (за термінологією МСФЗ 15), тобто як зобов'язання перед клієнтом з надання оплачених наперед послуг. Надалі, у міру фактичного надання доступу до Інтернету, ця сума поступово визнається доходом. Приміром, якщо абонент сплатив наперед 300 грн за безлімітний інтернет на місяць, провайдер не відразу відобразить 300 грн доходу, а буде визнавати приблизно 10 грн щоденно протягом 30 днів, рівномірно розподіляючи виручку за період надання послуги [25]. Така рівномірна модель характерна для фіксованої абонплати за необмежений доступ, коли користувач отримує послугу без конкретного ліміту трафіку чи часу. МСФЗ 15 підкреслює, що якщо клієнт одночасно отримує і споживає вигоди від послуги в міру її надання, то дохід слід визнавати саме протягом часу надання послуги, а не в конкретний момент. Іншими словами, передплачені телеком-послуги, які надаються безперервно, відображаються в доходах поступово, відображаючи безперервне задоволення потреб абонента оператором. За моделлю післяоплати абонент отримує послуги протягом розрахункового періоду, наприклад, місяця, і лише після цього отримує рахунок на оплату фактично спожитого. Нерідко це застосовується для корпоративних клієнтів або контрактних мобільних користувачів. У цьому випадку телеком-компанія накопичує дохід протягом періоду надання інтернет-послуг, відображаючи його як виторг та одночасно як дебіторську заборгованість (або контрактний актив за МСФЗ 15) клієнта до моменту оплати. Дохід визнається на ту саму суму, що й рахунок за період, у момент завершення надання послуг (або поетапно, якщо послуги надаються безперервно). Наприклад, якщо підприємство-клієнт за договором має сплачувати за інтернет згідно обсягу спожитого трафіку або часу, то наприкінці місяця провайдер сформує акт наданих послуг (рахунок) – припустімо, на 500 грн, – і цю суму відобразить у доходах поточного місяця, навіть якщо оплата надійде пізніше.

Порівняльний аналіз моделей розрахунків з абонентами за інтернет-послуги

Критерій	Передплата	Післяоплата
Момент оплати	До надання послуг. Абонент вносить платіж наперед (на початку місяця, при купівлі інтернет-картки поповнення). Приклад: 300 грн на початку місяця за безлімітний доступ.	Після надання послуг. Абонент отримує рахунок наприкінці розрахункового періоду (зазвичай місяця) і сплачує за фактично спожите. Приклад: рахунок 500 грн виставляється 1-го числа за попередній місяць.
Визнання доходу	Поступово протягом періоду надання послуги. Дохід визнається рівномірно (щоденно/щомісячно) у міру фактичного надання доступу до Інтернету, незалежно від факту попередньої оплати. Приклад: 300 грн розподіляються на 30 днів по 10 грн щоденно.	Протягом періоду надання послуги або наприкінці розрахункового періоду. Дохід нараховується по завершенні надання послуг (або поетапно) відповідно до обсягу спожитого трафіку/часу. Приклад: 500 грн визнаються доходом у місяці надання послуг.
Балансові статті	<i>До надання послуг:</i> Актив: Грошові кошти (збільшення) Пасив: Доходи майбутніх періодів / Контрактні зобов'язання (зобов'язання перед клієнтом) <i>Після надання:</i> Зобов'язання зменшуються, виручка визнається у звіті про фінансові результати	<i>До отримання оплати:</i> Актив: Дебіторська заборгованість (вимога до клієнта) / Контрактний актив <i>Після оплати:</i> Актив: Грошові кошти (збільшення) Дебіторська заборгованість (зменшення)
ПДВ-облік	Податкові зобов'язання з ПДВ виникають у момент отримання авансу (першої події). Оператор зобов'язаний нарахувати ПДВ на суму передплати одразу при її надходженні, незалежно від факту надання послуги. Приклад: отримано 300 грн (у т.ч. ПДВ 50 грн) – ПДВ нараховується негайно.	Податкові зобов'язання з ПДВ виникають за фактом виставлення рахунку або надання послуг (першої події). Зазвичай це дата складання акту наданих послуг або виставлення рахунку-фактури наприкінці періоду. Приклад: виставлено рахунок 500 грн (у т.ч. ПДВ 83,33 грн) – ПДВ нараховується на дату рахунку.
Ризики	Для оператора: • Низький ризик неплатежів (гроші вже отримані) • Ризик невикористання послуг абонентом • Необхідність повернення коштів при розірванні договору Для абонента: • Ризик втрати передплачених коштів при незадовільній якості послуг • Ризик "згорання" невикористаного трафіку • Менша гнучкість у споживанні	Для оператора: • Високий ризик неплатежів та виникнення безнадійної заборгованості • Необхідність резервування сумнівних боргів • Витрати на роботу з боржниками • Ризик несвоєчасного надходження коштів Для абонента: • Ризик накопичення заборгованості • Можливість блокування послуг при несвоєчасній оплаті • Більша гнучкість у споживанні послуг

Таким чином дотримується принцип відповідності: дохід стосується того періоду, коли інтернет-послуга фактично спожита.

Суттєво, що в обох моделях момент визнання доходу прив'язаний до факту надання послуги, а не до руху грошей. Різниця полягає у відображенні балансових статей: при передплаті виникає зобов'язання (аванс від клієнта), при післяоплаті – дебіторська заборгованість. Водночас кінцевий фінансовий результат за період при однаковому обсязі наданих послуг буде ідентичним. Обидві ситуації регулюються єдиними принципами МСФЗ 15, які не встановлюють галузево-специфічних правил, а вимагають від компанії самостійно визначити, чи надаються послуги *протягом періоду часу* (over time) чи *в момент часу* (point in time) [25]. Для інтернет-послуг характерне надання послуги протягом часу, адже абонент отримує доступ безперервно або у міру використання. Тому виручка визнається саме протягом періоду споживання – щоденно, щомісячно тощо, залежно від точності обліку.

Додатковим аспектом є облік невикористаних авансів і невикористаних послуг. У випадку передплачених послуг інколи трапляється явище «*breakage*» – частина оплаченої клієнтом послуги залишається не використаною (наприклад, передплачений трафік або дні доступу, які згорають по закінченню періоду). МСФЗ 15 пропонує підходи до визнання такої невикористаної виручки: якщо компанія очікує, що певна частка передплачених послуг не буде запитана абонентом, ця частка може визнаватися доходом пропорційно використанню решти або по завершенні періоду зобов'язання (коли стало очевидно, що залишок не буде використано) [25]. Наприклад, якщо абонент сплатив за 100 ГБ трафіку наперед, але в кінцевому підсумку використав лише 90 ГБ, а решта 10 ГБ пропадає по умовах договору, оператор визнає доходом і ці 10 ГБ у момент, коли право абонента на їх використання остаточно втрачається. Це забезпечує повне відображення заробленої виручки та відповідність доходів отриманим авансовим платежам.

З погляду податкового та регуляторного обліку, модель передплати та післяоплати також можуть мати відмінності. В Україні телекомунікаційні оператори – платники ПДВ – при отриманні передплати за послуги зв'язку зобов'язані нарахувати податкові зобов'язання з ПДВ на суму авансу. Відповідно, облік передплат потребує відображення не лише відстроченого доходу, а й податкового зобов'язання. При післяоплаті ПДВ-нарахування відбувається за фактом виставлення рахунку (першої події). Проте з огляду на вимоги користувача, фінансовий облік (звітність за МСФЗ) залишається нейтральним до таких податкових нюансів і дотримується принципу, що *дохід відображає економічну сутність господарської операції* – надання інтернет-послуги клієнту.

Отже, незалежно від форми оплати, провайдери інтернет-послуг визнають виручку тоді, коли забезпечили доступ до мережі або обсяг трафіку клієнту. Такий підхід, встановлений МСФЗ 15, покращує зіставність фінансової звітності телеком-компаній та забезпечує справедливе відображення їхньої діяльності: наприклад, навіть якщо значна частина абонентів сплачує наперед (що формує великі залишки грошових коштів), у доходах звітного періоду відобразиться лише та частка, яка відповідає фактично наданим інтернет-послугам у цьому періоді. Це важливо для аналізу, адже дозволяє оцінити реальний обсяг наданих послуг та поточну ефективність компанії, не спотворену авансовими вливаннями або боргами споживачів.

Надання інтернет-послуг є капіталомістким бізнесом: провайдери повинні створити і постійно оновлювати потужну мережеву інфраструктуру (магістральні канали передачі даних, оптичні лінії, маршрутизатори, базові станції мобільного зв'язку, центри обробки даних тощо). Витрати на будівництво та модернізацію таких мереж обліковуються як капітальні інвестиції підприємства. У фінансовій звітності це відображається у збільшенні вартості *основних засобів* та інших нефінансових активів, а не прямих витрат періоду. Наприклад, за даними аналізу ринку, сумарний обсяг капітальних інвестицій провідних телекомунікаційних компаній України у 2023 році значно

зріс – зокрема, оператор «Vodafone Україна» збільшив інвестиції в розвиток телекомунікаційної мережі на 58,3% порівняно з попереднім роком, а «lifecell» – на 39,9% [89]. Ці вкладення відображають прискорене розширення та відновлення інфраструктури (особливо актуальне в умовах пошкодження мереж під час війни). У звітності такі інвестиції формують додаткові активи, які підлягають поступовій амортизації. Згідно з міжнародними та національними стандартами, телеком-оператори встановлюють корисний строк служби для кожного виду обладнання (наприклад, лінії зв'язку можуть амортизуватися 10–15 років, комутаційне обладнання – 5–8 років тощо) і списують вартість активів на витрати протягом цього строку. Таким чином, витрати на мережеву інфраструктуру розподіляються в часі – через нарахування амортизації, яка відображає знос мережі у процесі надання послуг. Такий підхід забезпечує відповідність: великі одноразові вкладення не «обтяжують» одразу фінансовий результат, а поступово перенесуються на витрати тих періодів, коли мережа генерує дохід.

Окрім власне матеріальних активів, суттєву частину інфраструктурних витрат складають витрати на ліцензії та частоти. Для надання інтернет-послуг, особливо мобільного зв'язку (3G/4G/5G), оператори набувають права користування радіочастотним ресурсом. В Україні ці права надаються через аукціони, які проводяться Українським державним центром радіочастот (УДЦР). Вартість ліцензій є значною: так, за результатами тендерів на 4G у діапазоні 1800 МГц у 2018 році три провідні мобільні оператори сумарно сплатили до державного бюджету майже 5,5 млрд грн [66]. Загальні надходження від продажу ліцензій 4-го покоління становили близько 7,9 млрд грн [66]. Для телеком-компанії витрати на придбання таких ліцензій обліковуються як нематеріальні активи (ліцензії на користування радіочастотним спектром) і також амортизуються протягом терміну дії ліцензії. Наприклад, якщо ліцензія видана на 5 чи 15 років, її вартість рівномірно списується на витрати протягом цього періоду. Це впливає на собівартість послуг: щомісячно оператор включає

частку вартості ліцензії (амортизацію) до витрат, пов'язаних з наданням інтернет-доступу.

Розподіл витрат на інфраструктуру стосується не лише часового аспекту, але й *структурного*. Оскільки одна й та сама мережа часто використовується для надання різних послуг (фіксований інтернет, мобільний інтернет, телефонія, передача даних для корпоративних клієнтів тощо), постає задача костингу – розподілу загальних витрат мережі між різними напрямками діяльності. Такий розподіл необхідний як для внутрішнього управлінського обліку (щоб оцінити рентабельність окремих послуг), так і для виконання регуляторних вимог. Наприклад, національний регулятор НКРЗІ (нині НКЕК – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій) може вимагати від оператора із суттєвою ринковою перевагою впровадження роздільного бухгалтерського обліку за видами послуг. Це означає, що оператор повинен обліковувати витрати і доходи по кожному виду діяльності окремо, аби довести відсутність перехресного субсидіювання та обґрунтованість тарифів. Зокрема, для ринку послуг завершення викликів (телефонної термінації) регулятор в аналізі ринку прямо вказує на необхідність запровадження обліку витрат та роздільного обліку для операторів із значною ринковою владою [80]. Аналогічно, історично для універсальних (загальнодоступних) послуг фіксованого зв'язку регулятор вимагав від основного оператора (наприклад, Укртелекому) вести окремий облік витрат, щоб визначити розмір компенсації збитків від надання таких послуг за регульованими низькими тарифами.

Що стосується універсальних послуг в контексті інтернету, новий Закон України «Про електронні комунікації» відніс до універсальних електронних комунікаційних послуг, зокрема, *послугу широкосмугового доступу до Інтернету в фіксованому місці* [92]. На відміну від старого підходу, ціни на такі послуги наразі не підлягають державному регулюванню і встановлюються постачальниками самостійно [92]. Однак держава декларує забезпечення доступності інтернет-послуг для населення, включно з сільськими та віддаленими районами. Для фінансування розвитку інфраструктури у

малоокупних регіонах обговорюється створення *Фонду універсальних послуг*. Згідно з пропозиціями, наповнення такого фонду може здійснюватися за рахунок відрахувань, наприклад, 3% від доходу операторів електронних комунікацій [2]. Зібрані кошти спрямовувались би на розвиток сільської інтернет-мережі та компенсацію витрат операторам, які надають послуги у збиткових локаціях. Якщо такий механізм буде реалізовано, бухгалтерський облік інтернет-компаній включатиме додатковий компонент: відрахування до фонду як частину витрат (чи спеціального резерву), а отримані з фонду субсидії – як інший дохід або зменшення витрат на інфраструктуру. Наразі, хоча фонд ще в стадії формування, деякі передумови вже існують – наприклад, УДЦР за дорученням регулятора здійснив географічний огляд мереж, визначивши «білі плями» покриття, які потенційно підлягатимуть підтримці.

Отже, розподіл витрат на мережеву інфраструктуру в обліку телеком-компаній відбувається декількома вимірами. Перший – часовий розподіл через капіталізацію і амортизацію капітальних витрат: великі інвестиції в мережу списуються поступово, співвідносячись з довгостроковим отриманням доходів від цієї мережі. Другий – структурний розподіл між різними послугами і підрозділами: компанія застосовує методи калькулювання (костингу), щоб правильно приписати витрати загальної інфраструктури окремим видам послуг (інтернет, телефонія, передача даних тощо). Це може здійснюватися на основі різних драйверів витрат – наприклад, пропорційно обсягу використаного трафіку, кількості користувачів, пропускної спроможності, що споживається кожним сервісом, тощо. Третій вимір – регуляторний розподіл: для забезпечення прозорості і недискримінаційності тарифів регуляторні органи можуть встановлювати правила обліку витрат (наприклад, методики визначення собівартості універсальних послуг або інтерконекту) та вимагати окремої звітності. Виконання цих вимог відображається у внутрішній обліковій політиці телеком-компаній та часто перевіряється аудитором і самим регулятором.

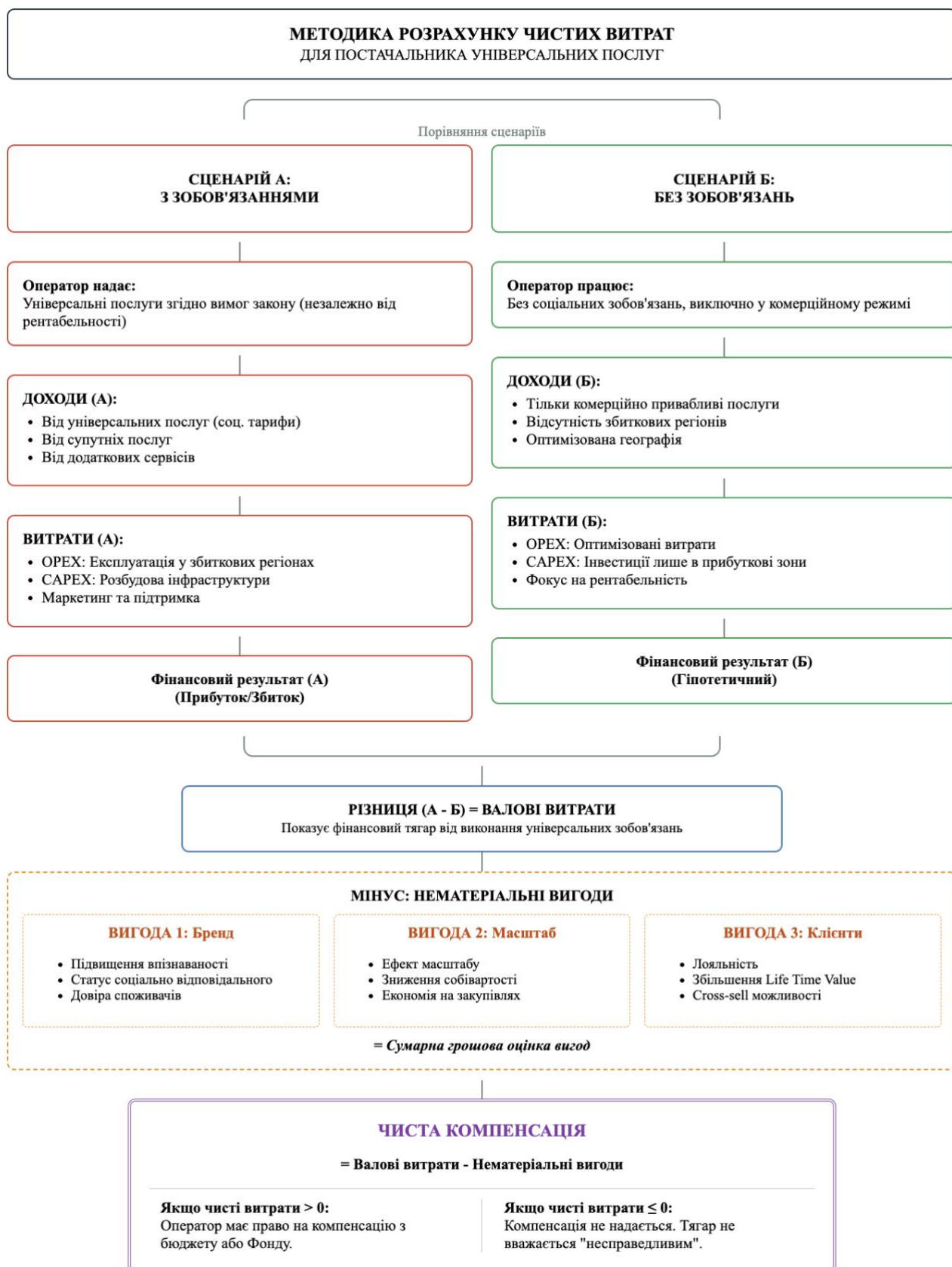

Рисунок 2.1. Методика розрахунку чистих витрат (Net Cost) на надання універсальних послуг електронних комунікацій

У підсумку, методичні та організаційні підходи до обліку інтернет-послуг у телекомунікаційній галузі полягають у поєднанні міжнародних стандартів фінансової звітності (як-от МСФЗ 15 для доходів, МСБО 16 для основних засобів тощо) з вимогами галузевого регулювання (НКРЗІ/НКЕК, УДЦР) та найкращими практиками управлінського обліку. Такий багатовимірний облік дозволяє отримати достовірну фінансову картину діяльності операторів: відображати виручку від інтернет-послуг точно в тих періодах, коли послуги надані, та поступово списувати багатомільярдні витрати на мережу впродовж життєвого циклу інфраструктури. Це забезпечує і прозорість для інвесторів та регуляторів, і можливість телеком-компаніям ефективно планувати тарифи та інвестиції, зберігаючи фінансову стійкість.

2.2. Облік витрат на підтримку мережевих систем і технічне обслуговування

У телекомунікаційних компаніях витрати на підтримку мережі та технічне обслуговування становлять суттєву частку операційних витрат. Правильна їх класифікація має важливе значення для фінансового обліку та регуляторної звітності, оскільки забезпечує прозорість собівартості послуг і обґрунтування тарифів [93]. Зокрема, для українських операторів точне віднесення витрат на обслуговування мережі впливає на розрахунок собівартості інтернет-послуг та виконання вимог універсальної послуги. Види витрат за економічною природою. Витрати на технічне обслуговування мережевих систем можна поділити за їх економічною сутністю на:

- *Матеріальні витрати*: вартість запасних частин, модулів, кабелів, витратних матеріалів, палива для генераторів тощо, що використовуються під час ремонтів і підтримки обладнання;

- *Витрати на оплату праці*: заробітна плата інженерно-технічного персоналу, зайнятого обслуговуванням мережевого обладнання (у т.ч. соціальні внески);

- *Витрати на енергію та інші ресурси:* електроенергія для живлення базових станцій, комутаторів та серверів, витрати на охолодження дата-центрів, паливо для аварійних генераторів;

- *Інші витрати:* послуги підрядників з технічного обслуговування, плата за оренду обладнання для ремонту, транспортні витрати на виїзд бригад, страхування обладнання тощо.

Такі витрати можуть також групуватися за функціональним призначенням у системі рахунків бухгалтерського обліку: прямі виробничі витрати (що безпосередньо пов'язані з наданням послуг), загальновиробничі (накладні) витрати (спільні для декількох видів послуг або підрозділів) та адміністративні витрати (пов'язані із загальним управлінням та підтримкою інфраструктури). Наприклад, матеріали і трудові витрати, використані при ремонті вузла інтернет-мережі, відносяться до прямих виробничих витрат, тоді як амортизація будівель ремонтних служб чи зарплата інженерів відділу технічного менеджменту можуть обліковуватися як загальновиробничі або адміністративні витрати. Чітке розмежування за функціями важливе для подальшого розподілу витрат між послугами. В наукових підходах рекомендується деталізувати витрати за бізнес-процесами і видами діяльності, щоб краще розуміти, які операції стосуються яких послуг [93]. Така деталізація дозволяє аналізувати питому вагу окремих видів витрат і створює основу для розподілу спільних витрат між бізнес-процесами технічної експлуатації мережі оператора.

Критично важливо розрізняти витрати на поточне обслуговування та ремонт від витрат на капітальні ремонти або поліпшення основних засобів. З точки зору бухгалтерського обліку поточними є витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані та відновлення його працездатності до запланованого рівня без підвищення його потенціалу. Натомість капітальні витрати (поліпшення) – це витрати, які приводять до зростання майбутніх економічних вигод від об'єкта ОЗ – шляхом продовження строку його корисного використання, збільшення потужності чи поліпшення якості функцій об'єкта

[69]. Якщо проведені роботи не збільшують очікуваних вигод понад первісно передбачені, а лише відновлюють технічні характеристики активу, такі роботи класифікуються як ремонт (поточний або навіть “капітальний” у розмовному розумінні, але без поліпшення) [69]. Натомість модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо, що підвищують техніко-економічні можливості об’єкта, вважаються поліпшенням і їх слід відносити на збільшення вартості активу. Приклади поліпшень: модернізація комутаційного обладнання для підвищення пропускну здатності мережі, заміна ключових компонентів на сучасніші для подовження строку служби, впровадження більш ефективної технології, що знижує експлуатаційні витрати тощо [69].

Критерії визнання витрат як капітальних. МСФЗ та національні стандарти мають узгоджені критерії: витрати включаються до балансової вартості основного засобу лише якщо (а) існує ймовірність отримання в майбутньому додаткових економічних вигод від цих витрат, і (b) їх суму можна достовірно оцінити [40]. Відповідно до п.14 НП(С)БО 7 «Основні засоби», первісна балансова вартість об’єкта збільшується на суму витрат, пов’язаних з його поліпшенням (модернізацією, модифікацією, реконструкцією тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод від використання цього об’єкта [97]. Такі витрати вважаються капітальними інвестиціями, які збільшують первісну вартість ОЗ [97]. Підставою для визнання витрат поліпшення як капітальних інвестицій є саме доведене підвищення очікуваного строку корисного використання, продуктивності або якості послуг, що надаються активом.

На відміну від поліпшень, *всі витрати на підтримання об’єкта ОЗ у робочому стані та отримання первісно визначених вигод (технічний огляд, обслуговування, дрібний ремонт тощо) включаються до витрат того звітного періоду, в якому вони були понесені* [97]. Це означає, що поточний ремонт і технічне обслуговування не змінюють балансову вартість активу і списуються на витрати підприємства негайно. Даний принцип прямо зафіксований у міжнародних стандартах: згідно з §12 МСБО 16, *«витрати на щоденне*

(поточне) обслуговування об'єкта ОЗ... визнають у прибутку або збитку в міру їх виникнення. Вони складаються головним чином з витрат на оплату праці та витратних матеріалів і часто описуються як “ремонти та технічне обслуговування” об'єкта ОЗ» [40]. Таким чином, якщо витрати не подовжують строк служби чи не підвищують віддачу від обладнання, вони розглядаються як поточний ремонт і списуються на рахунки витрат (наприклад, Дт 91 “Загальновиробничі витрати” або 23 “Виробництво” – залежно від призначення, з Кт 20, 63, 65 тощо) у періоді їх здійснення [97].

В українській практиці термін *«капітальний ремонт»* часто вживається для позначення великого за обсягом ремонту. Однак з точки зору бухгалтерського обліку сам по собі навіть дороговартісний ремонт, що проводиться для відновлення об'єкта до належного стану без підвищення його початкових характеристик, трактуватиметься як поточні витрати періоду [38]. Фактично і поточний, і так званий “капітальний” ремонт у цьому розумінні мають мету підтримання працездатності та попередження передчасного зносу, тому обліковуються однаково – як витрати періоду. Поліпшення ж (модернізації) обліковуються окремо як капітальні інвестиції. Для уникнення суб'єктивності підприємству доцільно закріпити у наказі про облікову політику критерії віднесення тих чи інших робіт до ремонту чи до поліпшень [69], визначивши, наприклад, порогові значення вартості та чіткі ознаки підвищення економічних вигод від активу. Це забезпечить послідовність обліку ремонтних витрат для всіх основних засобів підприємства.

Облік витрат на утримання телекомунікаційного обладнання регулюється міжнародним стандартом МСБО 16 «Основні засоби» та суміжними положеннями, а в Україні – НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 16 “Витрати” і методичними рекомендаціями Мінфіну. Хоча національні стандарти розроблені на основі принципів МСФЗ, між ними є деякі відмінності в підходах. Загалом, і МСФЗ, і НП(С)БО дотримуються принципу, що рутинні витрати на обслуговування визнаються у витратах періоду, а витрати на поліпшення капіталізуються [41, 97]. Витрати, понесені під час експлуатації мережевого

обладнання, в системі МСФЗ також поділяються на «*витрати поточного періоду*» та «*витрати, що капіталізуються*» [41]. Відповідно, ключове завдання облікової політики оператора – визначити, які саме витрати належать до кожної категорії і як вони обліковуються.

Приклад застосування принципів МСБО 16 до мережевого обладнання: витрати на регулярне технічне обслуговування комутаторів, базових станцій, серверів тощо (перевірки, заміна масел в генераторах, дрібні ремонтні роботи) не додаються до балансової вартості цих активів, а одразу визнаються як витрати звітного періоду [41]. В бухгалтерському обліку за МСФЗ їх відображають проведенням на витратні рахунки (наприклад, витрати на матеріали – Дт рахунку витрат, Кт запаси; оплата послуг підрядників – Дт витрати, Кт зобов'язання тощо) з віднесенням на прибуток або збиток періоду. Натомість, якщо здійснюється, скажімо, модернізація вузла зв'язку (встановлення нового обладнання або суттєва модифікація існуючого), і вона відповідає критеріям визнання активу, то її вартість капіталізується: збільшує балансову вартість основних засобів і надалі амортизується протягом строку корисного використання. МСФЗ вимагає, щоб при капіталізації поліпшень списувалась залишкова вартість заміненних компонентів. Наприклад, якщо замінено важливий модуль в комутаторі, що обліковувався як окремий компонент, то залишкова вартість старого модуля списується з балансу, а вартість нового включається до активу [53]. МСБО 16 прямо зазначає, що витрати на заміну частини об'єкта ОЗ визнаються у складі активу, якщо виконуються критерії визнання, а балансова вартість заміненої частини списується з балансу [53]. Так само витрати на великі регулярні огляди й ремонти, без яких неможлива подальша експлуатація об'єкта (наприклад, капітальний технічний огляд мережевого обладнання кожні кілька років), МСФЗ дозволяє відображати як окремий компонент основного засобу з подальшою амортизацією протягом періоду до наступного аналогічного огляду [41]. Іншими словами, міжнародні стандарти передбачають компонентний підхід: суттєві витрати на великі техогляди (що не матеріалізуються у вигляді окремої запчастини, але є необхідними для підтримки працездатності активу)

можуть обліковуватись як окремий компонент активу. При цьому попередні подібні витрати (наприклад, вартість попереднього капітального ремонту) списуються з балансу, навіть якщо раніше вони не були виокремлені. Залишкову вартість попереднього великого ремонту або огляду, якщо вона була включена в актив, списують, а нові витрати капіталізують як новий компонент, який амортизуватиметься до наступного запланованого ремонту [41].

МСФЗ не містять жорстких нормативів щодо того, що вважати “регулярним” чи “значним” технічним оглядом – ці поняття підприємство визначає самостійно у своїй обліковій політиці. Враховуючи це, телеком-компанії встановлюють внутрішні процедури, які витрати на обслуговування мережі будуть одразу списуватися, а які – капіталізуватися. Наприклад, якщо мобільний оператор через 5 років експлуатації здійснює повну ревізію та переналаштування базової станції зі значними витратами, він може розглядати ці витрати як окремий компонент (капіталізований “капітальний ремонт”) і амортизувати його до наступної такої ревізії. Натомість дрібні ремонти антен і заміна невеликих деталей завжди потраплятимуть до витрат періоду. Важливо також, що відповідно до МСФЗ 16 «Оренда», якщо телеком-оператор орендує інфраструктуру (вежі стільникового зв’язку, лінії зв’язку тощо), то витрати на утримання таких орендованих активів можуть покладатися як на орендодавця, так і на орендаря. За IFRS 16 орендар обліковує право користування активом і зобов’язання з оренди; якщо договір оренди передбачає, скажімо, технічне обслуговування, то цю послугу зазвичай треба відокремити від орендного зобов’язання та визнавати витратами періоду (як небухгалтерський компонент) [53]. Таким чином, МСФЗ забезпечують принципи, за якими всі витрати на підтримку працездатності мережевих елементів відображаються прозоро: або як витрати звітного періоду, або (якщо поліпшують актив) як збільшення вартості ОЗ з подальшою амортизацією.

Українські національні стандарти бухгалтерського обліку щодо ремонтів багато в чому збігаються з МСФЗ, хоча мають свої особливості оформлення. П(С)БО 7 встановлює, що первісна вартість ОЗ збільшується на витрати

поліпшення, які підвищують майбутні вигоди [97], а методичні рекомендації №561 Мінфіну конкретизують, що витрати на підтримання об'єкта в робочому стані (технічні огляди, обслуговування, ремонти) слід одразу включати до витрат періоду [97]. Таким чином, бухгалтер, керуючись цими нормами, відносить витрати на технічне обслуговування мережевого обладнання або на рахунок 91 “Загальновиробничі витрати” (якщо це витрати на утримання виробничої інфраструктури, наприклад інтернет-мережі), або на рахунок 92 “Адміністративні витрати” (якщо йдеться про утримання загальнослужбових основних засобів), або навіть 23 “Виробництво” (якщо ремонт безпосередньо стосується виробничого процесу надання послуг).

Наприклад, згідно з практичними рекомендаціями, якщо інтернет-провайдер придбаває дрібні модулі, комутатори, кабель для покращення роботи своєї мережі, то: якщо ці придбання не подовжують строк служби мережі і не збільшують її пропускну здатність понад початкову – їх вартість списується на витрати періоду (поточний ремонт); якщо ж за допомогою цих деталей здійснено модернізацію мережі (наприклад, збільшено швидкість або надійність мережі), то витрати слід віднести до капітальних інвестицій і збільшити первісну вартість основних засобів. Бухгалтерські проведення у другому випадку включають зарахування витрат на субрахунок 152 “Капітальні інвестиції” з подальшим введенням в експлуатацію (Д-т 10 “Основні засоби” – К-т 152) оновленого об'єкта [97].

Варто відзначити, що в українському обліку компонентний підхід не детально прописаний у стандартах, але допускається. Методрекомендації №561 (п.30) дозволяють визнати витрати на “капітальний ремонт” одночасно і витратами періоду, і капітальними інвестиціями – якщо ці витрати не можуть бути ідентифіковані з окремим існуючим компонентом ОЗ [69]. Практично це означає: коли підприємство здійснює великий ремонт, який не формує нового об'єкта (компонента), воно може або списати його на витрати (як ремонт), або за певних умов віднести на капінвестиції. Багато залежить від професійного судження: якщо витрати суттєві і їх результатом є фактичне відновлення ресурсу

активу на значний період, підприємство може капіталізувати їх, навіть якщо вони лише відновлюють об'єкт до початкового стану. Однак податкові наслідки та принцип обачності спонукають до обережного підходу – за відсутності явних ознак поліпшення більшість таких витрат відносять на витрати звітного періоду.

Паралельно з обліком безпосередньо витрат на ремонт, підприємство має належно відображати амортизацію мережевих основних засобів. Згідно НП(С)БО 7 і МСБО 16, амортизація нараховується протягом строку корисного використання активу, який визначається підприємством. Витрати на технічне обслуговування не припиняють амортизацію: обладнання продовжує амортизуватись навіть під час ремонту або простою. Якщо внаслідок модернізації або реконструкції змінюється очікуваний строк служби чи ліквідаційна вартість активу, підприємство повинно переглянути план амортизації (проспективно) – як того вимагає МСБО 16. В українських стандартах також передбачено можливість перегляду строку корисного використання в разі капітальних поліпшень. Таким чином, витрати на капітальне поліпшення мережі не лише збільшують балансову вартість, а й можуть подовжити період амортизації, що знижує суму амортизаційних відрахувань у кожному наступному періоді. Натомість поточні ремонти не впливають на строк корисного використання, а лише відображаються у витратах, тобто фінансовий результат періоду зменшується на всю суму таких витрат одразу.

В контексті телекомунікацій, важливо ретельно документувати всі роботи з обслуговування. Накази на проведення ремонту, дефектні акти з переліком замінених деталей, акти виконаних робіт від підрядників – ці документи слугують підтвердженням обсягу та характеру витрат. На їх основі бухгалтерія приймає рішення про класифікацію: чи списати витрати на рахунки витрат, чи віднести на капітальні інвестиції. Контролюючі органи й аудитори звертають увагу, щоб капіталізувалися лише ті витрати, що реально дають довгостроковий ефект (покращують актив). Для публічних телеком-компаній, що звітують за МСФЗ, критично дотримуватись вимог стандартів, адже інвестори аналізують як операційні витрати, так і капітальні вкладення (CAPEX) в мережу. Неправильна

класифікація може спотворити фінансові показники (наприклад, EBIT або величину активів).

Рис. 2.2. Схема класифікації витрат залежно від їх впливу на майбутні економічні вигоди

Отже, методика обліку витрат на технічне обслуговування в телекомунікаціях базується на поєднанні міжнародних принципів (негайне визнання витрат на підтримку та капіталізація поліпшень) і національних правил рахунків. В сучасних умовах українські оператори зв'язку, орієнтовані на МСФЗ, фактично ведуть облік таких витрат максимально наближено до міжнародних норм, забезпечуючи порівнянність даних для аналізу та регуляторів.

2.3. Первинні облікові документи та їх роль у документообігу оператора інтернет-послуг

Первинні документи є основою бухгалтерського обліку: саме вони фіксують факти господарських операцій і служать підставою для відображення їх в обліку. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» №996-XIV визначає, що первинні документи повинні містити всі обов'язкові реквізити – назву документа, дату складання, назву підприємства, зміст і показники операції (кількісні та вартісні), посади й прізвища відповідальних осіб та їх особисті підписи [72]. Дотримання цих вимог забезпечує юридичну силу документів та достовірність даних про операції. Відповідно до національних норм, первинні документи складаються під час здійснення операції або одразу після її завершення [42], що особливо актуально для телекомунікаційних послуг, де облік доходів та витрат має бути своєчасним.

У діяльності оператора інтернет-послуг використовуються різні типи первинної документації, що відображають доходи від послуг та витрати на підтримку мережі. До документів, що підтверджують доходи, належать, зокрема, акти приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг) – вони фіксують факт надання послуг клієнту та їх прийняття [39]. Також виписуються рахунки-фактури (інвойси), які інформують клієнта про суму до оплати і після здійснення оплати набувають статусу первинного документа [39]. Для обліку матеріальних цінностей, використаних у процесі обслуговування мережі, застосовуються видаткові накладні – вони підтверджують відпуск матеріалів або запасних частин зі складу для потреб ремонту чи монтажу обладнання [86]. Якщо ремонт або технічне обслуговування виконується сторонньою підрядною організацією, оформлюється акт виконаних робіт з ремонту із зазначенням переліку робіт, вартості та підписами представників обох сторін. У разі внутрішнього проведення ремонту власними силами підприємства складаються внутрішні акти списання матеріалів (на підставі накладних на відпуск запасних частин) та розрахунково-платіжні відомості для обліку

трудових затрат на ремонт [86]. Окрім того, технічні підрозділи провайдера можуть вести журнали обліку збоїв та аварій мережі, де фіксуються дати, причини та тривалість перебоїв. Хоч такі журнали не є первинними бухгалтерськими документами, вони слугують важливими внутрішніми регістрами для контролю якості послуг і планування профілактичних робіт.

Первинна документація оператора зв'язку повинна відповідати загальноприйнятим вимогам закону. Стаття 9 Закону №996 передбачає обов'язкові реквізити, без яких документ не має юридичної сили. Серед них – назва і дата документа, зміст господарської операції з показниками обсягу та вартості, найменування підприємства, від імені якого складено документ, а також підписи або електронні підписи уповноважених осіб [72]. Для оператора інтернет-послуг це означає, що в актах надання послуг має бути чітко зазначено, які саме послуги (наприклад, доступ до мережі певної швидкості, оренда каналу, технічна підтримка тощо) надано, в якому обсязі (період, трафік) та за якою ціною. Акти обслуговування чи ремонту обладнання повинні детально описувати виконані роботи, використані матеріали, одиниці виміру (наприклад, кількість замінених вузлів, метрів кабелю) та вартість робіт. Обов'язково проставляються дати складання актів і підписи відповідальних осіб – виконавця робіт, представника замовника (якщо робота виконується підрядником) або керівника відповідного підрозділу підприємства. Вимоги до оформлення первинних документів також встановлені Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженим наказом МФУ №88 [78]. Положення конкретизує порядок складання і опрацювання документів та регламентує, що всі господарські операції повинні бути підтверджені належно оформленими документами. В сучасних умовах документи можуть складатися як у паперовій, так і в електронній формі, за умови наявності кваліфікованого електронного підпису та дотримання вимог законодавства про електронні документи [72].

Закон прямо зазначає, що електронний документ має таку ж юридичну силу, як паперовий, за умови дотримання вимог (наявність обов'язкових реквізитів і

електронного підпису) [83]. Отже, оператори можуть використовувати електронні акти, рахунки та накладні, що прискорює обмін документами, але повинні забезпечити їх збереження і захист відповідно до нормативних вимог.

У підприємствах галузі електронних комунікацій важливо налагодити чіткий документообіг від моменту виникнення документа до його архівування.

Документообіг – це шлях, який проходить кожен первинний документ від складання (або надходження) до завершення обробки і передачі в архів [42]. Основні етапи документообігу характерні для всіх підприємств включають:

1) складання документа (виникнення господарської операції і фіксація її на папері чи в електронній системі);

2) передача і перевірка документа бухгалтерією – відповідальний бухгалтер перевіряє правильність оформлення, наявність обов'язкових реквізитів та відповідність операції вимогам законодавства;

3) обробка та відображення в обліку – внесення інформації з документа до облікових реєстрів (журналів, відомостей, програмного забезпечення). При цьому на самому документі роблять відмітку про обробку (наприклад, проставляння штампа або відмітки про введення в базу), щоб уникнути повторного проведення;

4) передача на зберігання – після обробки документи формуються в справи і передаються до архіву підприємства на встановлений строк зберігання [42].

Для операторів інтернет-послуг етапи мають свої особливості. Наприклад, акти наданих послуг за договорами з абонентами зазвичай складаються щомісяця і повинні вчасно потрапити до бухгалтерії до закриття періоду. Накладні на списання обладнання чи запасних частин після аварійних ремонтів також повинні оперативно передаватися від інженерної служби до бухгалтерії для відображення витрат. На етапі перевірки бухгалтер контролює, щоб в актах були підписи уповноважених осіб (наприклад, представника замовника послуги), а господарські операції мали належне документальне підтвердження. Завдяки налагодженому документообігу забезпечується своєчасність обліку доходів і витрат, що особливо важливо для точного фінансового результату провайдера.

Для ефективного контролю за рухом документів на підприємстві запроваджується *графік документообігу*. Це внутрішній регламент (схема або перелік), в якому визначено, хто, коли і куди повинен передавати первинні документи [42]. В графіку зазначаються відповідальні особи на кожному етапі: наприклад, інженер мережі складає акт про аварію або про виконаний ремонт і протягом встановленого строку (наприклад, 1-2 днів) передає його до бухгалтерії; бухгалтер реєструє документ у журналі вхідних документів та перевіряє його; після проведення в обліку документ передають в архів під розпис відповідальному за зберігання. Наказом керівника підприємства затверджується графік документообігу, чого вимагає п.5.1 згаданого Положення №88 [78]. Наявність такого графіка – обов’язкова вимога до організації обліку, оскільки він забезпечує впорядкованість руху документів та контроль за своєчасністю їх подання до бухгалтерії. Якщо документи затримуються або втрачаються, це може призвести до спотворення даних обліку або до санкцій за порушення порядку ведення бухобліку.

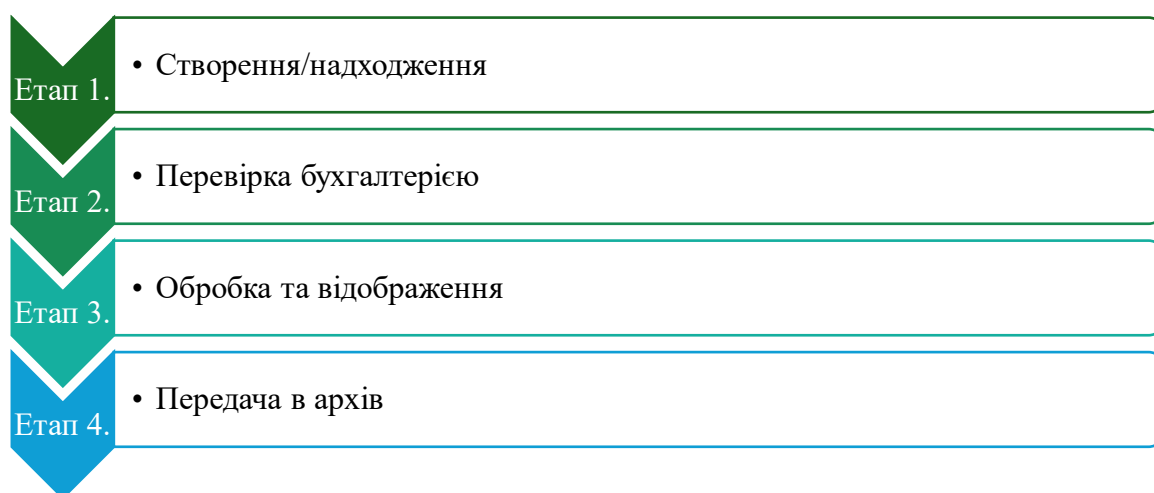

Рис. 2.3. Графік документообороту

Керівництво оператора зв'язку повинно приділяти увагу розробці реалістичного графіка і контролю за його виконанням. Практика показує, що ефективний документообіг сприяє прозорості обліку: всі господарські операції – від закупівлі обладнання до надання послуг абонентам – фіксуються і

проводяться в обліку без затримок, що підвищує достовірність фінансової звітності.

Сучасні телекомунікаційні компанії активно впроваджують електронний документообіг (ЕДО) для прискорення облікових процесів. Законодавство України з 2017–2022 рр. фактично урівняло електронні первинні документи з паперовими [83, 72], за умови що вони підписані кваліфікованим електронним підписом і містять усі потрібні реквізити. Переваги цифровізації документообігу є значними: вона зменшує час на обробку інформації, скорочує обсяг ручної роботи і кількість помилок, забезпечує керівництво актуальними даними для прийняття рішень [91]. У цифровому середовищі практично кожную операцію можна відстежити та проаналізувати, що підтверджує доцільність застосування цифрових технологій в обліку.

Використання ERP-системи, інтегрованої з білінговою системою провайдера, дозволяє автоматично формувати рахунки клієнтам, акти наданих послуг та проводки в обліку згідно з отриманими даними про трафік чи абонплату. Впровадження електронного підпису дає змогу підписувати договори з абонентами, акти звірки, накладні тощо дистанційно, що особливо актуально при розгалуженій мережі філій або партнерів.

Водночас, перехід на електронний облік ставить і виклики. По-перше, необхідно забезпечити кібербезпеку: захистити бухгалтерську систему та електронні архіви документів від несанкціонованого доступу чи втрати даних. По-друге, персонал має опанувати нові програмні засоби, потрібне навчання бухгалтерів і IT-фахівців. По-третє, інтеграція різних інформаційних систем (білінг, CRM, складського обліку) з бухгалтерською програмою може вимагати значних інвестицій та часу.

Дослідження відзначають наявність системних перешкод, що стримують повну цифровізацію обліку – це може бути недосконалість регламентів, звичка до паперових носіїв, опір змінам [91]. Попри це, тренд у телеком-галузі однозначний: електронізація облікових процесів є невід’ємною умовою підвищення ефективності. Регуляторні органи також заохочують автоматизацію:

податкова служба дозволяє електронні первинні документи [83], а НКРЗІ переходить на електронну звітність від операторів зв'язку. Таким чином, оператор, що інвестує в сучасні системи електронного документообігу, отримує конкурентну перевагу за рахунок швидшого обміну інформацією, прозорості та кращого контролю за своїми витратами і ресурсами.

Облікова політика підприємства – це сукупність принципів, методів і процедур, які компанія застосовує для ведення бухобліку та складання фінансової звітності [96, 64]. Фактично, облікова політика визначає «правила гри» в обліку конкретного підприємства. Вона охоплює всі ключові аспекти: визнання та оцінку активів, методи нарахування амортизації, критерії класифікації витрат, порядок обліку доходів, запасів, зобов'язань тощо [87]. Згідно із міжнародними стандартами (МСБО 8), облікова політика – це конкретні принципи та практики, прийняті компанією для підготовки фінзвітності [64].

Рис. 2.4. Основні положення облікової політики підприємства

Таким чином, облікова політика оператора інтернет-послуг повинна включати положення щодо:

1) доходів від послуг – наприклад, порядок визнання виручки за інтернет-доступ, оренду каналів, хмарні сервіси тощо, з урахуванням вимог МСФЗ 15 *«Дохід від договорів з клієнтами»*;

2) витрат на обслуговування мережі – критерії, за якими витрати на ремонти і підтримку інфраструктури відносяться на поточні витрати чи капіталізуються у складі активів;

3) обліку основних засобів – методи амортизації мережевого обладнання (прямолінійний чи прискорений, ліквідаційна вартість, строки корисного використання для різних груп – наприклад, для магістральних кабельних ліній, станційного обладнання, серверів), а також порядок проведення переоцінок чи знецінення активів;

4) обліку запасів і матеріалів – метод оцінки вартості запасних частин і матеріалів (FIFO, середньозважена собівартість тощо) та критерії їх списання на витрати при ремонтах;

5) необоротних та нематеріальних активів – політика щодо капіталізації витрат на розробку програмного забезпечення, ліцензій на програмні продукти, які використовуються в мережі, а також методи їх амортизації.

Окрім того, облікова політика може містити положення про порядок проведення інвентаризації обладнання (наприклад, щорічно перед складанням річної звітності або при зміні матеріально відповідальних осіб), про систему внутрішнього контролю (затвердження актів списання комісією, відповідальні особи за збереження техніки), про розподіл накладних витрат між різними видами послуг (що важливо для калькуляції собівартості послуг, костингу). Таким чином, документ «Наказ про облікову політику» оператора зв'язку є комплексним і охоплює всі аспекти фінансової діяльності підприємства.

При формуванні облікової політики підприємство керується як національними П(С)БО, так і міжнародними стандартами (МСФЗ) – залежно від того, за якими стандартами складається звітність. Українське законодавство вимагає, щоб облікова політика забезпечувала послідовність застосування обраних методів з року в рік [96]. Принцип послідовності є одним із засадничих

– підприємство має постійно (з року в рік) дотримуватися одних і тих самих правил оцінки та обліку, аби фінансова інформація була порівнянною в динаміці. Зміни до облікової політики допускаються лише у випадках, передбачених стандартами (наприклад, при зміні стандарту або якщо нова політика забезпечить достовірніше відображення) і мають обґрунтовуватися та розкриватися у примітках до звітності. Для операторів, що звітують за МСФЗ, важливо узгодити свою політику з вимогами міжнародних стандартів. Зокрема, МСФЗ 15 визначає п'ятиетапну модель визнання доходу, і оператор зв'язку в своїй політиці має відобразити, як він ідентифікує договори з клієнтами, розподіляє загальну виручку за пакетами послуг і обладнання, визначає момент виконання зобов'язань та відповідно визнає дохід [37]. Наприклад, якщо провайдер продає абоненту пакет, що включає Wi-Fi роутер та річний план інтернет-доступу, облікова політика повинна встановлювати, що виручка розподіляється між продажем обладнання та послугами пропорційно їх окремим продажним цінам – саме цього вимагає МСФЗ 15. Це забезпечує прозорість і правильне відображення доходів у часі (частина доходу визнається одразу від продажу пристрою, а частина – поступово протягом періоду надання інтернет-послуги).

Крім того, МСФЗ 15 впливає і на облік витрат: стандарт запровадив критерії капіталізації витрат, безпосередньо пов'язаних із укладанням контрактів з клієнтами (наприклад, агентські комісії дилерам за підключення нових абонентів) [55]. Облікова політика оператора має врахувати це, тобто передбачити, що такі комісійні винагороди не списуються одразу на витрати, а відносяться на актив (як *витрати на отримання контракту*) і амортизуються протягом строку дії договору з клієнтом [37]. Таким чином досягається відповідність принципу нарахування та співставності доходів і витрат.

Важливо, щоб облікова політика узгоджувалася і з чинним законодавством України, і з галузевими регуляціями. Наприклад, оператори телекомунікацій підлягають регулюванню НКРЗІ та мають виконувати ліцензійні умови, в тому числі щодо якості послуг, інвестування в універсальний доступ тощо. Облікова

політика повинна враховувати ці моменти – наприклад, субсидії чи компенсації, отримані з фонду універсальної послуги, мають відображатися згідно з вимогами стандартів (як цільове фінансування або інший дохід). Також, якщо НКРЗІ встановлює особливий порядок обліку окремих витрат для цілей регуляторної звітності, підприємство може в своїй політиці виділити такі витрати на окремих рахунках для зручності формування звітів.

Облікова політика затверджується наказом керівника підприємства. Відповідно до ч.5 ст.8 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємство самостійно, за погодженням з власником (або уповноваженим органом), встановлює свою облікову політику [72]. У практиці це означає, що головний бухгалтер готує проект наказу «Про облікову політику», де перераховує всі ключові положення, а директор його затверджує. В подальшому всі працівники бухгалтерії та інших причетних служб повинні керуватися цим документом. Забезпечення дієвого внутрішнього контролю передбачає перевірку того, що операції відображаються згідно з обліковою політикою. Наприклад, служба внутрішнього аудиту (якщо вона є) або ревізійна комісія має періодично аналізувати вибіркові операції: чи правильно класифікуються ремонти (чи не віднесено капітальний ремонт на витрати помилково, або навпаки – поточний ремонт на баланс).

Судова практика в Україні підтверджує, що витрати, які за своєю суттю є ремонтом (підтримання працездатності об'єкта), не можна вважати поліпшенням і капіталізувати – їх слід залишати у витратах періоду [47]. Тому облікова політика має чітко розмежувати критерії: якщо витрати збільшують очікувані економічні вигоди від обладнання або подовжують строк його служби – це капітальні інвестиції; якщо ж вони лише відновлюють працездатність до початково очікуваного рівня – це поточні витрати [51].

Національні стандарти однозначно прописують: витрати на модернізацію, реконструкцію, добудову, що приводять до зростання майбутніх вигод, збільшують первісну вартість основних засобів, а витрати на технічне обслуговування, огляд, ремонти, що підтримують об'єкт у робочому стані,

списуються до витрат періоду [51]. Менеджмент оператора має затвердити ці критерії в обліковій політиці і стежити за їх застосуванням. Наприклад, заміна значної частини мережевого обладнання (кількох вузлів мережі) може кваліфікуватися як капітальне покращення і обліковуватися через баланс (ввести новий об'єкт і списати старий) [51]. Натомість заміна окремого комутатора чи ремонт волоконно-оптичної лінії після аварії – як правило, підтримання, що йде у витрати.

Контроль за дотриманням облікової політики здійснюється як внутрішніми механізмами, так і зовнішніми аудиторами. Внутрішній контроль включає нормативний нагляд з боку головного бухгалтера: всі нові угоди, операції, нестандартні ситуації (наприклад, списання пошкодженого обладнання внаслідок бойових дій чи форс-мажору) повинні бути проаналізовані на предмет відповідності обліковій політиці. Якщо політика не дає однозначної відповіді, скликається методологічна нарада і при потребі до політики вносять зміни (звісно, з обґрунтуванням і документальним оформленням змін у наказі по підприємству). Зовнішній аудит при перевірці фінзвітності оператора оцінює, чи належно розкрита облікова політика у примітках і чи фактичні облікові процедури відповідають задекларованим. Узгодженість політики з МСФЗ особливо перевіряється аудиторами, якщо підприємство офіційно звітує за міжнародними стандартами. Для публічних компаній важливо забезпечити і порівнянність між різними компаніями галузі: стандартизовані підходи (наприклад, всі великі оператори застосовують МСФЗ 15 для виручки, МСФЗ 16 для оренди інфраструктури, подібні методи амортизації) підвищують прозорість і довіру інвесторів. В цьому контексті облікова політика виступає інструментом забезпечення прозорості – вона чітко описує, як саме компанія обліковує специфічні для телеком-бізнесу операції (надання телекомунікаційних послуг, взаєморозрахунки з іншими операторами, плата за радіочастоти тощо). Належним чином розроблена і задокументована облікова політика не тільки впорядковує обліковий процес, але і служить доказовою базою під час перевірок. Як зазначають експерти, облікова політика – це потужний інструмент захисту

позиції платника податків, оскільки при податкових перевірках вона допомагає обґрунтувати правомірність облікових підходів і коректність ведення бухобліку. Якщо всі операції відображені згідно з затвердженою політикою, контролюючим органам складніше оскаржувати такі підходи. Отже, для оператора інтернет-послуг облікова політика відіграє стратегічну роль: забезпечує єдність облікових принципів, прозорість фінансової інформації та довіру з боку користувачів звітності – акціонерів, інвесторів, регуляторів і споживачів послуг.

Висновки до розділу 2

У другому розділі досліджено методичні та організаційні аспекти бухгалтерського обліку операцій з надання інтернет-послуг та технічного обслуговування мережевої інфраструктури. Встановлено, що перехід на модель МСФЗ 15 трансформував підхід до визнання доходу від касового методу до моделі виконання контрактних зобов'язань, що вимагає глибокої інтеграції білінгових систем з обліковими регістрами. Визначено критичну роль облікової політики у розмежуванні поточних витрат та капітальних інвестицій при експлуатації телекомунікаційних мереж.

Удосконалено підхід до портфельного обліку абонентських договорів: Обґрунтовано доцільність застосування портфельного методу за МСФЗ 15 для масових однотипних контрактів, що дозволяє оцінювати виручку та зобов'язання на рівні груп договорів, спрощуючи облік без втрати достовірності фінансового результату.

Визначено алгоритм оцінки фінансового тягаря оператора шляхом порівняння сценаріїв «із зобов'язаннями» та «без зобов'язань», який, на відміну від традиційних методів, враховує не лише прямі витрати, а й втрачені доходи та нематеріальні вигоди (брендовий ефект, повсюдність).

Розроблено критерії розмежування витрат на технічне обслуговування (що списуються у періоді виникнення) та модернізацію (що капіталізуються),

базуючись на концепції компонентного обліку МСБО 16, яка передбачає виокремлення значних технічних оглядів як окремих об'єктів амортизації.

Рекомендовано капіталізувати прямі змінні витрати на укладення договорів (наприклад, дилерські комісії) як актив з подальшою амортизацією протягом очікуваного строку життя клієнта, замість їх одномоментного списання, що забезпечує відповідність доходів і витрат.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РИЗИКІВ ОПЕРАТОРІВ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ

3.1. Інструменти оцінки ефективності, стійкості та структури бізнес-процесів телеком операторів

Телекомунікаційна галузь України переживає період інтенсивної трансформації, зумовленої як глобальними технологічними трендами цифровізації, так і специфічними викликами воєнного стану. Оператори інтернет-послуг, які забезпечують критично важливу інфраструктуру для функціонування економіки, державного управління, освіти та соціальної комунікації, опинилися перед необхідністю одночасного вирішення кількох стратегічних завдань: забезпечення безперервності послуг в умовах руйнування інфраструктури, масштабування мережевих потужностей для задоволення зростаючого попиту на широкосмуговий доступ, технологічної модернізації (перехід на стандарти GPON, 5G) та збереження фінансової стійкості.

У цьому контексті комплексний фінансовий аналіз діяльності операторів електронних комунікацій набуває особливого значення як інструмент оцінки їхньої спроможності виконувати соціально-економічні функції та залишатися інвестиційно привабливими для стейкхолдерів. Специфіка телекомунікаційного бізнесу – висока капіталомісткість, тривалі цикли окупності інфраструктурних проектів, значне боргове навантаження та складна структура операційних витрат – вимагає адаптації класичних методик фінансового аналізу до галузевого контексту [8, 29].

Аналітична рамка дослідження базується на трьох взаємопов'язаних блоках фінансової оцінки. По-перше, аналіз показників рентабельності (ROS, ROA, ROE, EBITDA Margin) дозволяє оцінити ефективність операційної діяльності та здатність операторів генерувати прибуток в умовах зростаючих витрат на

відновлення мережі та забезпечення енергетичної автономії базових станцій. Особлива увага приділяється галузевій специфіці інтерпретації цих показників: для капіталомістких телеком-компаній традиційні нормативи рентабельності активів (5-10%) є нижчими порівняно з іншими секторами економіки, що зумовлено значною часткою необоротних активів у балансі [33].

По-друге, оцінка ліквідності та платоспроможності (Current Ratio, Quick Ratio, Debt-to-Equity Ratio, Interest Coverage Ratio) є критично важливою для розуміння фінансової стійкості операторів в умовах, коли необхідність прискореного відновлення інфраструктури потребує залучення додаткового боргового фінансування. Для телекомунікаційної галузі характерні вищі значення боргового навантаження (Debt-to-Equity Ratio 1,0-2,0), що вважається нормальним з огляду на необхідність фінансування довгострокових інфраструктурних проектів [28]. Водночас стабільність грошових потоків від абонентської плати створює природний буфер для обслуговування боргу навіть при високому рівні левериджу.

По-третє, структурний аналіз доходів та витрат з використанням специфічних галузевих метрик (ARPU, CAC, Churn Rate) дозволяє ідентифікувати ключові драйвери фінансового результату та оцінити ефективність бізнес-моделі кожного оператора. Зокрема, динаміка ARPU (Average Revenue Per User) відображає успішність стратегій монетизації абонентської бази через впровадження додаткових послуг (IPTV, хмарні сервіси, IoT-рішення), тоді як коефіцієнт CAC/ARPU характеризує ефективність маркетингових інвестицій та термін окупності витрат на залучення клієнтів.

Рентабельність виступає ключовим індикатором ефективності використання ресурсів підприємства та його здатності генерувати прибуток. Для операторів електронних комунікацій аналіз рентабельності набуває особливого значення через високу капіталомісткість галузі, зумовлену необхідністю створення та постійної модернізації мережевої інфраструктури [8].

Рентабельність продажів (ROS) розраховується за формулою:

$$ROS = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід}} \times 100\%$$

Показник ROS демонструє частку прибутку в кожній гривні виручки та відображає ефективність операційної діяльності провайдера. Для телекомунікаційної галузі характерні відносно стабільні значення ROS у межах 8-15%, що пояснюється регулярним характером доходів від абонентської плати та відносно прогнозованою структурою витрат [29].

Таблиця 3.1

Показники рентабельності операторів інтернет-послуг в Україні

Компанія	Рік	Рентабельність продажів (Net Margin)	Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність капіталу (ROE)
Київстар	2024	30.9%	17.1%	21.1%
	2023	31.8%	20.9%	25.8%
	2022	30.8%	23.6%	31.7%
Vodafone	2024	16.9%	8.7%	20.4%
	2023	25.1%	15.5%	19.1%
	2022	5.7%	2.7%	3.1%
Lifecell	2024	18.0%	12.0%	15.7%
	2023	21.9%	11.8%	18.2%
	2022	10.3%	5.1%	7.9%

Джерела: [34, 94, 21]

Проведений аналіз фінансової звітності ключових гравців телекомунікаційного ринку України (ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл») дозволяє сформулювати наступні висновки щодо ефективності їхньої діяльності:

1. Лідерство за операційною ефективністю (ПрАТ «Київстар») Компанія «Київстар» демонструє найвищий рівень операційної ефективності в секторі, утримуючи показник рентабельності продажів (Net Profit Margin) у діапазоні 30–31% протягом 2022–2024 років. Це свідчить про високу здатність компанії генерувати чистий прибуток відносно отриманого доходу завдяки ефекту масштабу. Водночас спостерігається стійка тенденція до зниження рентабельності активів (ROA) з 38,4% у 2020 році до 17,1% у 2024 році. Така динаміка пояснюється випереджаючим темпом зростання ресурсної бази (активи зросли до 66,4 млрд грн у 2024 році) порівняно з темпами зростання чистого прибутку, що відображає інтенсивну фазу капітальних інвестицій у розвиток інфраструктури та енергонезалежність мережі.

2. Вплив фінансового важеля на результативність (ПрАТ «ВФ Україна») Діяльність Vodafone характеризується значною волатильністю показників прибутковості, що корелює із зовнішніми шоками (зокрема, різке падіння рентабельності продажів до 5,7% у 2022 році). Характерною особливістю фінансового стану компанії у 2024 році є суттєвий розрив між рентабельністю активів (ROA — 8,7%) та рентабельністю власного капіталу (ROE — 20,4%). Це зумовлено значним зростанням зобов'язань (з 6,08 млрд грн у 2023 до 25,36 млрд грн у 2024 році), що вказує на агресивне використання позикового капіталу для фінансування діяльності та підвищує фінансові ризики підприємства.

3. Позитивна динаміка та ефект низької бази (ТОВ «Лайфселл») Оператор lifecell демонструє стійкий тренд до покращення фінансових результатів після кризових явищ. Показник рентабельності продажів стабілізувався на рівні 18–22% у 2023–2024 роках, що наближає компанію до показників лідера ринку. Варто відзначити, що за підсумками трьох кварталів 2025 року компанія демонструє зростання рентабельності власного капіталу (ROE) до 17,1% , що свідчить про ефективне управління власними коштами на тлі збереження консервативної боргової політики (найнижчий рівень зобов'язань серед конкурентів — 5,08 млрд грн).

4. Загальногалузеві тенденції Аналіз динаміки 2022–2025 років свідчить про високу адаптивність телекомунікаційного сектору до умов воєнного стану. Усі три оператори зберегли прибутковість, попри інфляційний тиск та руйнування інфраструктури. Зниження показників ROA у всіх гравців ринку є наслідком вимушеного нарощування активів (відновлення мереж, закупівля генераторів та акумуляторів), які поки що не забезпечують пропорційного приросту прибутку, але є критично необхідними для забезпечення безперервності надання послуг.

Зростання чистого прибутку Vodafone у 2023 році частково обумовлене стабілізацією валютного курсу НБУ [34].

Рентабельність активів (ROA) обчислюється як:

$$ROA = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня вартість активів}} \times 100\%$$

Цей коефіцієнт набуває критичного значення в контексті телекомунікаційного бізнесу, оскільки відображає ефективність використання капіталомістких основних засобів – волоконно-оптичних мереж, комутаційного обладнання, дата-центрів. Типові значення ROA для інтернет-провайдерів коливаються в межах 5-10%, що нижче середньогалузевих показників багатьох інших секторів економіки [33]. Така особливість зумовлена значною часткою необоротних активів у балансі телеком-операторів, які потребують тривалого періоду окупності. Варто зазначити, що в умовах швидкого технологічного розвитку та необхідності регулярного оновлення обладнання (перехід на стандарти GPON, 10G-PON) показник ROA слід інтерпретувати з урахуванням циклу інвестицій: зниження ROA може свідчити не про погіршення ефективності, а про активну фазу технологічної модернізації [11].

Рентабельність власного капіталу (ROE) визначається формулою:

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \times 100\%$$

ROE характеризує ефективність використання коштів власників та є ключовим показником інвестиційної привабливості підприємства. Для телекомунікаційної галузі рекомендоване значення ROE становить 12-18% [23]. Проте український ринок інтернет-послуг демонструє значну варіативність цього показника залежно від структури фінансування: компанії з високою часткою позикового капіталу (що характерно для провайдерів, які активно розвивають мережу) можуть показувати вищі значення ROE завдяки ефекту фінансового важеля, навіть при помірній операційній рентабельності [44].

Взаємозв'язок між трьома коефіцієнтами рентабельності описується моделлю DuPont:

$$ROE = ROS \times \text{Оборотність активів} \times \text{Фінансовий левередж}$$

Декомпозиція капіталу дозволяє ідентифікувати драйвери прибутковості: чи досягається високий ROE завдяки операційній ефективності (високий ROS), інтенсивному використанню активів чи агресивній політиці залучення

позикових коштів [27]. Для операторів інтернет-послуг типовим є сценарій, коли помірний ROS компенсується оптимальним використанням фінансового важеля, що дозволяє досягати прийнятного рівня ROE при збереженні фінансової стійкості.

Аналіз ліквідності та платоспроможності операторів електронних комунікацій має враховувати специфічні характеристики галузі: стабільність грошових потоків від абонентської плати, особливості дебіторської заборгованості та високу частку довгострокових зобов'язань, пов'язаних з фінансуванням мережевої інфраструктури [46].

Коефіцієнт поточної ліквідності (Current Ratio) розраховується за формулою:

$$\text{Current Ratio} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Цей показник характеризує здатність підприємства погашати короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів. Нормативне значення в класичному фінансовому аналізі становить 1,5-2,0, проте для телекомунікаційної галузі прийнятними вважаються нижчі значення – 1,0-1,5. Така особливість пояснюється високою передбачуваністю грошових надходжень від абонентів та відносно низькою потребою в значних обсягах товарно-матеріальних запасів, характерною для телеком-операторів порівняно з виробничими підприємствами.

Критично важливим для інтернет-провайдерів є структура оборотних активів. Значна частка дебіторської заборгованості може свідчити про проблеми з оплатою послуг абонентами, що типово для сегменту B2B, де практикуються відстрочки платежів [24]. Водночас для сегменту B2C характерна система передплати, що мінімізує дебіторську заборгованість та забезпечує стабільніші показники ліквідності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (Quick Ratio) обчислюється так:

$$\text{Quick Ratio} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Для операторів інтернет-послуг цей показник практично дорівнює коефіцієнту поточної ліквідності через мінімальну частку запасів у структурі оборотних активів. Рекомендоване значення Quick Ratio для телекомунікаційної галузі становить 0,8-1,2, що відображає специфіку операційного циклу з швидкою конвертацією дебіторської заборгованості в грошові кошти.

Коефіцієнт фінансової автономії (Equity Ratio) та коефіцієнт фінансового важеля (Debt-to-Equity Ratio) є ключовими індикаторами довгострокової платоспроможності:

$$\text{Equity Ratio} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$$

$$\text{Debt-to-Equity Ratio} = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$$

Телекомунікаційна галузь характеризується вищими значеннями боргового навантаження порівняно з більшістю інших секторів економіки. Debt-to-Equity Ratio на рівні 1,0-2,0 вважається нормальним для операторів зв'язку, що відображає необхідність залучення значних позикових коштів для фінансування капіталомістких інфраструктурних проектів. Український ринок демонструє тенденцію до використання кредитних ліній для фінансування розгортання FTTX-мереж (Fiber To The X) та оновлення обладнання, що зумовлює підвищені значення фінансового важеля, особливо в періоди активної експансії операторів [94].

Критично важливим є співвідношення між терміном окупності інфраструктурних інвестицій та структурою залученого капіталу. Короткострокові кредити для фінансування довгострокових активів створюють ризики ліквідності, тоді як узгодження термінів активів та зобов'язань (довгострокові кредити на інфраструктуру) забезпечує фінансову стійкість навіть при високому рівні Debt-to-Equity [28].

Структурний аналіз доходів та витрат операторів інтернет-послуг дозволяє ідентифікувати ключові драйвери фінансового результату та оцінити операційну ефективність бізнес-моделі.

Структура доходів інтернет-провайдерів характеризується кількома основними компонентами:

1. Доходи від абонентської плати (B2C-сегмент) становлять, як правило, 60-75% сукупного доходу [18]. Ця стабільна компонента формується за рахунок послуг широкосмугового доступу до Інтернету (FTTB, GPON), які характеризуються регулярним характером надходжень та відносно низьким рівнем відтоку абонентів (churn rate) у сегменті якісних провайдерів – 1-3% щомісячно.

2. Доходи від корпоративних клієнтів (B2B-сегмент) можуть становити 20-35% виручки [9]. Цей сегмент включає надання виділених каналів зв'язку, хостинг послуг, хмарні сервіси та технічну підтримку. B2B-клієнти характеризуються вищим середнім доходом на клієнта (ARPU) та більшою лояльністю, проте потребують індивідуалізованого підходу та більших витрат на обслуговування.

3. Додаткові послуги (IPTV, цифрове телебачення, VPN-сервіси, антивірусний захист) генерують 5-15% доходів [35]. Розвиток цього напрямку дозволяє збільшувати ARPU без пропорційного зростання операційних витрат.

Структура операційних витрат операторів інтернет-послуг має специфічні характеристики:

1. Амортизація основних засобів становить 20-30% операційних витрат, відображаючи капіталомісткість бізнесу [20]. Висока частка амортизації пояснюється значною вартістю волоконно-оптичних ліній, активного мережевого обладнання та серверної інфраструктури.

2. Витрати на оренду каналів та транзитний трафік (interconnection costs) становлять 15-25% витрат [21]. Ці витрати включають оплату міжнародного трафіку, пірингових угод та оренду магістральних каналів у випадку відсутності власної backbone-мережі.

3. Витрати на персонал становлять 20-30% операційних витрат та включають заробітну плату технічних спеціалістів, служби підтримки абонентів, адміністративного персоналу.

Ключові галузеві метрики результативності:

EBITDA Margin є центральним показником операційної ефективності:

$$\text{EBITDA Margin} = (\text{EBITDA} / \text{Чистий дохід}) \times 100\%,$$

де EBITDA = Операційний прибуток + Амортизація + Відсоткові витрати + Податки

Для операторів інтернет-послуг нормативні значення EBITDA Margin становлять 35-50% [6]. Цей показник дозволяє оцінити операційну ефективність незалежно від структури капіталу та облікової політики щодо амортизації. Українські оператори демонструють високі значення EBITDA Margin: Vodafone – 58,7% у 2023 році, lifecell – 57,9% у 2022 році, що значно перевищує середньогалузеві нормативи та свідчить про ефективне управління операційними витратами [34, 21, 48].

Інтегральна оцінка фінансово-господарської діяльності операторів інтернет-послуг має базуватися на комплексному аналізі показників рентабельності, ліквідності та галузевих метрик результативності. Український телекомунікаційний ринок у 2023 році демонстрував позитивну динаміку попри воєнний стан: всі три оператори показали зростання доходів, при цьому найвищий темп зростання продемонстрував lifecell (+24,4%). Специфіка телекомунікаційної галузі – висока капіталомісткість, стабільність грошових потоків, значне боргове навантаження – вимагає адаптації класичних методик фінансового аналізу до галузевого контексту та врахування технологічних циклів оновлення інфраструктури.

3.2. Ризики в обліку та фінансовій звітності операторів інтернет-послуг

Розвиток інтернет-послуг супроводжується появою специфічних ризиків, що впливають на достовірність обліку та фінансової звітності операторів. Серед ключових – ризики недобросовісного користування послугами, ризики неповноти інформації про абонентів і технічних збоїв, а також операційні та фінансові ризики в умовах нестабільності. Їх врахування є важливим для

забезпечення відповідності звітності реальному стану справ та дотримання принципу безперервності діяльності. Далі здійснено характеристику зазначених категорій ризиків з точки зору проявів та наслідків, а також впливу на облік і звітність операторів.

Недобросовісне користування послугами передбачає ситуації, коли абоненти чи треті особи навмисно або через зловживання завдають фінансової шкоди оператору. Це може включати шахрайство при отриманні послуг, використання підроблених або вкрадених даних для укладання договорів, несплату за спожиті послуги, маніпуляції з обладнанням чи тарифами тощо. В результаті таких дій у оператора виникають прямі втрати доходів (неотримана виручка, крадіжка обладнання) та непрямі втрати, пов'язані з додатковими витратами на виявлення і запобігання шахрайству, судові процеси, формування резервів сумнівних боргів тощо [7]. Приміром, глобальні оцінки свідчать, що втрати телекомунікаційної галузі від шахрайства у 2023 році досягли 2,5% від доходів галузі (близько \$38,95 млрд), що на 12% більше порівняно з 2021 роком [31]. Особливо поширеними є шахрайства з підпискою (оформлення послуг на підставних осіб або з умисним наміром не платити) та пов'язані з ними кредитні ризики: за оцінками, кожна дев'ята заявка на підключення є фіктивною або шахрайською [31]. Це означає, що значна частка абонентів може отримувати доступ до мережі, не маючи наміру виконувати фінансові зобов'язання, і оператор змушений списувати таку дебіторську заборгованість як безнадійну.

З точки зору бухгалтерського обліку, ризики недобросовісного користування послугами вимагають формування адекватних резервів. Відповідно до міжнародних стандартів (зокрема, МСФЗ 9), операторам необхідно оцінювати очікувані кредитні збитки за договорами з клієнтами та визнавати резерви на покриття можливих неплатежів.

В фінансовій звітності це відображається як витрати звітного періоду та контраktiv до дебіторської заборгованості, зменшуючи балансову вартість рахунків до отримання. Недооцінка цього ризику призводить до завищення доходів та активів у звітності, що спотворює фінансові результати. Тому аудитори

та регулятори приділяють особливу увагу відповідності створених резервів реальному рівню безнадійної заборгованості у галузі зв'язку [7].

Крім того, для мінімізації втрат оператори впроваджують системи «Revenue Assurance» – комплекс процедур контролю, що охоплює моніторинг коректності тарифікації, повноти збору даних про трафік та вчасності виставлення рахунків [7]. Наприклад, автоматизований аудит процесу обліку послуг може виявити аномалії: незареєстровані сесії доступу, некоректні тарифи, неправильне застосування знижок чи пакетів послуг. Так, дослідження показують існування ризиків на кожному етапі забезпечення доходів: від відкриття абонентського рахунку (ризик неповних чи фальшивих даних абонента) до білінгу (ризик неправильних розрахунків) [7]. Виявлення і усунення таких прогалин дозволяє запобігти витоку доходів та забезпечити відповідність фінансової звітності принципу повноти.

Отже, ризики недобросовісного користування послугами мають суттєвий вплив на облік доходів інтернет-провайдерів. Вони зумовлюють необхідність створення резервів та впровадження систем контролю, а також підвищують вимоги до достовірності даних про абонентів (верифікація особи клієнта, кредитний скоринг перед наданням постоплатних послуг). Неврахування цих ризиків може призвести до матеріальних втрат і викривлення показників прибутковості компанії у звітності.

Неповнота або неточність інформації про абонентів створює ризики як на стадії укладення договору, так і при подальшому обліку операцій з клієнтами. Якщо дані абонента (ім'я, адреса, реквізити документа, ідентифікаційний код тощо) внесені невірно чи не повністю, це може ускладнити стягнення плати за надані послуги та правове врегулювання спорів. Особливо критичною є ідентифікація клієнта – законодавство України вимагає укладення договору в письмовій або електронній формі з наданням персональних даних абонента, а для відновлення номерів анонімних передплачених користувачів – здійснення їх ідентифікації з наданням документів [73]. Таким чином, неповні дані абонента можуть призвести до порушення нормативних вимог і штрафних санкцій. З

іншого боку, відсутність належних даних підвищує ризик шахрайства: зловмисники можуть оформлювати послуги на підставних осіб або уникати оплати, знаючи про складність їх розшуку. Для оператора це означає зростання обсягу сумнівної дебіторської заборгованості та витрат на її списання.

З погляду обліку, інформація про клієнта (зокрема його статус, платіжна історія) є основою для класифікації договорів та оцінки очікуваних втрат за ними. Наприклад, якщо абонент класифікується як надійний (верифікований, з позитивною історією), дохід за договором може визнаватися без суттєвих коригувань. Натомість за контрактами з контрагентами, щодо яких відсутня повна інформація або існують ознаки недобросовісності, компанія має застосувати консервативний підхід: негайно визнавати витрати у вигляді резервів та відтерміновувати визнання спірного доходу до моменту його фактичного отримання. Таким чином, якість і повнота облікових даних про абонентів безпосередньо впливає на точність фінансової звітності.

Інша значна група ризиків – технічні збої в мережах та білінгових системах. Технічні проблеми можуть призводити до неповноти обліку наданих послуг або викривлення даних про обсяг трафіку. Як зазначено в дослідженнях з аудиту систем «revenue assurance», на етапі збору та обробки даних про сеанси зв'язку можливі втрати або спотворення CDR (call detail records) – файлів, що фіксують параметри з'єднань [7]. Ризик полягає в тому, що частина спожитих інтернет-послуг може залишитися незафіксованою через збій обладнання чи програмного забезпечення, або ж навпаки – бути врахованою двічі (дублювання записів) [7]. У першому випадку це прямі втрати доходу для провайдера, у другому – ризик завищення доходу та неправомірного виставлення рахунків клієнтам (що може спричинити скарги та необхідність перерахунків). Такі збої безпосередньо впливають на бухгалтерський облік реалізації: дохід може бути недоодержаний або невірно визнаний у звітності періоду, що порушує принципи повного та правдивого відображення фінансових результатів.

Технічні ризики стосуються також помилок тарифікації. Наприклад, на етапі розрахунку вартості послуг (rating) можливі неточності формул, помилки

округлення, невірне застосування тарифних планів. Як результат, сума нарахованого доходу може відрізнятись від належної. Дослідження вказують, що первинна тарифікація трафіку несе ризик некоректних обчислень [7], особливо у разі складних тарифних пакетів (знижки, бонуси, щомісячні пакети даних). Наслідком є потреба здійснювати перерахунки (коригування доходів) заднім числом, що ускладнює ведення обліку.

Для управління цими ризиками оператори запроваджують резервні копії даних, системи дублювання записів та контрольні точки в процесі обліку. Наприклад, впровадження подвійного контролю обсягу переданих даних (паралельний облік трафіку на рівні мережевого обладнання і на рівні білінгової системи) допомагає виявити розбіжності. Також використовуються тести цілісності даних: порівняння кількості сесій, зареєстрованих різними модулями системи, перевірки логічних зв'язків (чи не перевищує сумарний трафік окремих сесій загальний обсяг, зафіксований на вузлі мережі тощо). Усі ці заходи спрямовані на забезпечення того, щоб фінансова звітність точно відображала обсяг наданих послуг і отриманого доходу.

Законодавчо питання якості телекомунікаційних послуг та безперервності їх надання регулюються, зокрема, Законом України «Про електронні комунікації». Закон зобов'язує постачальників забезпечувати належний рівень якості та безпеки мереж і послуг, зокрема протидіяти несанкціонованим втручанням і втраті інформації [73]. Невиконання цих вимог може призвести до санкцій з боку регулятора та претензій споживачів. Отже, технічні збої несуть як фінансові ризики (втрата доходів, витрати на відшкодування та виправлення помилок), так і регуляторні ризики для операторів. Їх мінімізація вимагає інвестицій в ІТ-інфраструктуру, резервування систем, аудит та сертифікацію процесів обліку.

Діяльність операторів інтернет-послуг залежить від макроекономічного та політико-регуляторного середовища. В умовах економічної нестабільності, воєнних дій чи різких змін законодавства виникають операційні та фінансові ризики, що впливають і на облік, і на фінансову звітність компаній галузі.

Воєнний стан та фізичні загрози. Повномасштабна війна в Україні з 2022 р. створила безпрецедентні виклики для телекомунікаційної інфраструктури. За даними Міністерства цифрової трансформації, внаслідок бойових дій було зруйновано чи пошкоджено понад 25% інтернет-мереж країни та більше 3 тисяч базових станцій мобільного зв'язку, що призвело до прямих збитків телеком-галузі понад \$2,6 млрд [90]. Для операторів це означає втрату активів (кабельних мереж, обладнання), зменшення абонентської бази в постраждалих регіонах, а також суттєві витрати на відновлення зруйнованої інфраструктури. В бухгалтерському обліку знищені основні засоби підлягають списанню з балансу, що відображається як одноразові витрати (збитки від знецінення активів). Додатково, компанії змушені збільшувати резерви на ремонти та капітальні інвестиції для відбудови мереж, що впливає на структуру витрат у звітності.

Воєнні ризики також проявляються у вигляді перебоїв з електропостачанням: масовані обстріли енергетичної інфраструктури спричиняли довготривалі блекаути, під час яких вузли зв'язку працювали від генераторів або взагалі тимчасово не працювали [13]. Це, по-перше, призводило до недоотримання доходів (за час простою мережі послуги не надаються), а по-друге, вимагало непередбачених витрат на резервні джерела живлення, паливо тощо. У фінансовій звітності такі витрати часто відображають як надзвичайні (разові) витрати воєнного періоду, щоб користувачі звітності могли відокремити їх від звичайних операційних витрат. Загалом, операційна стійкість провайдерів у воєнний час стала критично важливою не лише з бізнесового, а й з соціального погляду, оскільки інтернет-зв'язок належить до критичної інфраструктури. Це накладає додаткову відповідальність: навіть за збитковості окремих періодів компанії прагнуть забезпечувати безперервність послуг, нерідко стримуючи зростання тарифів всупереч інфляційним чинникам (як відзначалося, уряд також заморозив підвищення тарифів на комунальні послуги під час війни) [13]. Така політика підтримки споживачів, хоч і виправдана суспільною необхідністю, впливає на фінансові показники провайдерів, зокрема на рентабельність (зростають витрати, тоді як дохідні тарифи фіксовані).

У 2022 році економіка України скоротилася більш ніж на 30% ВВП, інфляція перевищила 26% [13]. Для інтернет-провайдерів це означало зниження платоспроможності частини клієнтів (особливо бізнес-сегменту, домогосподарств у постраждалих регіонах), зростання собівартості послуг через подорожчання палива, електроенергії, імпортного обладнання. Облікові наслідки включають потенційне зменшення виручки через масове відключення абонентів, нарахування додаткових резервів на знецінення дебіторської заборгованості (якщо клієнти не можуть вчасно оплачувати послуги), а також переоцінку статей балансу, номінованих в іноземній валюті (валютний ризик). Багато операторів імпортують мережеве обладнання та матеріали, тому девальвація гривні (що спостерігалася в 2022 році) призвела до суттєвого здорожчання капітальних інвестицій і запасів. В обліку необхідно було відобразити курсові різниці за валютними зобов'язаннями, що вплинуло на показники фінансових результатів. Інфляція також вимагає перегляду підходів до оцінки активів: швидке зростання цін може потребувати переоцінки основних засобів (особливо мережевого обладнання), щоб їх балансова вартість відповідала відновлювальній вартості. Невідображення інфляційних процесів призвело б до недооцінки активів і капіталу компаній. Таким чином, бухгалтери операторів мають активно застосовувати положення НП(С)БО 22 “Вплив інфляції” (для нормативів України) або МСФЗ (IAS) 29 “Фінансова звітність в умовах гіперінфляції” – якщо економічні умови країни підпадали б під критерії гіперінфляції.

Нестабільність нормативного поля також суттєво позначається на фінансовій діяльності провайдерів. Яскравим прикладом є ситуація 2023–2024 рр. навколо застосування спрощеної системи оподаткування інтернет-провайдерів. Податкова служба України, посилаючись на набуття чинності нового Закону «Про електронні комунікації», дійшла висновку про неможливість подальшого використання провайдерів єдиного податку і в травні 2024 р. ініціювала масове анулювання реєстрації платників єдиного податку серед операторів інтернет-послуг [1]. Це рішення, по суті, змінювало правила оподаткування заднім числом без внесення змін до Податкового кодексу, що

викликало хвилю судових позовів – близько 130 провайдерів звернулися до суду, вважаючи дії податкової незаконними [1]. Для фінансової звітності таких компаній цей ризик означав невизначеність у відображенні податкових зобов'язань: чи мають вони надалі сплачувати єдиний податок (як раніше), чи переходити на загальну систему з відповідним донарахуванням податку на прибуток та ПДВ. Невизначеність тривавши кілька місяців, змусила деякі компанії резервувати кошти під можливі податкові платежі та штрафи, що погіршувало їх ліквідність.

Хоча судова практика наразі складається на користь провайдерів, ситуація виявила регуляторний ризик: законодавчі колізії або зміни правил можуть істотно вплинути на фінансовий стан підприємств галузі. Таким чином, менеджменту і бухгалтерам важливо відстежувати зміни законодавства ЄС та України (оскільки українське законодавство у сфері електронних комунікацій гармонізується з європейським) та завчасно оцінювати їх вплив на облік і податкове навантаження.

Таким чином, операційні та фінансові ризики нестабільного середовища вимагають від операторів інтернет-послуг підвищеної гнучкості та проактивного підходу до обліку. Необхідно формувати плани безперервності бізнесу, страхові та резервні фонди на випадок надзвичайних ситуацій, застосовувати сценарний аналіз для фінансового прогнозування. Наукові дослідження відзначають, що компанії, які вчасно адаптують систему обліку доходів і витрат до нових умов (включаючи воєнний стан), зберігають стабільність фінансової звітності та довіру інвесторів навіть за турбулентних обставин [37], що підтверджує, що належне управління ризиками та їх облікове відображення є запорукою стійкості операторів інтернет-послуг.

**Класифікація основних ризиків операторів інтернет-послуг та вплив
на облік і звітність**

Категорія ризиків	Прояви та наслідки	Вплив на облік та звітність
Недобросовісне користування послугами (шахрайство абонентів, несплата)	– Шахрайство з підписками, використання фальшивих даних для отримання послуг; – Несанкціоноване користування мережами, ухилення від оплати (незаконний доступ, «сіра» маршрутизація трафіку тощо); – Невиконання абонентом договірних зобов'язань (відмова від оплати після отримання послуг).	– Втрата доходів компанії (недоотримана виручка, прямі збитки); – Формування резервів сумнівних боргів, списання безнадійної дебіторської заборгованості (витрати періоду); – Необхідність контролю і аудиту систем білінгу (Revenue Assurance) для запобігання витоків доходів; – Ризик викривлення виручки у звітності (у разі несвоєчасного визнання втрат від шахрайства).
Неповнота інформації про абонентів	– Недостатні/неточні персональні дані клієнтів при укладанні договорів; – Анонімні передплачені абоненти, відсутність ідентифікації користувача; – Ускладнення стягнення заборгованості та претензійна робота через невірні дані.	– Порушення законодавчих вимог щодо ідентифікації абонентів (ризик штрафів); – Підвищені кредитні ризики, збільшення резервів на втрати за договорами; – Можливе відтермінування визнання доходу до отримання оплати (консервативний підхід в обліковій політиці); – Необхідність додаткового розкриття інформації про кредитний ризик у примітках до фінзвітності (концентрація ризику в портфелі клієнтів).
Технічні збої та помилки систем	– Вихід з ладу мережевого обладнання, перебої в електропостачанні, що призводять до простоїв у наданні послуг; – Збої білінгового ПО: втрата або дублювання CDR, помилки тарифікації, затримки у виставленні рахунків; – Кібератаки, несанкціоновані втручання в систему обліку.	– Недоотримання доходів за час простою мереж (прямі втрати, зменшення виручки за період); – Викривлення даних обліку: можливе завищення чи заниження доходу через помилки (потреба коригувань у наступних періодах); – Додаткові витрати на відновлення даних, компенсації клієнтам, штрафи за невиконання умов SLA; – Відображення втрат від техногенних інцидентів як надзвичайних витрат (за потреби) та розкриття у примітках до звітності.
Операційні ризики в умовах війни	– Фізичне знищення чи пошкодження інфраструктури (мережі, вузли, базові станції); – Масове переміщення населення, втрата частини абонентів на окупованих/зоні бойових дій територіях;	– Списання зруйнованих основних засобів, визнання збитків від втрати активів у звітності (надзвичайні витрати воєнного часу); – Прискорена амортизація/знецінення пошкоджених активів, формування

	– Перебої з електрикою, блекаути, що впливають на роботу мереж 24/7.	- резервів на відновлення; – Зменшення доходів і прибутку, погіршення фінансових коефіцієнтів (рентабельності, оборотності активів); – Необхідність приміток про вплив воєнних подій на діяльність та застосування припущення безперервності (обґрунтування її актуальності).
Економічні та фінансові ризики нестабільності (інфляція, курсова волатильність, податкові зміни)	– Висока інфляція, падіння реальних доходів населення, неспроможність споживачів оплачувати послуги в повному обсязі; – Девальвація національної валюти, подорожчання імпортованого обладнання та матеріалів; – Різкі зміни податкового або регуляторного режиму (скасування пільг, зміна ставок податків, нові ліцензійні вимоги).	– Коригування облікових оцінок: переоцінка ОЗ за справедливою вартістю (при значній інфляції), дисконтування довгострокових зобов'язань; – Зростання витрат (операційних і фінансових) у звітності: інфляційні втрати, курсові різниці, підвищення зарплат персоналу відповідно до ІСЦ; – Можлива зміна структури оподаткування, необхідність перебудови облікових процесів (перехід на загальну систему оподаткування тощо); – Виникнення непередбачених зобов'язань (штрафів, пені) у разі несвоєчасної адаптації до нових правил; розкриття цих ризиків у примітках (подія після дати балансу, істотна невизначеність).

Як видно з таблиці, різні групи ризиків по-різному впливають на фінансові показники та вимоги до обліку. Проте спільним є те, що ідентифікація, оцінка та відображення цих ризиків у системі бухгалтерського обліку є необхідною умовою достовірності фінансової звітності операторів інтернет-послуг. Сучасні стандарти фінзвітності (зокрема МСФЗ 15 щодо виручки) запроваджують принципи, покликані відобразити невизначеність і ризики у доходах компанії [37]. Наприклад, МСФЗ 15 вимагає визнання доходу *тільки* в тій сумі, на яку підприємство очікує отримати компенсацію від клієнта, і *лише* після виконання зобов'язань перед ним [55]. Це стимулює провайдерів більш консервативно підходити до обліку в умовах підвищених ризиків неплатежів чи невиконання контрактів. Крім того, стандарт зобов'язує розподіляти виручку за окремими компонентами пакетних послуг (наприклад, інтернет-доступ vs оренда обладнання) і враховувати час надання кожної з них. Для операторів це означає,

що при значних ризиках переривання послуг (воєнні чи технічні фактори) частка доходу, пов'язана з довгостроковим обслуговуванням, може відкладатися до реального надання послуг або потребує створення резервів.

Таким чином, управління ризиками в обліку операторів інтернет-послуг – це багатогранний процес, що охоплює і внутрішній контроль (запобігання шахрайству, забезпечення безпеки даних), і адаптацію облікової політики (резервування, консервативне визнання доходів, інфляційні коригування), і взаємодію з регуляторами (своєчасне реагування на законодавчі зміни). Лише за таких умов фінансова звітність повною мірою виконуватиме свою інформаційну функцію – правдиво відображатиме фінансовий стан, результати та ризики діяльності оператора, що особливо важливо в сучасних умовах цифрової економіки та підвищених викликів для галузі електронних комунікацій.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі здійснено комплексну діагностику фінансово-господарської діяльності операторів інтернет-послуг в умовах воєнного стану та ідентифіковано ключові ризики, що впливають на достовірність їхньої фінансової звітності. Встановлено, що попри руйнування інфраструктури та інфляційний тиск, провідні гравці ринку (Київстар, Vodafone, lifecell) демонструють фінансову стійкість, компенсуючи зниження рентабельності активів (ROA) через ефект масштабу та оптимізацію операційних витрат, про що свідчать високі показники EBITDA Margin (35-58%). Визначено, що специфіка галузі вимагає адаптації облікових процедур до ризиків шахрайства, технічних збоїв білінгу та втрати активів у зонах бойових дій.

Розроблено трирівневу класифікацію ризиків викривлення фінансової звітності операторів, що включає ризики недобросовісного користування, технічні ризики (втрата CDR-файлів, помилки тарифікації) та макроекономічні

шоки (військові руйнування, регуляторна невизначеність), з визначенням їх впливу на конкретні статті балансу та звіту про фінансові результати.

Обґрунтовано структурні параметри операційної моделі «ефективного оператора» в умовах України, де критичними драйверами витрат визначено амортизацію (20-30%) та інтерконект (15-25%), а ключовим індикатором успішності стратегії монетизації обрано динаміку ARPU та співвідношення CAC/ARPU.

Рекомендовано застосовувати консервативний підхід до формування резервів під очікувані кредитні збитки згідно з МСФЗ 9, особливо для абонентів з неповною ідентифікацією, та оперативно списувати зруйновані війною основні засоби як «надзвичайні витрати» для уникнення завищення валюти балансу.

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 071 «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

4.1. Інституційний базис та еволюція освітніх стандартів

Сучасна архітектура вищої економічної освіти в Україні перебуває у стані перманентної трансформації, що обумовлено як внутрішніми реформами дерегуляції та євроінтеграції, так і тектонічними зрушеннями у глобальній професії бухгалтера та аудитора. Національна система освіти функціонує в умовах жорсткої конкуренції та глобалізації стандартів. Українські ЗВО змушені адаптувати свої програми до вимог Міжнародної федерації бухгалтерів, яка через систему Міжнародних стандартів освіти (IES) встановлює глобальний бенчмарк професійної компетентності [17]. Стандарти IES є своєрідною «конституцією» для професійних організацій та освітніх установ, визначаючи мінімальний набір технічних знань, професійних навичок та етичних цінностей, необхідних для входу в професію.

Особливої актуальності набуває питання синхронізації національного стандарту з оновленими вимогами IES, які у 2024–2025 роках зазнали суттєвих змін. Зокрема, йдеться про перегляд IES 2, 3, 4 та 6, що пов'язано з інтеграцією концепцій сталого розвитку та цифровізації [17]. Український стандарт 2024 року, хоч і є прогресивним документом, потребує постійного наповнення актуальним змістом через механізм вибіркового дисциплін та оновлення силабусів, щоб відповідати динаміці змін у IES.

Одним із найбільш значущих трендів, що фундаментально змінює ландшафт обліково-аналітичної освіти, є інтеграція концепції сталого розвитку у професійний профіль бухгалтера. Традиційна фінансова звітність, фокусуючись на історичних монетарних показниках, виявилася неспроможною адекватно

відобразити вплив підприємств на екологію, соціальну сферу та якість управління (ESG-фактори). У відповідь на це, Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) ініціювала масштабний проект з перегляду Міжнародних стандартів освіти, метою якого є підготовка «бухгалтерів майбутнього», здатних забезпечити довіру до нефінансової інформації.

У 2024 році Рада з міжнародних стандартів бухгалтерської освіти (IPAE) затвердила стратегічні зміни до стандартів IES 2 («Технічна компетентність»), IES 3 («Професійні навички») та IES 4 («Професійні цінності, етика та ставлення»), які набудуть обов'язкового характеру з 1 липня 2026 року [26]. Цей часовий лаг надається освітнім закладам та професійним організаціям для адаптації навчальних планів, однак для українських університетів процес підготовки має розпочатися негайно.

Ключова ідея оновлення полягає у відмові від розгляду сталого розвитку як окремої, ізольованої дисципліни. Натомість, IFAC обрав інтегративний підхід, вбудовуючи відповідні результати навчання (learning outcomes) у існуючі домени компетентності.

1. Трансформація технічної компетентності (IES 2):

Оновлений стандарт вимагає від майбутніх бухгалтерів здатності ідентифікувати, вимірювати, аналізувати та звітувати про інформацію, пов'язану зі сталим розвитком, з тією ж ретельністю, що й про фінансову інформацію. Зокрема, у розділі «Фінанси та фінансовий менеджмент» (IES 2) додано вимоги щодо врахування кліматичних ризиків та можливостей при оцінці інвестиційних проектів та вартості бізнесу [26]. Це означає, що магістерська програма повинна навчити студента не просто розраховувати NPV (чисту приведену вартість), а й коригувати грошові потоки з урахуванням вуглецевого податку, екологічних штрафів чи зміни споживчих настроїв.

2. Еволюція професійних навичок (IES 3):

Акцент зміщується на розвиток «бізнес-проникливості» (business acumen). Оскільки звітність зі сталого розвитку часто базується на прогнозних даних та якісних оцінках, зростає роль професійного судження та критичного мислення.

Бухгалтер повинен вміти аналізувати бізнес-модель підприємства через призму її довгострокової життєздатності в умовах обмежених ресурсів [26].

3. Етичний вимір сталого розвитку (IES 4):

Найбільш критичним аспектом є етика. Оновлений стандарт IES 4 вводить поняття етичної відповідальності за запобігання «грінвошингу» (greenwashing) – практики введення в оману користувачів звітності щодо екологічних досягнень компанії [26]. Українські освітні програми повинні включати кейси з етичних дилем, пов'язаних із маніпулюванням ESG-даними, формуючи у студентів нульову толерантність до викривлення нефінансової інформації.

Таблиця 4.1

Порівняльний аналіз традиційного та сталого підходів до формування компетентностей бухгалтера

Сфера компетентності	Традиційний підхід	Підхід сталого розвитку
Об'єкт обліку	Активи, зобов'язання, капітал	Природний, соціальний, людський капітал (немонетарні)
Часовий горизонт	Ретроспективний	Проспективний (довгостроковий вплив, ризики)
Мета аналізу	Оцінка прибутковості для акціонерів	Оцінка створення вартості для всіх стейкхолдерів
Роль фахівця	Реєстратор фактів, контролер витрат	Стратегічний партнер, архітектор інтегрованої звітності
Етичні виклики	Маніпулювання прибутком (earnings management)	Грінвошинг, соціальний демпінг, приховування еко-ризиків

Глобальні професійні організації, такі як Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA), вже розпочали імплементацію цих змін. У дослідженні «Global Talent Trends 2025» зазначається, що 67% фінансових фахівців зацікавлені у кар'єрі, пов'язаній з екологічними питаннями [5]. Більше того, для кваліфікації ACCA розроблені спеціалізовані модулі, що охоплюють сталу фінансову стратегію та аудит ESG-звітності. Це створює тиск на українську систему освіти, яка ризикує відстати від глобального тренду, якщо не прискорить інтеграцію відповідних дисциплін.

Для України цей вектор має подвійне значення. По-перше, євроінтеграційні зобов'язання вимагають імплементації Директиви ЄС про корпоративну

звітність зі сталого розвитку (CSRD). По-друге, післявоєнна відбудова України має відбуватися за принципами «Build Back Better» (відбудувати краще, ніж було), що передбачає широке залучення «зеленого» фінансування. Відповідно, попит на бухгалтерів, здатних готувати та верифікувати звітність для міжнародних донорів та інвесторів за стандартами сталості, буде зростати експоненціально.

Цифрова трансформація перестала бути футурологічним прогнозом і стала щоденною реальністю обліково-аудиторської діяльності. Згідно з дослідженнями, робоче місце бухгалтера є одним із найбільш цифровізованих на підприємстві, проте освітні програми часто не встигають за швидкістю технологічних змін, створюючи небезпечний розрив між навичками випускників та потребами бізнесу.

Аналіз вимог роботодавців та прогнозів на 2025 рік дозволяє стверджувати, що цифровий профіль бухгалтера зазнає радикальних змін. Якщо раніше ключовою вимогою було знання електронних таблиць та облікових систем (наприклад BAS), то сьогодні на перший план виходять компетенції з роботи з хмарними ERP-системами, аналітики великих даних (Big Data) та розуміння принципів функціонування штучного інтелекту [4].

Використання AI у бухгалтерському обліку дозволяє автоматизувати рутинні процеси, такі як введення даних з первинних документів (OCR), звірка транзакцій та категоризація витрат. Це, з одного боку, знижує ризик механічних помилок, а з іншого – вивільняє час фахівця для аналітичної роботи [4]. Проте, як зазначають дослідники, це не означає зникнення професії, а її еволюцію. Бухгалтер повинен перетворитися на «оператора AI», здатного навчати алгоритми, верифікувати їхні результати та інтерпретувати аномалії.

Сучасний бізнес вимагає від бухгалтера не просто констатації факту збитків чи прибутків, а виявлення прихованих закономірностей (trends) та прогнозування майбутніх результатів. Це вимагає володіння інструментами бізнес-аналітики (Power BI, Tableau) та навіть базових навичок програмування (Python, SQL) для роботи з масивами даних [4].

У зв'язку зі зростанням кіберзагроз та переходом на віддалену роботу, компетенції у сфері інформаційної безпеки стають обов'язковими для кожного бухгалтера. Розуміння принципів шифрування, безпечного обміну даними та захисту конфіденційності клієнтів є критичним, особливо в контексті впровадження нових модулів кібербезпеки в кваліфікації ACCA та CPA [4].

Професійні організації вже відреагували на ці виклики, інтегрувавши цифрові модулі у свої сертифікаційні програми.

- ACCA (Syllabus 2025–2026): Асоціація здійснила масштабне оновлення програми, включивши теми Robotic Process Automation (RPA), AI-driven optimization та цифрову етику в іспити стратегічного рівня (SBL). У модулі аудиту (AA) акцент робиться на оцінці IT-контролів та цифрових методах збору аудиторських доказів. Модуль EPSM (Ethics and Professional Skills Module) розширено темами про упередженість алгоритмів AI (AI bias) та протоколи захисту даних [3].

- CPA Evolution (USA): Американський інститут CPA спільно з NASBA впровадив модель ліцензування «Core + Discipline», де технологічні знання (Technology) включені до обов'язкового ядра (Core) [10]. Крім того, кандидати можуть обрати спеціалізовану дисципліну «Information Systems and Controls» (ISC), що фокусується на IT-аудиті, управлінні даними та SOC-звітності.¹⁸ Це підкреслює, що технології в США розглядаються як фундамент професії, рівнозначний обліку та податкам.

В Україні процес цифровізації освіти стикається з низкою проблем. Дослідження показують, що 55% випускників не готові до роботи на автоматизованому робочому місці головного бухгалтера малого підприємства, а 69% відзначають неадекватність цифрової підготовки реальним потребам [36]. Університети часто відстають у оновленні програмного забезпечення, навчаючи на застарілих версіях локальних програм, тоді як бізнес масово переходить на хмарні рішення та комплексні ERP-системи (SAP, Oracle).

Водночас, Україна має унікальний досвід цифрової трансформації державного сектору (проект «Дія», електронна податкова звітність), що створює

сприятливе середовище для розвитку цифрових навичок. Перспективним напрямом є впровадження в навчальний процес елементів дуальної освіти з ІТ-компаніями, що дозволить студентам отримати доступ до сучасних інструментів автоматизації бізнес-процесів.²³

Системний аналіз виявляє значний розрив (skills gap) між результатами навчання випускників українських ЗВО та реальними потребами роботодавців. Цей розрив поглиблюється війною, міграцією талантів та швидкою зміною технологічного ландшафту.

Дослідження показують, що навіть за наявності диплома про вищу освіту, значна частина випускників не володіє необхідними практичними навичками [14]. Роботодавці змушені інвестувати значні ресурси у донавчання персоналу. Особливо гостро відчувається дефіцит навичок роботи з сучасними ІТ-інструментами, англійської мови для професійного спілкування та розуміння міжнародних стандартів.

Війна призвела до структурних змін на ринку праці. З одного боку, спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів у певних регіонах, з іншого — зростає безробіття серед випускників, чиї навички не відповідають вимогам часу. Важливим трендом є можливість дистанційної роботи на міжнародні компанії (аутсорсинг облікових послуг), що відкриває нові перспективи, але вимагає відповідності глобальним стандартам компетентності.

Одним із механізмів подолання розриву є дуальна освіта. Проте в Україні вона часто стикається з проблемою «сірої зони», коли підприємства, особливо малий бізнес, уникають офіційного оформлення договорів з університетами через бюрократичні перепони та фінансові вимоги (оплата праці студента). Це призводить до того, що стажування часто носить формальний характер або відбувається поза правовим полем.³⁵ Необхідно реформувати законодавство, стимулюючи бізнес до участі у підготовці кадрів через податкові пільги або спрощення процедур.

В умовах зниження довіри до державних дипломів, зростає роль професійних сертифікацій (CAP/CIPA, ACCA, CIMA, CPA). Інтеграція програм

підготовки до цих іспитів у магістерські курси університетів (акредитація освітніх програм міжнародними асоціаціями) дозволяє випускникам отримати підтвердження своєї кваліфікації, визнане у всьому світі. Це не лише підвищує їхню конкурентоспроможність, але й підтягує рівень викладання в університетах до світових стандартів.

Формування професійної компетентності магістрів з обліку та оподаткування в сучасних умовах вимагає переходу від статичної передачі знань до динамічної моделі, що базується на трикутнику: Сталий розвиток – Цифрові технології – Етичне лідерство. Українська вища школа стоїть перед викликом не лише оновлення стандартів на папері, але й реальної трансформації навчального процесу через інтеграцію міжнародних вимог IFAC, поглиблення співпраці з бізнесом та впровадження інноваційних методик викладання. Тільки такий підхід забезпечить підготовку фахівців, здатних стати драйверами економічного відновлення України.

4.2. Етичне лідерство як фактори конкурентоспроможності на ринку праці

В епоху, коли штучний інтелект здатний виконувати складні розрахунки та аналітику швидше за людину, унікальною перевагою фахівця стають його соціально-психологічні якості, або «soft skills». Глобальні та українські дослідження ринку праці демонструють стійку кореляцію між рівнем розвитку м'яких навичок та кар'єрним успіхом бухгалтера.

Аналіз вакансій на українських job-порталах свідчить, що роботодавці все частіше вимагають від бухгалтерів не лише знання проводок, а й розвинених когнітивних та соціально-емоційних навичок. Звіт Всесвітнього економічного форуму «The Future of Jobs 2025» відносить аналітичне мислення, креативність, стійкість (resilience) та емпатію до топ-навичок майбутнього [32].

Для бухгалтера це трансформується у конкретні компетенції:

- Комунікація та представлення даних. Здатність пояснити складні фінансові показники нефінансовим менеджерам, перетворити сухі цифри на зрозумілу історію, що допомагає приймати управлінські рішення.

- Емоційний інтелект. Критично важливий для управління стресом, побудови довірливих відносин з клієнтами та вирішення конфліктів у команді. Високий EQ дозволяє бухгалтеру краще розуміти мотиви стейкхолдерів та ефективніше вести переговори.

- Адаптивність та навчання протягом життя. В умовах постійних змін податкового законодавства та технологій, здатність швидко перевчатися (unlearn and relearn) стає важливішою за статичний багаж знань.¹⁰

У цифровому світі етичні виклики стають складнішими. Бухгалтер стикається з питаннями конфіденційності даних у хмарі, етичності використання алгоритмів штучного інтелекту та тиском щодо маніпулювання звітністю сталого розвитку (грінвошинг). Оновлений модуль етики АССА підкреслює, що професійний скептицизм та моральна стійкість є запобіжниками проти корпоративних шахрайств. Українська освіта повинна приділяти більше уваги формуванню етичного стрижня майбутнього фахівця, інтегруючи етичні дилеми у всі фахові курси.

Традиційне сприйняття бухгалтера як спеціаліста, зануреного виключно в папери та цифри, остаточно відходить у минуле. Відбувається перехід до моделі «бізнес-партнерства». Аналіз вакансій на провідних українських job-порталах свідчить, що роботодавці все частіше вимагають від кандидатів не лише бездоганного знання національних стандартів та податкового кодексу, а й розвинених когнітивних та соціально-емоційних навичок.

Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму «The Future of Jobs 2025», до топ-навичок майбутнього, які є критичними і для фінансового сектору, віднесено аналітичне мислення, креативність, стійкість (resilience) та емпатію. Ці компетенції формують основу для нової професійної ідентичності бухгалтера [32].

Окремим, фундаментальним аспектом конкурентоспроможності є етичне лідерство. У світі, де прозорість бізнесу стає нормою, бухгалтер виступає гарантом фінансової чесності компанії. Етичне лідерство виходить за межі простого дотримання кодексу етики. Воно передбачає:

- Принциповість та відповідальність. Готовність відстоювати професійну позицію навіть під тиском керівництва, якщо це стосується порушень законодавства чи фінансових махінацій.

- Формування культури довіри. Бухгалтер-лідер впливає на формування етичного клімату в організації, демонструючи власним прикладом нетерпимість до корупції та шахрайства.

- Відповідальність перед суспільством. Розуміння того, що фінансова звітність впливає не лише на власників бізнесу, а й на інвесторів, працівників та державу в цілому.

Попри очевидну важливість вищезазначених навичок, на ринку праці спостерігається суттєвий дисбаланс.

Розрив між освітою та реальністю. Система вищої освіти в Україні досі здебільшого сфокусована на формуванні «hard skills» (технічних знань провадок, нормативної бази). Випускники часто володіють глибокими теоретичними знаннями, але не мають навичок ділової комунікації, роботи в команді чи лідерства.

Очікування роботодавців vs. Пропозиція кандидатів. Роботодавці шукають «готових» бізнес-партнерів, здатних до стратегічного мислення, тоді як значна частина кандидатів продовжує позиціонувати себе як виконавців рутинних операцій. Цей дисбаланс створює ситуацію, коли за наявності великої кількості дипломованих бухгалтерів, бізнес відчуває кадровий голод на кваліфікованих фінансових менеджерів.

Технологічний розрив. Швидкість впровадження цифрових інструментів випереджає швидкість адаптації персоналу. Бухгалтери, які ігнорують розвиток цифрової грамотності як частини своєї професійної компетенції, швидко втрачають свою цінність, що поглиблює структурне безробіття у галузі.

Подолання розриву між наявними компетенціями фахівців та вимогами сучасного ринку потребує комплексного підходу, що залучає освітні інституції, бізнес-середовище та самих фахівців. Стратегія розвитку має базуватися на концепції «T-shaped professional», де вертикальна риса символізує глибину експертних знань, а горизонтальна – широту м'яких навичок та суміжних компетенцій.

Освітнім закладам необхідно переглянути навчальні плани, відходячи від суто лекційного викладання нормативних дисциплін. Інтеграція тренінгів з ділової комунікації, основ конфліктології та емоційного інтелекту безпосередньо в курси з аудиту чи фінансового менеджменту дозволить студентам зрозуміти контекст застосування знань.

Ефективним інструментом є впровадження методу кейс-стаді на основі реальних бізнес-ситуацій, що містять етичні дилеми. Студенти мають не лише розрахувати податкові наслідки, а й змодельовати переговори з керівництвом, аргументувати відмову від сумнівних операцій та презентувати наслідки для репутації компанії. Важливим є також залучення фахівців-практиків до проведення майстер-класів, де акцент робиться саме на поведінкових аспектах професії.

Роботодавцям варто змістити фокус з виключно технічних тренінгів на програми комплексного розвитку персоналу.

- Інститут менторства та коучингу. Досвідчені фінансові директори та головні бухгалтери мають передавати молодшим колегам не лише алгоритми роботи, а й культуру прийняття рішень. Менторство дозволяє на практиці демонструвати, як етичне лідерство працює в критичних ситуаціях.

- Крос-функціональна взаємодія. Залучення бухгалтерів до роботи у проєктних командах разом з маркетологами, IT-фахівцями та продавцями сприяє розвитку комунікативних навичок та розумінню бізнес-процесів. Це руйнує ізоляцію фінансового відділу та навчає фахівців говорити «мовою бізнесу», а не лише мовою проводок.

- Культура зворотного зв'язку. Впровадження регулярних сесій (performance review), де оцінюються не лише кількісні показники (швидкість закриття періоду), а й якісні (вміння вирішувати конфлікти, ініціативність, командна робота), стимулює працівників до самовдосконалення.

Для самого бухгалтера ключем до успіху стає концепція Long-life learning (навчання впродовж життя), яка виходить за межі професійних сертифікацій (ACCA, CIMA, CAP/CIPA).

- Розвиток емоційної грамотності. Свідоме відвідування тренінгів з управління стресом та емоційного інтелекту допоможе уникнути професійного вигорання та зберегти ясність мислення в періоди пікових навантажень.

- Практика публічних виступів. Фахівцям рекомендовано ініціювати виступи на внутрішніх нарадах, презентувати звіти не у формі таблиць, а у форматі аналітичних презентацій з висновками та рекомендаціями. Це тренує навичку переконувати та структурувати думки.

- Розширення світогляду. Вивчення суміжних дисциплін (психологія прийняття рішень, основи ІТ, бізнес-англійська) підвищує когнітивну гнучкість та адаптивність до змін, що є критичним фактором конкурентоспроможності.

Реалізація цих рекомендацій дозволить трансформувати професію бухгалтера, перетворивши його з «обробника даних» на стратегічного партнера, здатного забезпечити стійкий розвиток бізнесу через призму етичного лідерства та ефективної комунікації.

Висновки до розділу 4

У четвертому розділі досліджено теоретико-методичні засади трансформації професійної підготовки фахівців зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Встановлено, що сучасна парадигма освіти зміщується від статичної передачі знань до формування динамічної моделі «T-shaped professional», яка базується на підході «сталий розвиток – цифровізація – етичне лідерство». Ключовим

драйвером змін визначено оновлення Міжнародних стандартів освіти у 2024–2025 роках, які вимагають інтеграції нефінансової звітності та AI-компетенцій у ядро професійної підготовки.

На відміну від введення ізольованих дисциплін, запропоновано наскрізну імплементацію результатів навчання зі сталого розвитку в існуючі домени технічної компетентності та професійних навичок, що передбачає здатність оцінювати кліматичні ризики при фінансовому моделюванні та інвестиційному аналізі.

Доведено, що в умовах поширення «грінвошингу» етична компетентність трансформується з дотримання кодексу в активну протидію маніпулюванню нефінансовою інформацією, що стає критичним фактором конкурентоспроможності фахівця.

Для закладів вищої освіти рекомендовано розпочати адаптацію магістерських програм до вимог оновлених стандартів IES 2, 3, 4, включивши до силабусів модулі з оцінки ESG-ризиків та цифрового аудиту для забезпечення визнання дипломів на глобальному ринку.

Фахівцям рекомендовано опановувати суміжні дисципліни (основи програмування, кібербезпека) та розвивати емоційний інтелект як запобіжник професійного вигорання та інструмент ефективної комунікації зі стейкхолдерами.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне вирішення науково-прикладного завдання щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами телекомунікацій та інтернет-послуг.

Досліджено теоретико-методологічні засади функціонування галузі та встановлено, що облікове середовище операторів формується під впливом дуалістичного регулювання: фінансового обліку за МСФЗ для інвесторів та специфічного регуляторного обліку, контрольованого НКЕК. Для гармонізації цих систем розроблено багатокритеріальну класифікацію інтернет-послуг, яка, на відміну від існуючих, інтегрує технологічні параметри, характер споживання (безперервні або дискретні) та моделі монетизації, що створює підґрунтя для коректної ідентифікації об'єктів обліку. Доведено критичну необхідність трансформації підходів до калькулювання собівартості: запропоновано відмову від методу повного розподілу витрат (FDC) на користь моделі довгострокових додаткових витрат (LRIC). Це дозволяє уникнути перехресного субсидіювання, забезпечити прозорість тарифів на доступ до інфраструктури та відповідає євроінтеграційним зобов'язанням України.

Розроблено методичні рекомендації щодо обліку операцій з надання послуг та утримання інфраструктури. Ключовим викликом визначено імплементацію моделі контрактних зобов'язань згідно з МСФЗ 15. Для вирішення проблеми обліку пакетних послуг («bundling») обґрунтовано методику розподілу ціни транзакції пропорційно до відокремлених цін продажу (Standalone Selling Prices), що дозволяє уникнути викривлення фінансових результатів при наданні абонентам обладнання зі знижкою. У частині управління необоротними активами систематизовано критерії розмежування витрат: витрати на технічне обслуговування для підтримки робочого стану визнаються витратами періоду (OPEX), тоді як модернізація, що збільшує майбутні економічні вигоди, підлягає капіталізації (CAPEX) на основі компонентного обліку. Також розроблено алгоритм розрахунку чистих витрат (Net Cost) на надання універсальних послуг,

який, на відміну від традиційних підходів, враховує не лише прямі збитки, а й нематеріальні вигоди оператора (репутація, повсюдність мережі) при визначенні суми компенсації.

Проведено діагностику фінансового стану провідних операторів (Київстар, Vodafone, lifecell) та ідентифіковано ключові ризики діяльності. Аналіз показав, що специфікою галузі є низька рентабельність активів (ROA 5-10%) та високий фінансовий леверидж, що є нормою через значну капіталомісткість інфраструктури. Попри воєнні виклики, сектор зберігає високу операційну ефективність, про що свідчить показник EBITDA Margin на рівні 35-58%. Виявлено суттєві ризики викривлення звітності, зокрема: недобросовісне користування послугами (subscription fraud), технічні збої білінгу (втрата CDR-файлів) та фізичне знищення активів внаслідок бойових дій. Для мінімізації цих загроз рекомендовано впровадження автоматизованих процедур контролю доходів (Revenue Assurance) та застосування консервативного підходу до формування резервів під кредитні збитки згідно з МСФЗ 9.

Обґрунтовано напрями трансформації професійної компетентності фахівців з обліку в умовах цифровізації та сталого розвитку. На основі оновлених стандартів освіти IES (2024–2025) доведено необхідність переходу до моделі «T-shaped professional». Запропонована модель базується на тріаді компетентностей: ESG (здатність оцінювати кліматичні ризики та готувати нефінансову звітність), Digital (володіння інструментами бізнес-аналітики та розуміння алгоритмів AI) та Етичне лідерство (протидія маніпулюванню даними та «грінвошингу»). Реалізація запропонованих змін через дуальну освіту та інтеграцію міжнародних сертифікаційних програм дозволить подолати розрив між академічною підготовкою та реальними потребами високотехнологічного бізнесу.

Підсумовуючи, результати роботи формують цілісну методичну базу для організації обліку та аналізу в телекомунікаційній галузі, що дозволяє гармонізувати вимоги міжнародних стандартів фінансової звітності, національного галузевого регулювання та виклики воєнного часу, забезпечуючи прозорість бізнесу та його інвестиційну привабливість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. 130 інтернет-провайдерів оскаржують рішення податківців про скасування реєстрації платника єдиного податку. detector.media. 2024. URL: <https://detector.media/rinok/article/235180/2024-11-26-130-internet-provayderiv-oskarzhuyut-rishennya-podatktivsiv-pro-skasuvannya-reiestratsii-platnyka-iedynogo-podatku/>
2. A National Broadband Development Strategy and Implementation Plan: Recommendations to the Ministry of Digital Transformation, Government of Ukraine / The World Bank. 2021. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/718581621848448316/pdf/A-National-Broadband-Development-Strategy-and-Implementation-Plan-Recommendations-to-the-Ministry-of-Digital-Transformation-Government-of-Ukraine.pdf>
3. ACCA Integrates Comprehensive AI and Digital Skills Across 2025-26 Professional Accounting Syllabus - Serrari Ed. Serrari Ed - online courses. URL: <https://learn.serrarigroup.com/acca-integrates-comprehensive-ai-and-digital-skills-across-2025-26-professional-accounting-syllabus/>
4. ACCA Skills Employers Are Seeking in 2025 I The WallStreet School. *The Wallstreet School*. URL: <https://www.thewallstreetschool.com/blog/acca-skills-employers-are-seeking-in-2025/>
5. Accountants reveal entrepreneurial ambitions in the world's largest talent survey in finance. ACCA Global. URL: https://www.accaglobal.com/gb/en/news/2025/May/global_talent_trends_2025.html
6. BCG. The New Economics of Telecommunications: Maximizing EBITDA in a Digital World. Boston Consulting Group, 2023.
7. Che H., Bai Y., Hu W., Su Y. A Credit Management System for Telecommunication Business. *International Conference on Research and Practical Issues of Enterprise Information Systems (CONFENIS 2007)*. 2007. URL: <https://dl.ifip.org/db/conf/ifip8/confenis2007-2/CheBHS07.pdf>

8. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. 3rd ed. Wiley Finance, 2012. 992 p.

9. Eurostat. Digital economy and society statistics - enterprises. European Commission, 2023.

10. *Evolving*

CPA.

URL: <https://evolutionofcpa.org/Documents/CPA%20Evolution%20Brochure%20-%20May%202021.pdf>

11. GSMA Intelligence. The Mobile Economy 2023. London: GSMA, 2023.

12. Guidelines on cost modelling: Economic policies and methods of determining the costs of services related to national telecommunication/ICT networks // International Telecommunication Union. 2021. URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/stg/D-STG-SG01.04_CST_MOD-2021-PDF-E.pdf

13. Harmash O. Ukraine's 2022 inflation hits 26.6%, but lower than forecast. Reuters. 2023. URL: [https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-2022-inflation-hits-266-lower-than-forecast-2023-01-](https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-2022-inflation-hits-266-lower-than-forecast-2023-01-10/#:~:text=Despite%20these%20signs%20of%20resilience%2C,businesses%2C%20keeping%20inflation%20pressures%20high)

[10/#:~:text=Despite%20these%20signs%20of%20resilience%2C,businesses%2C%20keeping%20inflation%20pressures%20high](https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-2022-inflation-hits-266-lower-than-forecast-2023-01-10/#:~:text=Despite%20these%20signs%20of%20resilience%2C,businesses%2C%20keeping%20inflation%20pressures%20high)

14. Horoshkova L., Sydorenko V., Grytsan O. Qualification Gap In The Ukrainian Labour Market In The Context Of War: Regional Aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. Vol. 11, no. 1. P. 68–77. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-68-77>

15. IFRS 15: Виручка за договорами з клієнтами для інвесторів – Частина 2 / Аудиторська фірма "Аудит Оптим". URL: <https://audit-optim.com.ua/en/press/publications/162-ifrs-15-vyruchka-za-dohovoramy-z-kliientamy-dlia-investoriv-2>

16. Interfax-Ukraine. Lifecell закликав НКЕК змінити ставки інтерконекту на 2024-2025

пр. *Інтерфакс-Україна*.

URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/939022.html>

17. International

Education

Standards. *IFAC*.

URL: <https://www.ifac.org/education>

18. International Telecommunication Union (ITU). World Telecommunication/ICT Indicators Database. Geneva: ITU, 2023.

19. IT Software Capitalization: Purpose: To provide guidance for the accounting of costs incurred in a software implementation project // University of Chicago. 2018. May 22. URL: <https://intranet.uchicago.edu/-/media/project/uchicago-tenant/intranet/fna/financial-services/accounting-and-treasury/it-capitalization-guidance-final-may-22-2018.pdf?rev=996b2fcd18ee420f9beab6c796a6c40f>

20. KPMG. Telecommunications Industry: Financial Benchmarking Analysis. KPMG International, 2022.

21. lifecell оголошує результати третього кварталу 2022 року. lifecell. 2022. URL: <https://m.lifecell.ua/uk/announcements/769/>

22. Mastering LRIC Costing in Telecom: A Comprehensive Tutorial Using Oracle. – Professional Pitch Deck Help for Startups and Investors. *Professional Pitch Deck Help for Startups and Investors*. URL: <https://www.apitchdeck.com/blog/mastering-lric-costing-in-telecom-a-comprehensive-tutorial-using-oracle>

23. Palepu K.G., Healy P.M., Peek E. Business Analysis and Valuation: IFRS Edition. 4th ed. Cengage Learning, 2016. 672 p.

24. PwC. Global Entertainment & Media Outlook 2022-2026: Telecommunications segment. PwC Analysis, 2022.

25. Revenue for telecoms: Issues in-depth. KPMG. 2016. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/advisory/2016/revenue-for-telecoms-issues-in-depth.pdf>

26. Revisions to International Education Standards: Basis for Conclusions / International Federation of Accountants (IFAC). 2025. March. URL: <https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2025-03/IFAC-Revisions-International-Education-Standards-Basis-Conclusions.pdf>

27. Robinson T.R., Henry E., Pirie W.L., Broihahn M.A. International Financial Statement Analysis. 3rd ed. CFA Institute Investment Series, 2015. 784 p.

28. S&P Maalot. Credit Rating Report. 2025. April 23. URL: <https://www.maalot.co.il/Publications/MT20250423120016.pdf>
29. Technology, media, and telecom in Europe: The new growth engine or another decade of missing out? McKinsey & Company. 2025. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/technology-media-and-telecommunications/our-insights/technology-media-and-telecom-in-europe-the-new-growth-engine-or-another-decade-of-missing-out>
30. Telecom cost management. CostPerform. URL: <https://www.costperform.com/markets/telecom-cost-management/#download>
31. Telecommunications fraud increased 12% in 2023 equating to an estimated \$38.95 billion lost to fraud. | CFCA. *CFCA*. URL: <https://cfca.org/telecommunications-fraud-increased-12-in-2023-equating-to-an-estimated-38-95-billion-lost-to-fraud/#:~:text=Telecommunications%20fraud%20continues%20to%20impact,of%20telecommunications%20revenues>
32. The Future of Jobs Report 2025. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/in-full/3-skills-outlook/>
33. Vernimmen P., Quiry P., Dallochio M., Le Fur Y., Salvi A. *Corporate Finance: Theory and Practice*. 4th ed. Wiley, 2014. 1080 p.
34. Vodafone Group in 2023: growth of investments, subscriber base and income. Vodafone Україна. 2024. URL: <https://www.vodafone.ua/news/vodafone-u-2023-roci-zbilshiv-investici-kilkist-kliyentiv-i-dohid>
35. Yankee Group. *Broadband Services Revenue Models in Europe*. Research Report, 2022.
36. Zhyvets A. EVOLUTION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF ACCOUNTANTS OF SMALL ENTERPRISES IN THE DIGITAL ECONOMY OF UKRAINE. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 4, no. 5. P. 87. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-87-93>

37. Бенько В. Послуги у сфері електронних комунікацій та їх вплив на систему обліку доходів. *Вісник економіки*. 2024. № 1. С. 155–167. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2024.01.155>

38. Бухгалтерський облік операцій з ремонту. *Бухгалтер.com.ua*. URL: [https://buhgalter.com.ua/articles/buhgalterskiy-oblik/buhgalterskiy-oblik-operatsiy-z-remontu/#:~:text=Правило%20,III%20ПП\(С\)БО%20121](https://buhgalter.com.ua/articles/buhgalterskiy-oblik/buhgalterskiy-oblik-operatsiy-z-remontu/#:~:text=Правило%20,III%20ПП(С)БО%20121)

39. Види первинних документів | EDIN. *EDIN*. URL: <https://edin.ua/vidi-pervinnix-dokumentiv/#:~:text=%20Акт%20приймання,або%20оформлення%20певних%20господарських%20операцій>

40. Войтенко Т. Визнання доходу за МСФЗ 15: ключові моменти. Податки & бухоблік, № 91, Листопад, 2019 | Factor. *Factor*. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/november/issue-91/article-105334.html?srsId=AfmBOorppJE26TEAHjvn2cNJwLVuK74M_xYYPr1fUkHaoI12FiQa8D17#:~:text=Основний%20принцип%20МСФЗ%2015%20вимагає

41. Войтенко Т. Особливості МСФЗ-ремонту ОЗ. Податки & бухоблік, № 58, Липень, 2021. Factor. *Factor*. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2021/july/issue-58/article-115993.html?srsId=AfmBOoqDfu-uuBJMyiMHalsXqUFG15R0XWah5RO4tlNvOVpN_pzWt1_0#:~:text=Витрати%20на%20щоденне%20обслуговування%20об'єкта,%202012%20МСБО%2016

42. Графік документообігу: його значення, порядок складання і контроль за дотриманням. Бюджетна бухгалтерія, № 42, Листопад, 2013. Factor. URL: <https://cutt.ly/QtuCOMwP>

43. Гузеєва В.О. Нова концепція обліку доходу відповідно до МСФЗ 15 "Виручка за договорами з клієнтами" / В.О. Гузеєва // Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5944>

44. Державна служба статистики України. Фінансові результати підприємств за видами економічної діяльності. Київ, 2023.

45. Єремян О., Ярошенко А. Методичні аспекти обліку витрат і калькулювання собівартості ІТ-послуг. Галицький економічний вісник. 2023. № 2 (81). С. 26–35. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.026
46. Звіт Київстар за 1 квартал 2023 року – 2,8 мільярда податків та інвестицій. 24 Канал. 2023. URL: https://24tv.ua/zvit-kiyvstar-za-1-kvartal-2023-roku-28-milyarda-podatkov-investitsiy_n2307907
47. Капіталізація «ремонтних» витрат. Податки & бухоблік, № 97, Грудень, 2019. Factor. URL: <https://cutt.ly/UtuC4Xzf>
48. Київстар, Vodafone та lifecell – скільки заробили за пів року. Forbes.ua. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/dokhodi-rostut-pributki-padayut-yak-zakinchili-pershe-pivrichchya-ukrainski-operatori-kiivstar-vodafone-ukraina-ta-lifecell-20082024-23114>
49. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
50. Корягін М.В., Плотніченко І.Б. Удосконалення обліку доходів, витрат та фінансових результатів підприємств сфери електронної комерції. Облік і фінанси. 2014. № 2 (64). С. 24–31.
51. Литвинчук І. Капіталізація витрат на ремонт ОЗ: аналіз підходів ДПС. *International Advisers Association*. 2020. URL: https://iaa.international/publication/kapitalizatsiia_vitrat_na_remont_oz_analiz_pidkhodiv_dps#:~:text=Первісна%20вартість%20основних%20засобів%20збільшується,14%20ПСБО%207
52. Маценко Л.Ф. Концептуальні відмінності обліку доходів після введення МСФЗ 15 «Виручка за контрактами із замовниками». Економіка і суспільство. 2017. Вип. 12. С. 701–705.
53. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text

54. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи»: станом на 01 січня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050

55. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Дохід від договорів з клієнтами» / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf

56. МСФЗ 16 "Оренда" / Офіційний переклад Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS16-ukr_AH-compressed-1.pdf

57. МСФЗ 16 "Оренда": практичні аспекти / РwC Україна. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/services/assurance/ifrs-16.html>

58. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0336-13>

59. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 "Оренда", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 № 181.

60. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290.

61. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242.

62. НКЕК схвалила ставки інтерконекту на 2024-2025 рр., встановивши їх вищими за запропонований раніше рівень – renew.org.ua. URL: <https://renew.org.ua/nkek-shvalyla-stavky-interkonektu-na-2024-2025-rr-vstanovyvshy-yih-vyshhymy-za-zaproponovanyj-ranishe-riven/>

63. Облік нематеріальних активів за МСФЗ / СІВ Аудит & Консалтинг. URL: <http://www.cib-audit.com/press-center/novosti/msfz-na-praktici-oblik-nematerialnih-aktiviv.html>

64. Облікова політика: дивимося у майбутнє. Податки & бухоблік, № 9, Лютий, 2021. Factor. URL: <https://cutt.ly/OtuCBtmI>

65. Ось оформлення цього джерела згідно з ДСТУ 8302:2015:

66. Повідомлено, скільки Україна отримала за ліцензії на 4G. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/03/07/novyna/suspilstvo/poroshenko-povidomyv-skilky-ukrayina-otrymala-licenziyi-4g#:~:text=«Завдяки%20відкритим%20конкурсам%20на%20ліцензії,написав%20глава%20держави%20в%20Twitter>
67. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
68. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
69. Поточний чи капітальний ремонт основних засобів: тонкощі обліку | AVS. AVS. URL: <https://avstudy.com.ua/potochnij-chi-kapitalnij-remont-osnovnih-zasobiv-rozbirayemosya-v-tonkoshhah/#:~:text=Якщо%20у%20зв'язку%20з%20проведеними,такі%20роботи%20класифікують%20як%20ремонт>
70. Практичні аспекти визначення строку оренди за МСФЗ 16 / PwC Україна, 2021. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/publications/2021/ifrs-rent-aspects.pdf>
71. Приготуватися до змін: що принесе Закон "Про електронні комунікації"? / MK Legal Service. URL: <https://mklegalservice.com/tpost/php9lkfgn1-prigotuvatisya-do-zmn-scho-prinese-zakon>
72. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
73. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
74. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

75. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки :
Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

76. Про затвердження Вимог щодо рівня якості послуг рухомого (мобільного) зв'язку : Наказ Адмін. Держ. служби спец. зв'язку та зах. інформації України від 20.09.2021 № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-21#Text>

77. Про затвердження Методики визначення плати за доступ до елементів інфраструктури будинкової розподільної мережі : Наказ М-ва регіон. розвитку, буд-ва та житлово-комун. госп-ва України від 22.01.2019 № 3 : станом на 2 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0142-19#Text>

78. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ М-ва фінансів України від 24.05.1995 № 88 : станом на 9 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>

79. Про затвердження Положення про електронну регуляторну платформу : Постанова Всі міжнар. док. від 01.05.2024 № 236 : станом на 15 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0752-24#Text>

80. Про затвердження Порядку ведення роздільного обліку доходів і витрат суб'єктами господарювання на ринках електронних комунікацій : Рішення НКЕК від 11.12.2024 № 675. URL: <https://nkek.gov.ua/static-objects/nkek/uploads/public/675/843/1f9/6758431f90e7d688252887.pdf>

81. Про затвердження Порядку накладення на постачальників електронних комунікаційних мереж або постачальників електронних комунікаційних послуг із значним ринковим впливом на оптових та/або роздрібних ринках регуляторних зобов'язань, їх зміну та зняття : Наказ Всі міжнар. док. від 01.02.2023 № 37 : станом на 12 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-23#Text>

82. Про затвердження розрахункових такс за послуги термінації національного трафіку для мобільного та фіксованого голосового зв'язку :

Постанова Всі міжнар. док. від 18.10.2023 № 391.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1898-23#Text>

83. Про первинні документи бухгалтерського обліку. *Територіальні органи ДПС у Львівській області*. URL: [https://lv.tax.gov.ua/baner/podatkovikonsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/print-64471.html#:~:text=доповненнями,%20далі%20-%20Закон%20№851\)](https://lv.tax.gov.ua/baner/podatkovikonsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/print-64471.html#:~:text=доповненнями,%20далі%20-%20Закон%20№851))

84. Проскуріна Н.М., Конєва А.В. Електронна комерція: особливості системи бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. С. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-95>

85. Радченко М.А. Облік створення інтернет-магазину. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2014. Вип. 1 (42). С. 232–234.

86. Ремонти основних засобів. *Uteka – професійний сайт для бухгалтерів в Україні*. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-remonty-osnovnyx-sredstv#:~:text=—%20офісних%20приміщень>

87. Розробка облікової політики підприємства за П(С)БО та МСФЗ. *УНУ-Prostir*. Сайт про консалтингові послуги: аудит, бухгалтерський аутсорсинг та юридичні послуги. 2024. URL: <https://cutt.ly/WtuCNSpT>

88. Ставки інтерконекту на 2024-2025 рр.: «Київстар» не бачить підстав для перегляду | Mediasat. *Mediasat*. URL: <https://mediasat.info/uk/2023/10/05/stavky-interkonektu-na-2024-2025-rr-kyivstar-ne-bachyt-pidstav-dlya-pereglyadu/>

89. Сяська О.В. Аналіз ринку телекомунікаційних послуг України на прикладі провідних операторів. *Економічний простір*. 2024. № 195. С. 143–147. URL: <https://doi.org/10.30838/ep.195.143-147>

90. Тарасовський Ю. Збитки українського телеком-ринку через війну досягли \$2,6 млрд. *Forbes.ua. Бізнес, мільяртери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-ukrainskogo-telekom-rinku-cherez-viynu-dosyagli-26-mlrd-svitoviy-bank-28072022-7411>

91. Тенюх З., Пелех У. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. (41). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66>

92. Універсальні послуги. Офіційний вебсайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (НКЕК). Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. URL: <https://nkek.gov.ua/spozhyvacham-posluh/universalni-posluhy#>

93. Філіппова С.В., Танащук К.О. Методологічні засади формування та розрахунку собівартості телекомунікаційних послуг. *Economics: time realities*. 2018. Т. 6, № 40. С. 5–17. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2593274>

94. Чистий прибуток "Водафон Україна" впав на 71% за 2022 рік. Forbes.ua. 2023. URL: <https://forbes.ua/news/dokhid-vodafone-ukraina-za-2022-rik-lishe-na-2-menshiy-za-pokaznik-2021-roku-07042023-12926>

95. Швидкість інтернету – обов'язковий показник якості зв'язку: Президент підписав Закон. *Міністерство цифрової трансформації України*. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/shvydkist-internetu-oboviazkovyy-pokaznyk-iakosti-zviazku-prezydent-pidpysav-zakon>

96. Шекера В., Підцерковний Б. Облікова політика: огляд типових помилок. KPMG. 2020. URL: <https://cutt.ly/rtuCVzk5>

97. Юрособа на загальній системі надає телекомунікаційні послуги: обліковуємо витрати. «Дебет-Кредит» - Запитання і відповіді. URL: <https://consulting.dtki.ua/accounting/individual-transactions/5308-iurosoba-na-zagalnii-sistemi-nadaje-telekomunikaciini-poslugi-oblikovujemo-vitrati>